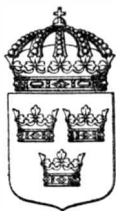

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1949

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 21

25 maj.

Debatter m. m.

	Sid.
Onsdagen den 25 maj.	
Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.	6
Ändringar i valutalagen	34
Ang. den allmänna ekonomiska politiken	37

Samtliga avgjorda ärenden m. m.

Onsdagen den 25 maj.

Gemensamma omröstningar:

ang. pension åt assistenten K. J. Hedberg	3
ang. anslag till inrikesdepartementet	3
ang. anslag till överståthållarämbetet	4
ang. anslag till länsstyrelserna	5
Sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1, ang. särskilda inskrivningsförrättningar under år 1949 m. m.	6
Bankoutskottets utlåtande nr 43, ang. fortsatt giltighet av valutalagen m. m.	34
— nr 44, ang. fortsatt tillämpning av lagen med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning, m. m.	37

Onsdagen den 25 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av bankoutskottet i dess memorial nr 29 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kamma vill bifalla vad bankoutskottet i sitt utlåtande nr 23 hemställt, eller att likalydande motionerna I: 107 och II: 127 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen och alltså i anledning av förevarande motioner I: 107 och II: 127 medgivit, att assistenten hos riksdagens revisorer Karl John Hedberg må från och med den 1 januari 1949 under sin återstående livstid uppbära en årlig pension av 600 kronor, att utgå av det under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. uppförda förslagsanslaget till pensioner åt f. d. befattningshavare m. fl.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;
Nej — 55.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 421, som upp-

lästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 51 ja och 134 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 112 ja och 189 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 147 punkten 1 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag

a) godkänna följande avlöningsstat för inrikesdepartementet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1949/50:

Avlöningsstat.	Kronor
1. Avlöning till departementschefen	27 600
2. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis ..	262 000
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal	173 000
4. Rörligt tillägg, förslagsvis ..	44 400
Summa förslagsanslag kronor	507 000;

b) till Inrikesdepartementet: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 507 000 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) beslutat, att i personalförteckningen för inrikesdepartementet skall upptagas en befattning såsom byråchef i lönegrad Cr 10 samt att en av de i samma förteckning upptagna befattningarna så-

som förste kanslisekreterare i lönegrad Ca 29 skall överföras till övergångsstat;
b) godkänt följande avlöningsstat för inrikesdepartementet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1949/50:

Avlöningsstat.	Kronor
1. Avlöning till departementschefen	27 600
2. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis ..	265 000
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal	173 000
4. Rörligt tillägg, förslagsvis ..	44 400
Summa förslagsanslag kronor	510 000;

c) till Inrikesdepartementet: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisat ett förslagsanslag av 510 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästes, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningen slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 62.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollutdrag, nr 422, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 80 ja och 120 nej samt att båda kamrarna sammanräknade röster befunnits utgöra 146 ja och 182 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nejpropositionen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 147 punkten 2 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna följande avlöningsstat för överståthållarämbetet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1949/50:

Avlöningsstat.	Kronor
1. Avlöningar till överståthållaren och underståthållaren, förslagsvis	39 000
2. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis ..	1 646 000
3. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, förslagsvis ..	10 200
4. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, förslagsvis	1 041 200
5. Rörligt tillägg, förslagsvis ..	283 600
Summa förslagsanslag kronor	3 020 000;

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Överståthållarämbetet: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 3 020 000 kronor,

röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag godkänna följande avlöningsstat för överståthållarämbetet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1949/50:

Avlöningsstat.	Kronor
1. Avlöningar till överståthållaren och underståthållaren, förslagsvis	39 000
2. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis ..	1 646 000
3. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, förslagsvis ..	10 200
4. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, förslagsvis	991 200
5. Rörligt tillägg, förslagsvis ..	283 600
Summa förslagsanslag kronor	2 970 000;

c) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Överståthållarämbetet: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 2 970 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästes, verkställdes

des omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallt sålunda:

Ja — 51;
Nej — 77.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 423, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 83 ja och 119 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 134 ja och 196 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nejpropositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 147 punkten 3 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna följande avlöningsstat för länsstyrelserna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1949/50:

Avlöningsstat.	Kronor
1. Avlöningar till landshövdingarna, förslagsvis ..	590 000
2. Avlöningar till övriga tjänstemän å ordinarie stat, förslagsvis	8 000 000
3. Avlöningar till tjänstemän å övergångsstat, förslagsvis	235 000
4. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:	
a. Ersättning till sakkunniga för biträde vid utredningar m. m., förslagsvis	10 000
b. Ersättning till militärassistenter, förslagsvis	70 000

	Kronor	Kronor
c. Ersättning till inkvarteringschefer, förslagsvis	10 000	90 000
5. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, förslagsvis		11 050 000
6. Särskilda löneförmåner till ordinarie tjänstemän (representationsbidrag till landshövdingarna), förslagsvis		127 000
7. Tilläggsförmåner åt befattningshavare å äldre stat, förslagsvis		13 000
8. Rörligt tillägg, förslagsvis		2 145 000
Summa förslagsanslag kronor	22 250 000;	

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Länsstyrelserna: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 22 250 000 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag godkänna följande avlöningsstat för länsstyrelserna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1949/50:

Avlöningsstat.	Kronor
1. Avlöningar till landshövdingarna, förslagsvis ..	590 000
2. Avlöningar till övriga tjänstemän å ordinarie stat, förslagsvis	8 000 000
3. Avlöningar till tjänstemän å övergångsstat, förslagsvis	235 000
4. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:	
a. Ersättning till sakkunniga för biträde vid utredningar m. m., förslagsvis	10 000

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

	Kronor	Kronor
b. Ersättning till militärassistenter, förslagsvis	70 000	
c. Ersättning till inkvarteringschefer, förslagsvis	10 000	90 000
5. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, förslagsvis	10 850 000	
6. Särskilda löneförmåner till ordinarie tjänstemän (representationsbidrag till landshövdingarna), förslagsvis		127 000
7. Tilläggsförmåner åt befattningshavare å äldre stat, förslagsvis		13 000
8. Rörligt tillägg, förslagsvis		2 145 000
Summa förslagsanslag kronor	22 050 000;	

c) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Länsstyrelserna: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 22 050 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 68.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 424, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 90 ja och 118 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 154 ja och 186 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden och memorial nr 176—179, bevillningsutskottets betänkanden nr 44 och 47, första lagutskottets utlåtanden nr 44 och 45, andra lagutskottets memorial nr 33 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 53.

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående särskilda inskrivningsförrättningar under år 1949 m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 1 april 1949 dagtecknad proposition, nr 194, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att

1) antaga vid propositionen fogade förslag till

a) förordning angående särskilda inskrivningsförrättningar under år 1949,

b) förordning angående ändring av förordningen den 30 juni 1948 (nr 514) med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga samt

c) förordning med provisoriska bestämmelser angående beredskapsövning;

2) besluta att övergång till värnplikts-tjänstgöring redan vid 20 års ålder för huvuddelen av de värnpliktiga skulle ske successivt i den takt Kungl. Maj:t bestämde.

Beträffande frågan om skördeuppehåll under värnpliktsutbildningen hade departementschefen icke ansett sig böra förorda någon ändring i den av förra årets riksdag beslutade anordningen med 14 dagars övningsuppehåll.

I anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts fyra motioner, nämligen

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

inom första kammaren:
nr 304 av herr *Persson, Ivar*, m. fl. och

nr 313 av herr *Ewerlöf* och herr *Andersson, Elon*, samt

inom andra kammaren:
nr 390 av herr *Hansson* i Skegrie m. fl. och
nr 400 av herr *Johansson* i Mysinge.

I motionerna I: 304 och II: 390, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 194 måtte besluta, att skördeuppehållet för de värnpliktiga skulle fastställas till tre veckor.

I de likalydande motionerna I: 313 och II: 400 hade hemställts, att riksdagen måtte

dels besluta, att första tjänstgöringen för de värnpliktiga, som under utbildningsåret 1949/50 skulle utbildas till värnpliktigt underbefäl vid armén, skulle förlängas med 60 dagar,

dels bevilja anslag

1. till deras underhåll och avlöning under den förlängda tjänstgöringen med 3 906 000 kronor,

2. till deras premieförmåner med 1 500 000 kronor samt

3. till avlöning till civil handräckningspersonal med 1 260 000 kronor.

Propositionen och motionerna, vilka hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet, hade efter överenskommelse mellan statsutskottet och andra lagutskottet hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och andra lagutskott, vilket utskott i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom förevarande proposition, nr 194, framlagda förslaget till förordning angående särskilda inskrivningsförrättningar under år 1949 — måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till förordning angående

särskilda inskrivningsförrättningar under år 1949;

B. att riksdagen — med förklaring att det genom förevarande proposition framlagda förslaget till förordning angående ändring av förordningen den 30 juni 1948 (nr 514) med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga icke kunnat i oförändrat skick antagas — måtte, med bifall till motionerna I: 313 och II: 400, såvitt de avsåge yrkandet om förlängning av tjänstgöringstiden för de värnpliktiga, som under utbildningsåret 1949—50 skulle utbildas till värnpliktigt underbefäl vid armén, för sin del antaga under denna punkt infört förslag till förordning angående ändring av förordningen den 30 juni 1948 (nr 514) med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga;

C. att riksdagen måtte antaga det genom förevarande proposition, nr 194, framlagda förslaget till förordning med provisoriska bestämmelser angående beredskapsövning;

D. att riksdagen måtte besluta att övergång till värnpliktstjänstgöring redan vid 20 års ålder för huvuddelen av de värnpliktiga skulle ske successivt i den takt Kungl. Maj:t bestämde;

E. att motionerna I: 304 och II: 390 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

F. att motionerna I: 313 och II: 400, såvitt de avsåge yrkandet om anvisande av anslag för bestridande av kostnader för fortsatt tjänstgöring för de armén tilldelade värnpliktiga, som under utbildningsåret 1949—50 skulle utbildas till underbefäl, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I förslaget till förordning angående ändring av förordningen den 30 juni 1948 (nr 514) med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga hade punkterna 2. och 3. samt promulgationsbestämmelserna avfattats sålunda:

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(Jfr 3. nedan.)

2. Värnpliktig, som i 27 § 1 mom. D värnpliktslagen avses, skall fullgöra tjänstgöring under sammanlagt högst femhundrafyrtio dagar.

3. Tjänstgöringsskyldighet som i 27 § 1 mom. B värnpliktslagen sägs skall åligga jämväl värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer vid flygvapnet.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, samt äger tillämpning å värnpliktiga som påbörjat eller påbörja tjänstgöring i en följd efter den 31 maj 1948.

Vid utlåtandet hade reservationer avgivits

av herrar *Norman, Gillström, Lindholm, Thapper, Forslund* och *Hellbacken*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen — — — (lika med utskottet);

B. att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 313 och II: 400, såvitt de avsåge yrkandet om förlängning av tjänstgöringstiden för de värnpliktiga, som under utbildningsåret 1949—50 skulle utbildas till värnpliktigt underbefäl

(i utskottets förslag:)

2. Tjänstgöringsskyldighet som i 27 § 1 mom. B värnpliktslagen sägs skall åligga jämväl värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer vid flygvapnet.

Armén tilldelad värnpliktig som uttagits för utbildning till underbefäl skall, enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar, utöver den under 1. angivna tjänstgöringstiden efter första tjänstgöringens avslutande fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst sextio dagar.

3. Värnpliktig, som i 27 § 1 mom. D värnpliktslagen avses, skall fullgöra tjänstgöring under sammanlagt högst femhundrafyrtio dagar.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, samt äger tillämpning dels å värnpliktiga som påbörjat eller påbörja tjänstgöring i en följd efter den 31 maj 1948, dels ock å *armén tilldelade värnpliktiga, som uttagas för utbildning till underbefäl och som påbörjat eller påbörja första tjänstgöring efter den 31 mars 1949.*

vid armén, oförändrat antaga det genom förevarande proposition, nr 194, framlagda förslaget till förordning angående ändring av förordningen den 30 juni 1948 (nr 514) med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga;

C. att riksdagen — — — (lika med utskottet);

D. att riksdagen — — — (lika med utskottet);

E. att motionerna — — — (lika med utskottet);

F. att motionerna — — — (lika med utskottet);

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

2) beträffande utskottets hemställan under E. och motiveringen till denna hemställan av herrar *Grånebo* och *Carlsson* i Bakeröd, vilka på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 304 och II: 390 besluta, att skördeuppehållet för de värnpliktiga skulle fastställas till tre veckor.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten B.

Herr **NORMAN**: Herr talman! Kungl. Maj:t föreslår i den framlagda propositionen vissa ändringar i den i följande antagna förordningen om provisoriska bestämmelser för de värnpliktigas utbildningstid. Utskottet har enhälligt tillstyrkt Kungl. Maj:ts äskanden i denna del. Där emot har det, såsom framgår av reservationen, förelegat meningsskiljaktigheter beträffande en fråga som i anslutning till propositionen genom en motion bringats under riksdagens prövning, nämligen gruppchefsutbildningen.

Frågan om gruppchefsutbildningen är en gammal bekant från i följande, då vi även hade uppe till diskussion utbildningstiden för denna del av de värnpliktiga. Det föreslogs i följande i en reservation att utbildningstiden skulle utökas med två månader för de värnpliktiga som uttagas till värnpliktigt underbefäl. Riksdagen ansåg emellertid, att frågan borde ytterligare utredas, och avtog därför reservationen. Nu har frågan kommit upp igen.

1948 års värnpliktskommitté, som sysslar med dessa spörsmål, har ännu inte fullbordat sin utredning om hur det skall ordnas beträffande det värnpliktiga underbefälet och utbildningstiden för denna grupp värnpliktiga. Det har dock ansetts vara så angeläget att redan nu få till stånd en förbättrad utbildning för gruppcheferna, att man som ett provisorium föreslagit en förlängning av utbildningstiden för denna kategori med

två månader. Det är detta förslag som utskottet nu har tillstyrkt. Det är dock bara hälften av utskottets ledamöter som stå bakom detta beslut. Den andra hälften har anslutit sig till den av departementschefen framförda meningen, att man bör avvakta det slutliga resultatet av den pågående utredningen, innan man tar ställning i denna fråga.

Vi reservanter ha inte velat fälla något omdöme om behovet av den föreslagna förlängda utbildningstiden för värnpliktigt underbefäl. Det innebär emellertid inte att vi anse, att en sådan extra utbildning är onödig. Vi äro nog tvärtom fullständigt eniga om att det för vårt försvar är ytterst angeläget att ha tillgång till dugligt och intresserat underbefäl av alla grader. Jag tror också att vi äro eniga om att det ur effektivitetssynpunkt är mycket betydelsefullt att de s. k. gruppcheferna på ett fullgott sätt kunna fullgöra sina uppgifter inom krigsorganisationen. Då vi ha yrkat avslag på den föreliggande motionen i denna del, grundas vårt ställningstagande således icke alls på någon föreställning om att denna fråga ändå skulle kunna lösas ganska tillfredsställande med de bestämmelser som vi redan ha i fråga om de värnpliktigas utbildningstid. Två bestämda skäl ha dock gjort att vi ha intagit den negativa ståndpunkt som har kommit till uttryck i reservationen.

Det ena skälet för vårt ståndpunktstagande är att frågan ännu inte är slutgiltigt utredd. Värnpliktskommitténs majoritet föreslår visserligen, att utbildningstiden skall utökas med två månader, men det har även diskuterats andra sätt att lösa denna fråga. Någon bestämd mening tror jag inte heller är utbildad om hur de slutliga bestämmelserna på denna punkt skola utformas. Reservanterna mena att i detta läge skulle ett beslut av riksdagen på sätt och vis binda det alltjämt pågående utredningsarbetet. Det är klart att man givetvis ändå kan komma till ett annat resultat när det gäller den definitiva lösningen av detta problem, men ett beslut av riksdagen i dag i överensstämmelse

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

med utskottets förslag skulle i varje fall peka i den riktningen, att riksdagen anser att frågan bör lösas ungefär på detta sätt, framför allt som ju motionärerna även ha föreslagit fastställande av vissa grunder för premier och ersättning till de värnpliktiga under den förlängda utbildningstiden.

Jag torde inte ha någon anledning att här diskutera själva sakfrågan. Problemet är ju, om vi inom ramen för den utbildningstid, som stipuleras för samtliga värnpliktiga, skola lägga utbildningen så, att man medhinner även utbildning av värnpliktiga gruppchefer eller om det behövs extra tid härför. Skola vi hålla kvar denna grupp värnpliktiga litet längre än deras övriga kamrater, eller skola vi kanske låta dem börja utbildningen tidigare? Det är en hel del problem, som här tränga sig fram och som enligt min mening böra föranleda, att riksdagen icke nu tar någon ståndpunkt till spörsmålet.

Det andra skälet för vårt ställningstagande är hänsyn till den ekonomiska sidan av saken. Riksdagen har redan fastställt omkostnadsramen för de värnpliktigas utbildning. Motionärerna äska nu ett extra anslag på 6—7 miljoner kronor. Vi ha faktiskt inom utskottet resonerat om hur det rent konstitutionellt kan ställa sig med möjligheterna för riksdagen att bevilja ett dylikt extra anslag. Problemet är inte aktuellt i dag därför att utskottet har kringgått detta spörsmål genom att nu inte föreslå något extra anslag utan inskränkt sig till att hemställa till Kungl. Maj:t att Kungl. Maj:t måtte återkomma med begäran om anslag på tilläggsstat. Faktum kvarstår dock, att det här är fråga om att utöka statens utgifter med 6—7 miljoner kronor. Under hela denna riksdag ha vi ju varit inriktade på att få till stånd en viss överbalansering av budgeten såsom ett led i kampen mot de allmänna ekonomiska svårigheterna och de inflatoriska tendenserna. Från min synpunkt är svårigheten att täcka de ökade kostnader, som den föreslagna förlängningen av utbildningstiden skulle medföra, ett minst lika viktigt skäl för vårt ställ-

ningstagande som det andra skäl jag nyss utvecklade, nämligen att utredningen ännu inte är slutförd. Det kan inte vara riktigt att rubba den ekonomiska ramen för våra utgifter för de värnpliktigas utbildning. Även om medel i detta fall skulle begäras på tilläggsstat, ligger det rent ekonomiskt sett till på samma sätt.

Det är således, herr talman, dessa båda skäl som ha motiverat reservanternas ståndpunktstagande. Det ena skälet är — för att göra en sammanfattning — att en utredning pågår och bör fullföljas, innan riksdagen fattar sitt beslut i denna fråga, vilket då också bör bli ett mera definitivt beslut. Det andra skälet är att vi här måste ta hänsyn till de ganska betydande kostnader som skulle bli följden av en förlängning av gruppchefernas utbildningstid.

Då vi på grund av dessa skäl avstyrka det motionsvis framställda förslaget och i denna del i stället yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition, innebär det, såsom jag redan sagt, icke något ståndpunktstagande i själva principfrågan, hur det i framtiden skall ordnas med det värnpliktiga underbefälet och tjänstgöringstiden för denna kategori.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till den reservation som jag och fem andra utskottsledamöter ha avgivit.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Såsom det sammansatta stats- och andra lagutskottets ordförande nämnde, råder det ingen meningsskiljaktighet om förslaget att de värnpliktiga skola kunna inskrivas det år de fylla 19 år. Genom successiva inkallelser under ett visst antal år under 1950-talet kan denna extra årsklass nu tillföras vårt försvar, och man kan på detta sätt fylla ut de luckor som annars skulle uppstå på grund av den minskning i åldersklasserna som annars skulle uppstå. På grund av det låga födelsetalet under 1930-talet kommer nämligen de inskrivningsskyldigas antal att ganska kraftigt minska under de närmaste åren.

I fråga om inskrivningstidens ändring råder således ingen meningsskiljaktighet.

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

Den meningsskiljaktighet, som föreligger, gäller utbildningstiden för värnpliktigt underbefäl. Från militärt håll och från 1948 års värnpliktskommittés sida har man förklarat, att den nuvarande utbildningstiden är otillräcklig för att kunna få fram värnpliktiga gruppchefer. Även för en lekman måste gruppchefernas utbildningstid förefalla allt för knapp. Tidigare var ju utbildningstiden för samtliga värnpliktiga längre än vad den nu är, men genom riksdagens beslut i fjol avkortades utbildningstiden till 9 månader. Samma tid gäller för de värnpliktiga som uttagas för utbildning till gruppchefer. Det torde emellertid vara uppenbart, att de värnpliktiga, som skola föra befäl, behöva en längre utbildning än manskapet i övrigt. Det är mycket viktigt för hela vår försvarsmakt, att de värnpliktiga, vilka som gruppchefer i krig skola föra befäl över sina kamrater i ledet, ha fått god utbildning.

Hur mycket betyder det inte för en värnpliktig trupp att ha goda ledare? Nu kan man visserligen säga, att det här är fråga om de lägsta underbefälsgraderna, gruppcheferna, men i händelse av krig kunna de många gånger få mycket ansvarsfulla uppgifter. Det hänger då på deras omdöme och insikter, huruvida de förmå fylla dessa uppgifter. Ha de fått en otillfredsställande utbildning, sakna de förutsättningar härför. Det är detta som gjort att utskottet — jag kan inte säga utskottsmajoriteten, ty det är ju med lotens hjälp som detta beslut blev det sammansatta utskottets — tillstyrkt bifall till motionerna.

Visserligen kan sägas, att riksdagen vid ett bifall till motionerna i viss mån föregriper de sakkunnigas förslag. Men det är dock i enlighet med de sakkunnigas uppfattning som man framlagt denna motion, som är anledningen till utskottets förslag. Man ansåg att utbildningstiden var otillräcklig och att man inte borde skjuta på frågan till en ovisst framtid. Genom riksdagens beslut förra året bestämdes utbildningstiden för gruppcheferna till endast nio månader, och då uppdrog Kungl. Maj:t åt därtill utsedda sakkunniga att utreda frågan. Såvitt jag har fun-

nit, ha de sakkunniga varit eniga om att utbildningstiden är otillräcklig. Skulle man nu skjuta på frågan ytterligare ett år, är det givet att luckan i utbildningen blir större; då blir det ytterligare en årsklass underbefäl som får otillräcklig utbildning.

Det föreliggande utskottsförslaget innebär 60 dagars längre tjänstgöring för gruppcheferna. Det medför vissa uppoffringar för dem, men förslaget innebär att de skulle erhålla viss kompensation genom en särskild premie och genom högre penningbidrag.

Nu har visserligen herr Norman sagt, att denna extra utbildning för gruppcheferna kommer att kosta pengar och anstränga budgeten. Om riksdagen skulle bifalla utskottets förslag, komma emellertid dessa kostnader inte att belasta den ordinarie budgeten, ty utskottet har föreslagit att de skola täckas genom tilläggsanslag senare. Det kan ju göras erinringar emot detta, men under kriget tillgodosåg man på det sättet i mycket stor utsträckning särskilda försvarsändamål. Eftersom vi nu ha en överbalanserad budget, och överbalanseringen enigt senaste uppgifter beräknas bli större än finansministern tidigare räknat med, skulle det ju inte inverka så mycket på denna, om man tillgodosåg detta behov med tilläggsanslag under ett kommande år.

Jag anser sakliga skäl tala mot att vi under nuvarande förhållanden, då vi dock böra se till, att vårt försvarsväsende hålles på så hög nivå som möjligt, uppskjuta denna fråga ytterligare ett år. Det kan dock betyda ganska mycket att ha den årsklass gruppchefer, som det här gäller, utbildad på ett tillfredsställande sätt. Jag vill visserligen inte förneka, att det strider något mot de principer som man brukar tillämpa att, innan slutligt förslag från sakkunniga överlämnats till Kungl. Maj:t, föra fram inför riksdagen en fråga, som de sakkunniga endast preliminärt tagit ställning till. Men jag anser dock att denna fråga är av sådan betydelse, att den nu bör lösas, och jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

Herr LINDSTRÖM: Herr talman! Då yttrande sagt, att tiden för den första det sammansatta utskottets två gruppchefer nu yttrat sig, kanske det kan vara lämpligt att även en menig soldat, ehuru med ringa utbildning, tar till orda.

Jag har inte på den här punkten behövt skapa mig någon ny mening. Jag förfäktade redan förra året uppfattningen, att utbildningen för de värnpliktiga i allmänhet, och för dem som skola underbefälsplaceras i krigsorganisationen i synnerhet, är för kort. Jag vill bara säga ett par ord om utbildningen i allmänhet.

Arméchefen har gjort en inventering hos alla sina milochefer för att höra deras omdöme rörande möjligheterna att med den nuvarande utbildningstidens längd skapa dugliga soldater. Jag har framför mig en hel rad av dessa milochefers uttalanden. De säga samt och synnerligt, att den nuvarande utbildningstiden icke är tillräcklig för att skapa ett gott utbildningsresultat för den vanlige soldaten. Skall man sedan utbilda befäl på samma tid, som inte räcker till för en vanlig soldat, är det uppenbart att denna befälsutbildning inte får något större reellt värde.

Vi ha en försvarsbudget på 800 miljoner kronor i runt tal. Det är mycket pengar, men vad tjäna dessa insatser till, om det på en viktig punkt brister i krigsorganisationen? Det är ju utrett att man egentligen skulle behöva en längre utbildningstid, om man skulle skapa dugliga gruppchefer, än denna med två månader förlängda utbildning. Man har talat om sjuutton månader som en rimlig övningstid för detta underbefäl. I det föreliggande förslaget har man alltså tagit till i mycket hög grad i underkant. Man har även på det håll, där man vill göra de nödvändiga förbättringarna i det här avseendet, varit, som sagt, mycket akt-sam.

Jag skall, herr talman, inte gå in på allt vad dessa gruppchefer ha att uträtta och vad de ha att betyda. Det skulle föra mig för långt och även trötta kammaren. Jag vill dock understryka några ting, som synas mig ganska viktiga. Landsorganisationen har till exempel i ett remis-

yttrande sagt, att tiden för den första tjänstgöringen ej medgäve en tillfredsställande gruppchefsutbildning. Arbetsmarknadsstyrelsen har också uttalat sig, och på sådant sätt, att man därur som dess mening kan utläsa, att den inte har någonting direkt emot den föreslagna förlängda gruppchefsutbildningen. Vi möta alltså inte några allvarliga arbetskraftsproblem i det här sammanhanget. Förra året räknade man ut, att även den längre utbildningstid, som då endast en del av oss ville gå med på, skulle i mycket ringa utsträckning minska volymen av arbetskraft.

Herr talman! I detta första skede skall jag inte tala längre. Jag tror att riksdagen är så långt framskriden, att korta tal äro det rimliga och förnuftiga, varför jag med detta i fråga om längd ganska ringa anförande vill yrka bifall till utskottets förslag på den föredragna punkten.

Herr EWERLÖF: Herr talman! Den nu föreliggande propositionen innefattar ju Kungl. Maj:ts ställningstagande till de förslag, som värnpliktskommittén har avlåtit och som den funnit vara av sådan brådskande beskaffenhet, att de borde komma under omprövning redan vid innevarande riksdag. Jag har tillfredsställelsen att konstatera, att Kungl. Maj:t har ansett sig kunna följa samtliga våra förslag, utom på en enda punkt. Tyvärr gäller det i detta senare fall en fråga, som jag tror mig våga säga att värnpliktskommitténs majoritet betraktar såsom det betydelsefullaste av de olika spörsmål, som nu framläggas för riksdagen.

Riksdagen hade i fjol att taga ställning till frågan om begränsning av övningstiden inte bara för de värnpliktigas huvuddel utan också för det lägsta befälet, gruppcheferna, till nio månader. Redan i detta sammanhang yppades från många håll tvivelsmål om möjligheten att reducera tiden för utbildningen av det lägsta befälet. Landsorganisationen förutsatte sålunda i sitt yttrande, att en förlängd utbildningstid av upp till tolv månader för gruppcheferna kunde visa sig

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

erforderlig. Utskottets utlåtande i följes synes ge vid handen, att man även inom utskottet var medveten om det betänkliga i att minska tiden för denna befälsutbildning till nio månader. Försvarsministern hade emellertid i propositionen förklarat, att han avsåg att låta närmare utreda frågan om befälsutbildningen. Denna utredning förklarade sig utskottets majoritet icke vilja föregripa, samtidigt som man biträdde förslaget om nedsättning av första tjänstgöringstiden även för gruppcheferna från 11 till 9 månader. Vid behandlingen här i kammaren tillät jag framhålla, att det föreföll innebära just ett föregripande av denna utredning att nedsätta utbildningstiden innan det blivit konstaterat, om detta läte sig göra. Man var ju i det läget tveksam om huruvida det över huvud taget var möjligt att nöja sig med en kortare utbildningstid för gruppcheferna än de elva månader, som då gällde, och det borde väl då ha varit lämpligt att först göra utredningen för att se, huruvida möjligheter funnos att nå resultat med en kortare utbildningstid.

Ett av de utredningsuppdrag, som statsrådet och chefen för försvarsdepartementet överlämnat till värnpliktskommittén, gäller just frågan om gruppchefsutbildningen. Kommittén har verkställt denna utredning, och det är den som nu presenteras. Jag vågar påstå, att utredningen har blivit mycket omsorgsfullt gjord. Kommittén har gått fram på två olika vägar. I första hand ha vi låtit vana truppofficerare, företrädande de tre olika infanterienheterna — bataljon, kompani och pluton — tillsammans penetrera problemet vad man bör kräva av en gruppchef. Man har uppgjort långa tabeller över de olika saker, som böra ingå i en gruppchefs utbildning, och beräknat den tid som man får förutsätta åtgår för att inlära dessa olika färdigheter. På den vägen har man kommit fram till att det skulle behövas sju ton månaders utbildning för att få fram en verkligt förstklassig gruppchef. Detta stämmer i och för sig mycket väl med de erfarenheter vi hade tillfälle att göra under beredskapsåren. De gruppchefer,

som man under denna tid fick fram och som man ansåg voro i stånd att på ett verkligt tilfredsställande sätt fullgöra sina uppgifter, hade nämligen dels haft en första tjänstgöring på tolv månader och dels varit inkallade till sex månaders beredskapstjänst, vilken tjänst utnyttjades för att fullfölja deras utbildning till gruppchefer.

I kommittén ha vi naturligtvis måst utgå ifrån att man får avstå från det mest önskvärda för att nå ett mera realistiskt resultat. Vi ha då gått den motsatta vägen och undersökt, vad man hinner med på de nu för första tjänstgöringen tillmätta nio månaderna. Nedsänkningen av övningstiden för huvuddelen av de värnpliktiga från nu senast elva till nio månader har naturligtvis inte kunnat ske utan en reducering i målsättningen för utbildningen. Denna reducering har måst ske genom en ökad specialisering av de värnpliktigas utbildning. Inom en infanterigrupp på nio man — alltså själva det tyfäll som kan få gälla för organisationen i dess helhet — kan man numera inte räkna med att fullständigt utbilda de värnpliktiga för mer än ett vapen. Om de övriga vapnen — för närvarande har man reducerat antalet vapen till två — få de värnpliktiga bara en ringare kännedom. I fråga om min- och sprängjtjänst, som det numera är mycket viktigt för de värnpliktiga att lära sig, är det bara en inom gruppen som kan få en mera fullständig utbildning. Detta gör, att kraven på gruppchefen måste ställas högre. Han måste behärska båda vapnen inom gruppen liksom min- och sprängjtjänsten, och därutöver måste han ha elementär utbildning såsom befäl. Vi ha då räknat ut vad de vanliga värnpliktiga kunna uppnå under nio månader och den tid varje detalj i utbildningen tar. Till detta ha vi sedan lagt vad som har betraktats såsom ett absolut indispensabelt minimum för att en gruppchef skall kunna någorlunda fungera såsom föregångsman och såsom underbefäl för gruppen. Gruppchefen skall ju vara själva »surdegen» i gruppen, och i en krigssituation kommer ett mycket stort ansvar att åvi-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

la denne man. Han skall ha auktoritet inom sin grupp och förmåga att föra den fram. I lägen, där han inte kan räkna med att stå i omedelbar kontakt med det högre befälet, skall han ha ett självständigt omdöme om gruppens handlande. På denna väg ha vi kommit fram till att gruppchefsutbildningen som ett absolut minimum kräver 72 dagar utöver de nio månaderna. För att pressa ned tiden ytterligare ha vi tänkt oss att handräckningstjänsten, som ingår i det allmänna schemat även för gruppcheferna, skulle kunna klaras av fast anställda, civila arbetare, som ju numera i viss omfattning förekomma inom det militära. På det sättet ha vi kunnat nedbringa tidsmättet för gruppchefernas speciella utbildning till 60 dagar.

Nu kan man fråga sig, varför inte kommittén har lagt fram ett definitivt förslag, när den i alla fall har kommit till det resultatet, att tiden för den speciella gruppchefsutbildningen bör vara 60 dagar och att utbildningen kan organiseras, om statsmakterna bevilja anslag dels till kostnaderna för denna längre utbildningstid, dels till de premier, som vi ha ansett nödvändiga för att kompensera de uttagna värnpliktiga för den längre tid de få tjänstgöra, och dels till kostnaderna för den civila handräckningen. Jag måste säga att när man nu hör, hur argumentationen väsentligen rör sig kring det faktum, att kommitténs förslag är betecknat såsom provisoriskt, så skulle man naturligtvis ha önskat att vi kunnat lägga upp saken på ett annat sätt och kalla vårt förslag definitivt. Vi ha emellertid inom kommittén varit tveksamma om huruvida de två månader, varmed gruppchefsutbildningen enligt vår mening borde förlängas, skulle förläggas i slutet eller i början av tjänstgöringen. Jag skall inte trötta kammaren med att redogöra för de många olika skäl, som tala till förmån för det ena och det andra alternativet. Kommittén har vägt för- och nackdelarna mot varandra och definitivt stannat vid att det är fördelaktigast att lägga dessa två månader i början av tjänstgöringen. De blivande gruppcheferna

skulle alltså inkallas två månader före de värnpliktigas huvuddel. Detta förslag kan emellertid icke realiseras vare sig i år eller nästa år, utan tidigast år 1951, beroende på att gruppcheferna med det nuvarande systemet uttagas först sedan de som värnpliktiga påbörjat sin första tjänstgöring. Urvalet göres under de första tjänstgöringsmånaderna. Denna kategori skulle följaktligen få stanna två månader längre i tjänstgöring, och vi ha med nuvarande system för uttagningen ingen möjlighet att inkalla de blivande gruppcheferna två månader före de övriga värnpliktiga. Att någon ändring inte kunde genomföras i år, säger sig självt, men huvuddelen av nästa års värnpliktiga har inskrivits nu i vår, och följaktligen har man för dem inte kunnat genomföra den ändring av inskrivningsförfarandet, som är en förutsättning för att gruppcheferna skola kunna uttagas redan vid inskrivningsförfarandena. Värnpliktskommittén avser att föreslå en förstärkning av inskrivningsförfarandet därhän, att man vid inskrivningen skall kunna underkasta de värnpliktiga inte bara testning o. s. v., utan också dit förlägga den exploration av de värnpliktiga, som fordras för att man skall få fram befälsämnen. Sedan denna ändring genomförts, har man möjligheter att inkalla de blivande gruppcheferna två månader i förväg på det sätt kommittén har ansett vara fördelaktigast.

Värnpliktskommittén har ju ännu inte slutjusterat sitt betänkande, men jag vågar i alla fall här uttala, att kommitténs majoritet i det definitiva förslaget kommer att gå på precis samma linje som här är föreslagen, endast med den skillnaden att de två månadernas förlängning enligt kommitténs mening i tiden bör komma före den allmänna kategoriens inryckning till tjänst. För detta år ha vi emellertid mest föreslå, att man provisoriskt förlägger dessa två månader i efterhand, och jag hoppas givetvis på samma arrangemang för nästa års värnpliktiga.

Detta är hela skillnaden mellan vårt som här kallas ett provisoriskt förslag och det definitiva förslag, som man me-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

nar att vi borde haft i handen. Jag hoppas att jag med det sagda har lyckats lugna i alla händelser dem, som ange såsom huvudskäl för att de inte kunnat biträda detta förslag, att de ha varit ovissa om hur det definitiva förslaget skulle komma att se ut.

Jag hoppas också att det skall stå klart för kammaren vad som gjorts att kommittén ansett det nödvändigt att föreslå ett provisorium för att redan från och med innevarande år få till stånd en ändring när det gäller gruppchefsutbildningen. Anledningen är att vi redan haft en årsklass gruppchefer med endast nio månaders utbildning och att resultatet varit icke tillfredsställande. Dessa värnpliktiga ha nu ryckt ut, och arméchefen har, på grundval av de ingående inspektioner som ägt rum och med stöd av yttranden från alla militärbefälhavare och dem underställda, i en skrivelse till Kungl. Maj:t yttrat följande: »Årets värnpliktiga, som utbildats till gruppchefer (motsvarande), äro icke vuxna sina uppgifter i krig. De kunna vid krigsorganiserade förband tjäna endast som föregångsmän. Detta medför en ytterligare försämring av krigsförbandens kvalitet.» Vad beträffar utbildningstiden nio månader för den allmänna delen hoppas arméchefen att det under det kommande året skall bli möjligt att genomföra vissa förbättringar i utbildningen, varför han ställer sig avvaktande för att se, i vad mån de förbättrade övningsvillkoren kunna leda till en påtaglig höjning av utbildningsresultatet. Arméchefens skrivelse slutar med följande ord: »I ett avseende — nämligen gruppchefsutbildningen — är det dock uppenbart, att åtgärder av antydd art icke kunna medföra erforderlig tidsvinst. Som en otvetydig erfarenhet från värnpliktsutbildningen 1948—1949 kvarstår omöjligheten av att på 9 månader utbilda ens något så när godtagbara gruppchefer för fältförbanden.» En årsklass är alltså redan i detta hänseende förlorad på grund av att utbildningen omfattar endast nio månader, och om inte omedelbara åtgärder vidtagas, kommer resultatet att bli liknande när det gäller den årsklass, som

i dagarna skall rycka in. Detta är anledningen till att värnpliktskommittén föreslagit ett provisoriskt beslut om en förlängning med två månader av utbildningstiden för gruppchefer. Kommittén har utgått från att samma beslut skulle upprepas nästa år. Det definitiva förslaget från kommittén kan framläggas först sedan vi avslutat vårt arbete — jag räknar med att detta skall ske denna sommar — och ett definitivt beslut i frågan kan alltså icke genomföras förrän från och med år 1951.

Vad skulle det betyda, om riksdagen ställer sig avvaktande i denna fråga och inte gör någon ändring förrän, låt oss säga år 1951? Det blir då tre årsklasser som ha gått ut med ofullständigt utbildade gruppchefer, och de representera inte mindre än omkring en femtedel av hela vår fältarmé i krigsorganisation. De värnpliktiga kvarstå i fältförbanden, som utgöra vår nuvarande elitarmé, under 15, 16 eller 17 år, och tre årsklasser utgöra således ungefär femtedelen av hela armén. Dessa tre årsklasser med sin otillräckliga utbildning skulle alltså under inte mindre än 17 år framåt utgöra en svag punkt i vår krigsorganisation. Vi kunna inte i efterhand ta tillbaka vad som nu försummas, och det är därför värnpliktskommittén har tillmätt det en så stor betydelse, att ett beslut om denna förbättring blir genomförd redan nu.

Värnpliktskommittén har icke enligt sina direktiv anledning att gå in på frågan om utbildningstiden nio månader för de värnpliktigas huvuddel. Kommittén skall i sitt arbete utgå från den förutsättningen, att de värnpliktigas huvuddel skall ha sammanlagt tolv månaders värnpliktstjänstgöring, fördelade antingen med nio plus tre månader eller på något annat sätt. Kommittén sysslar alltså helt enkelt inte med frågan, huruvida de nio månaderna äro tillräckliga eller inte. I detta sammanhang må det därför vara nog att jag för min personliga del deklarerar att de erfarenheter, som gjorts sedan i fjol, i varje fall inte ha kunnat inge mig någon annan föreställning än att det var ett olyckligt beslut som riksdagen då fattade.

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

Jag har med det anförda, herr talman, sökt belysa värdet av reservanternas invändning, att kommitténs förslag är provisoriskt. Vi äro ju vana vid att man säger, att riksdagen i avvaktan på det slutliga resultatet av en pågående utredning skall avstå från att fatta det ena eller andra beslutet. Men det vore ytterst beklagligt, om vårt försvar under de oroliga tider vi just nu genomleva skulle komma att stå under bannet att ingenting kan företagas till avhjälpande av påtagliga brister på grund av pågående utredningar.

Vad beträffar den ekonomiska frågan är jag den förste att erkänna, att de sex till sju miljoner kronor, som det här är fråga om, äro ett stort belopp. När reservanterna förklara sig vara övertygade om att gruppcheferna i själva verket behöva en längre utbildning, borde de å andra sidan kunna ta de ekonomiska konsekvenserna av denna uppfattning. För min del kan jag inte se den ekonomiska frågan på annat sätt än att det skulle vara den allra sämsta ekonomi, om man underlät att göra denna utgift, som måste anses nödvändig för att man skall få ut en någorlunda rimlig effekt av de många gånger större belopp vi lägga ned på utbildningen av våra värnpliktiga i det stora hela taget. Man bygger ju inte ett hus och förklarar att man inte har råd att lägga tak på huset, därför att det kostar för mycket, utan har man kommit så långt, att bara taket fattas, anser man nog att utgiften för det är mera motiverad än något annat.

Ur dessa synpunkter ber jag, herr talman, att få yrka bifall till sammansatta stats- och andra lagutskottets förslag.

Herr **BOMAN**: Herr talman! Jag har, av skäl som äro dokumentariskt bestyrkta, icke kunnat deltaga i det sammansatta stats- och lagutskott som handlagt denna fråga. Kunde jag ha deltagit, skulle inte denna fråga ha kommit att avgöras med lottens hjälp. Min röst skulle utan tvekan ha tillfallit den Lindströmska linjen.

Det är bara en sak jag sörjer över,

och det är att jag icke varit i tillfälle att inom utskottet framställa ett förslag — och inte heller kan göra det här i kammaren — om en ökad ersättning för de 60 dagarna extra för de blivande gruppcheferna. 250 kronor är inte något stort belopp i dessa tider, framför allt inte om man tänker på att det gäller pojkar, som vilja ut i förvärvslivet, där de tjäna betydligt mera. Men jag kan som sagt inte ställa något yrkande på den punkten, utan skall nöja mig med att säga några ord om behovet av underbefäl.

Alla, som minnas situationen när kriget började år 1939 — och jag hade lyckan, eller olyckan, att redan då sitta i försvarsutskottet, kunna intyga att det mest skriande behovet gällde underbefäl, närmast gruppchefer. Med försvarsväsendets tekniska utveckling har följt en decentralisering, som man förr aldrig har kunnat tänka sig. Om vi se på ett gammalt träsnitt eller en målning exempelvis av tåget över Bält, observera vi, hur soldaterna marschera i stora fyrkanter på flera hundra eller kanske tusen man. Nu för tiden går man inte i några sådana enheter, utan soldaterna äro uppdelade i små patruller, som få slåss för sig själva. Men även om patrullen bara omfattar tre, fyra eller fem man, behövs det alltid en ledare.

Jag hade i söndags tillfälle att se det svenska hemvärdet i funktion. Det kan inte hjälpas att hemvärdet råkar vara mitt skötebarn, men på några få minuter voro alla viktiga punkter besatta av beväpnade hemvärnsmän i grupper om fyra eller fem man. Vilka var det som ledde dessa grupper? Ja, det var några idrottsmän och det var fackföreningsmän, som genom duglighet blivit utsedda till arbetsledare eller verkmästare. De ledde sin grupp, och gruppen följde dem.

Det är ofrånkomligt, att om vi skola kunna ta ut alla våra resurser i värdkraft — och på den punkten lära vi väl i alla fall kunna vara ense — så måste vi ha gruppchefer som kunna ta hand om och leda fyra eller fem eller kanske tio pojkar. Men om vi skola kunna ut-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

bilda dugliga gruppchefer på de föreslagna 60 dagarna, måste de få en så hygglig betalning, att de inte känna sig eftersatta. Det kan inte vara riktigt att de skola tvingas att gå kvar och trampa i det militära för 250 kronor under 60 dagar, medan deras kamrater i värnplikten få resa hem och ställa sig vid svarvar och andra maskiner och under samma tid tjäna kanske 500 eller 600 kronor.

Jag vill peka på ett mycket näraliggande exempel. För två år sedan gällde det att rekrytera en kår, som är förlagd här utanför Stockholm, huvudsakligen med studenter, i regel sådana som sökt och vunnit inträde vid tekniska högskolan eller någon annan högskola. Tjänstgöringen skulle omfatta nio månader, och de uttagna blevo lovade 3 000 kronor i premie. Ett så stort belopp fingo de aldrig, utan 300 kronor togos undan till skatt — nu lär man visst överväga att låta dem slippa ifrån skatten. Men dessa ynglingar ha förlorat ett helt studieår, och det är mera värt än 2 700 kronor. För försvaret är det å andra sidan naturligtvis av stort värde att kunna tillgodogöra sig dessa kunniga ynglingars hjälp, om faran skulle komma över oss.

Jag har velat säga detta i det här sammanhanget, därför att jag såsom försvarsvän icke vill vara med om någon som helst minskning av våra försvarsresurser. Ha vi inte råd till annat, så ha vi i alla fall råd att göra vad vi kunna för att bevara vår frihet och vår självständighet som svenska medborgare. Jag kan av tekniska skäl inte ställa det yrkande jag skulle vilja göra, men jag vill vädja till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet att inte se så snålt på slantarna när det gäller att ersätta dem, som mer eller mindre frivilligt åtaga sig uppgiften att utbilda sig till gruppchefer. Man skall komma ihåg, att när de ha nått över värnpliktsåldern, få vi dem med i hemvärnet, och hemvärnet är en del av vårt försvar, som vi icke få försumma att ständigt förnya och underhålla.

Jag har, herr talman, inga yrkanden.

Herr FORSLUND: Herr talman! Jag är helt naturligt inte så sakkunnig på detta område som herrar Lindström och Boman, och jag räknar mig ej heller såsom soldat som herr Lindström gjorde, men jag vill ändå säga några ord i detta ärende, eftersom jag inom utskottet deltagit i behandlingen av detsamma.

Jag vill först fastslå, att det förslag, som Kungl. Maj:t här framlagt, egentligen icke rör sådana ting som värnpliktsidens längd och dylikt, utan huvudsyftet med propositionen är att få till stånd en ändring med avseende på tidpunkten för inskrivningen av värnpliktiga, var till sedan komma några kompletterande spörsmål.

Frågan om gruppchefsutbildningen ha vi inte tagit så hårt på i utskottet. Jag ifrågasätter starkt att denna fråga ens bort anses vara av beskaffenhet att i detta sammanhang kunna bli föremål för motionerande, såsom här skett. Jag måste säga, att det nästan håller på att bli en smula oreda i den gällande ordningen, när man, sedan den stat, som vårt försvarsväsende kräver, blivit fastställd, kommer med ett anslagsäskande på nära 7 miljoner kronor, och detta göres av partiledare och inflytelserika män i denna kammare! Med herr förste vice talmannen i spetsen föreslår man — åtminstone framgår det tydligt av motiveringen — att dessa pengar tagas från en tilläggsstat. Det är framför allt mot denna ekonomiska inställning som jag reagerar. Vi äro i färd att i denna kammare, tillåt mig säga denna förnämliga kammare, införa en ordning, som innebär att vi icke hålla reda på vad vi göra. Vi äro i färd med att i ordet »tilläggsstat» lägga in någonting, som det aldrig i livet varit meningen, att man skulle göra. En tilläggsstat är ju avsedd att täcka utgifter för oförutsedda händelser, men icke sådana utgifter, som man med öppen blick och till och med på Kungl. Maj:ts avrådan går att besluta om. Här vill man nu asamka oss en utgift på 7 miljoner kronor, och sedan säger man, att den saken får 1950 års riksdag sörja för. Det menar jag är någonting så utomordent-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

ligt främmande för vanlig enskild god hushållning, att det är på det allra högsta förvånande, att någonting sådant kan skrivas i ett utskottsutlåtande.

Det vore av intresse att höra vad den man, som inom denna kammare företräder sakkunskapen i konstitutionella ting och som därvidlag givit oss så många visa råd, har att säga om denna sak. Jag ser att han nu kommer spåterande, och jag ber att få till professor Herlitz, vår högt aktade kammarledamot, få ställa frågan, om det verkligen kan vara med god ordning överensstämmande, att man, sedan staten beträffande vårt försvarsväsende för budgetåret 1949/50 redan fastställts, påyrkar beviljande av en anslagspost på 7 miljoner kronor, som man inte kan få in i den fastställda staten, utan som man rekommenderar Kungl. Maj:t att ta från en tilläggsstat för år 1950. Jag tycker det är en sak, som professor Herlitz inte gärna kan underlåta att svara på, ty vi ha ju ändå lärt oss uppskatta honom såsom ett sanningsvittne, som leder oss ur besvärigheterna, och varför skall han inte då träda fram och tala till oss i denna speciella angelägenhet?

Jag utgår i mitt resonemang från att denna fråga är i stort sett redan en gång avgjord, och i kommentarerna till våra grundlagar har en rättslärdd tydligt och klart uttalat, att en sådan fråga icke kan bli föremål för ytterligare beslut i riksdagen. Denne rättslärde har till och med gått så långt, att Kungl. Maj:t inte ens skulle ha ägt rätt att lägga fram proposition syftande till ändring, men eftersom Kungl. Maj:t ju — om det uttrycket tillåtes — lever på undantag, ha andra rättslärda släppt efter på denna grundsats och ansett, att Kungl. Maj:t ändå har denna möjlighet. Men därmed har man inte menat, att förslag skola kunna föras fram motionsledes, förslag som kunna förleda Kungl. Maj:t att fatta beslut, som ge intryck av att vi inte hålla den ordning och reda i våra beslut, som vi under talmannens starka ledning eljest äro vana att göra.

Frågan om gruppchefsutbildningen är således för mig i detta sammanhang

utan betydelse, ty jag hävdar att om detta är en aktuell fråga, så får den tagas upp i annat sammanhang. Man har försuttit tiden att i år kunna uppta detta ärende till allvarlig prövning.

Med hänsyn till att det är mera som skall utträttas här i dag skall jag inte göra några längre utläggningar, utan jag inväntar, att vår vän herr Herlitz skall ge oss det förlösande ordet.

Jag måste dock ge uttryck för en känsla av olust över att jag tyckt mig finna, att åtskilliga av kammarens ledamöter icke längre hävda riksdagens rätt på det sätt, som de rimligen borde göra, utan i vissa avseenden se bort från väsentliga ting från gamla tider, som det skulle vara mycket värdefullt att bibehålla.

Med det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som av herr Norman m. fl. fogats till föreliggande utskottsutlåtande.

Jag kan till sist bara inte underlåta att beklaga, att mitt förnämliga andra lagutskott varit med om att föreslå en tings ordning sådan som denna. Det är därför desto större skäl att kammaren, jag tänkte säga i självaktning, följer vår reservation.

Herr ANDERSSON, ELON: Herr talman! Jag skall inte ta upp någon diskussion rörande herr Forslunds konstitutionella funderingar. De höra ju strängt taget inte till den fråga, som vi nu debattera. Jag skulle bara vilja erinra om att motionärerna inte haft någon annan möjlighet att väcka sin motion än i detta sammanhang, och om det förhåller sig på det viset, vilket även herr Forslund medger, att Kungl. Maj:t har rätt att komma med en proposition, som avhandlar ett tidigare av riksdagen avgjort ärende, får det väl anses åtminstone ganska rimligt att man i anledning av Kungl. Maj:ts proposition också får motionera och föreslå ändringar i densamma. Men det är, som sagt, herr talman, inte den konstitutionella frågan, som vi här diskutera, utan en fråga av annan innebörd.

Jag har inte så mycket att tillägga till

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

vad som tidigare anförts av de talare, som ha yrkat bifall till utskottets förslag. Det är bara ett par saker, som jag skall be att få understryka för att motivera, varför jag för min del har kunnat ansluta mig till den mening, som har framförts i motionen och som vunnit utskottets gillande.

Såsom tidigare framhållits, utgöra gruppcheferna den breda basen i befälspyramiden. Ett förbands fältduglighet beror i högsta grad på huruvida gruppcheferna äro effektivt utbildade. Gruppchefen skall leda sin grupp i krig genom sitt uppträdande såsom föregångsman, och dessa egenskaper skall han grunda dels på sitt större kunnande och dels på sådana personliga egenskaper, att soldaterna handla enligt gruppchefens order eller enligt hans föredöme. Den auktoritet, som ett sådant uppträdande måste vila på, kan han förvärva på två sätt, dels genom att han har avsevärt större teoretiska och praktiska kunskaper än soldaterna i allmänhet och dels genom att hans personliga egenskaper inge förtroende. Man skall inte glömma den första delen i detta sammanhang: nödvändigheten av att han kan mera än soldaterna. Endast under förutsättning att de känna med sig, att gruppchefen kan saker och ting, som för dem äro relativt främmande men som för stridens utgång äro av betydelse, kan han förvärva och behålla den auktoritet, som gör honom till ledare under kritiska situationer. Om den saken föreställer jag mig att alla äro ense, även de som reserverat sig mot utskottets förslag.

För mig har nu uppstått frågan, om det finns möjligheter att under den korta, även för den vanlige soldatens utbildning mycket forcerade utbildning, som den första tjänstgöringen på nio månader medger, bibringa gruppcheferna denna större kunskap. Jag har, herr talman, gjort några försök att personligen få reda på hur gruppcheferna själva ställa sig till den saken. Jag har inte talat med så synnerligen många av de 6 500, som det här gäller, men jag har talat med en del, och jag har inte

från någon fått det beskedet, att de vid avslutandet av gruppchefsskolan känt sig kapabla att i händelse av kritiska situationer uppträda såsom gruppens ledare. De mycket begränsade studier, som värnpliktskommittén hade tillfälle att göra, bestyrkte mig i den uppfattningen. Jag är angelägen att betona, herr talman, att jag inte tillmåter dem någon utslagsgivande betydelse — de voro alltför begränsade — men jag har blivit mera befäst i min uppfattning genom det omdöme, som ges i de av herr Ewerlöf citerade uttalandena av arméchefen och militärbefälhavarna och som enligt min mening vinner åtskilligt i betydelse därigenom att arméchefen ställer sig ganska förstående till möjligheterna att genom nya erfarenheter och fortsatt prövning få fram ett gott resultat av en soldatutbildning under nio månader, men där omdömena beträffande möjligheterna till gruppchefernas utbildning under samma tid äro fullkomligt kategoriska.

När jag sålunda har anslutit mig till den mening, som förfäktas i motionen och i utskottets utlåtande, har till grund härför legat den mycket bestämda uppfattningen — det är absolut ingen känslöstämning, utan en uppfattning, som jag har försökt grunda på ett realistiskt bedömande — att det icke är möjligt att under nio månader bibringa gruppcheferna en sådan utbildning, att de kunna fungera såsom de föregångsmän under kritiska situationer, som institutionen är avsedd att skapa fram. Då jag kommit till denna uppfattning, har det för mig varit alldeles omöjligt att inte biträda ett förslag, som avser att så snart ske kan ge oss tillfälle att reparera den brist, som i detta fall vidlåder våra nuvarande tjänstgöringsbestämmelser.

Man kan naturligtvis diskutera, huruvida tjänstgöringstiden bör förlängas med en månad eller två månader eller fem månader. Det kanske är möjligt att man för att få en idealgruppchef måste ha en utbildningstid av 17 månader. Jag vill inte bestrida detta militära omdöme, men under den diskussion, som vi fört, ha vi kommit fram till det resultatet, att

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

det bör kunna gå att med två månaders förlängning få fram ett resultat, som tar bort åtminstone de värsta bristerna i gruppchefernas utbildning och som gör det möjligt för dem att fullgöra sina funktioner.

Sedan kommer jag till en fråga, som spelar en betydande roll i detta resonemang, nämligen frågan, huruvida det är nödvändigt att företa dessa åtgärder omedelbart. Kan man inte vänta till dess värnpliktskommittén är i stånd att framlägga ett definitivt förslag? Det sägs att det provisorium, som värnpliktskommittén nu föreslår, är behäftat med sådana svagheter, att det inte bör föras ut i livet ens under en kort tidsperiod. Ja, herr talman, jag är för min del fullkomligt på det klara med att det provisorium, som värnpliktskommittén har föreslagit och som har upptagits i motionen, är behäftat med åtskilliga svagheter. Det skulle inte falla mig in att förneka, att det är en olägenhet att den förlängda gruppchefsutbildningen förlägges efter den första tjänstgöringens slut för vanliga värnpliktiga. Jag tror man bör vara på det klara med att det kommer att öka olusten hos dem som bli uttagna såsom gruppchefer och att man kanske därför måste bereda sig på en intensifiering av det ytterst beklagliga förhållande, som brukar benämnas maskning. Jag är för min del ingalunda blind för att så kan bli förhållandet. Detta har också av värnpliktskommittén påpekats, men man har också anvisat utvägar för att försöka förhindra eller i varje fall minska vådorna av de olägenheter i detta hänseende, som kunna följa av värnpliktskommitténs förslag.

Jag tror att också i andra avseenden anmärkningar kunna riktas mot den lämpliga utformningen av provisoriet, men det har varit den enda väg som varit möjlig att gå, såsom herr Ewerlöf på ett utförligt och mycket övertygande sätt har klargjort för kammarens ledamöter. Ville man inte i en tid, som ju dock är tämligen obestämd till sin karaktär, när det gäller utvecklingen på försvarets område, eller rättare sagt när det gäller kraven på vårt försvars effek-

tivitet, löpa risken av att se årsklass efter årsklass bli försedd med otillräckligt utbildade och därför i kritiska situationer ofullständigt utrustade gruppchefer, då var det nödvändigt att tillgripa detta provisorium. Skall man vänta till dess alla de utredningar om försvarets organisation, som nu pågå, blivit färdiga och så genomdiskuterade, att de kunna leda till bestämda och definitivt utformade förslag på alla områden, tror jag man får vara beredd att vänta något eller några år.

Jag har icke kunnat påtaga mig ansvaret att under sådana omständigheter underlåta att i varje fall göra ett försök att så snart som möjligt reparera den skada, som enligt mitt förmenande vållades den svenska försvarsmakten genom den ofullständiga utbildning av det lägsta underbefälet, som nu försiggår.

Det är, herr talman, den andra anledningen till att jag, trots min absoluta medvetenhet om att det finns anmärkningar att göra mot provisoriets utformning, dock ansett mig böra biträda det samma och böra verka för att det genom riksdagens beslut kan bli genomfört.

Jag har velat säga detta, herr talman, för att ytterligare understryka de synpunkter, som tidigare ha anförts och som för mig ha varit bestämmande, när jag tagit ställning till utskottets förslag, och som äro bestämmande för mig, när jag nu yrkar bifall till detta förslag.

Häri instämde herr *Göran*son.

Herr statsrådet *VOUGT*: Herr talman! I likhet med de ärade talare, som tagit ordet i denna debatt, skall jag med hänsyn till första kammarens hårt belastade arbetsschema försöka begränsa mitt anförande så mycket som möjligt.

Jag måste emellertid för att få en utgångspunkt, som för mig är naturlig, stanna en smula inför den rapport, som i dagarna har avgivits av chefen för armén med anledning av de undersökningar han låtit göra beträffande utbildningsresultatet av den första niomånaders-tjänstgöringen och som också omnämns

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

av värnpliktskommitténs ärade ordförande och jag tror också av dess ledamot herr Elon Andersson.

När vi för några dagar sedan fingo kännedom om detta aktstycke — man får ju i allmänhet ett dokument av detta slag förmedlat genom pressen och sina intryck följaktligen i någon mån påverkade av rubriksättningen — tror jag att det var många, som ur detta meddelande rörande de rapporter, som ingått från militärbefälhavarna, utläste att resultatet av den första utbildningen på nio månader var sådant, att man borde överväga att gå tillbaka till en längre utbildningstid. Sedan jag tagit närmare del av rapporten, måste jag för min del säga, att detta icke är det uttryck som jag har fått vid studiet av densamma. Det är givet att utbildningsresultatet i olika delar av landet har varit ganska olika. Chef för armén har låtit militärbefälhavarna sätta fyra betyg, nämligen 0 för underligt, 1 för dåligt, 2 för tillfredsställande, 3 för gott och 4 för föredömligt. Betygen ligga i alla militärområdena, utom i första militärområdet, ett bra stycke över tillfredsställande. Skälet till att trupperna i första militärområdet att döma av en viss sammanställningstabell skenbarligen icke fått en så särskilt god utbildning under året är för mig fördolt, i synnerhet som den nuvarande arméchefen helt nyligen lämnade detta militärområde och således är ansvarig för en del av utbildningen, men jag skall naturligtvis försöka skaffa mig en närmare inblick i de omständigheter, som kunna ha bidragit till att första militärområdet har ett utbildningsresultat, som synes vara sämre än inom övriga militärområden.

Det är beträffande denna rapport vidare att märka, att den inte kan jämföras med något tidigare utredningsresultat rörande verkningarna av de värnpliktigas utbildning. Vi ha nämligen aldrig tidigare haft ett system, som man försökt att uppbygga så noggrant och vetenskapligt som detta, och vi kunna följaktligen inte med visshet säga, att de värnpliktiga, som utbildats under elva eller tolv månader, äro bättre utbildade

än dessa som utbildats under endast nio månader.

Denna rapport har närmast stärkt mig i min övertygelse, att det går att få till stånd en god och jag kan säga grundläggande utbildning på nio månader, men det har också bestyrkt en uppfattning, som jag alltmera tillägnat mig och som jag haft tillfälle att tala om ett par gånger tidigare här i riksdagen, nämligen den uppfattningen att fortsättningen av värnpliktsutbildningen, d. v. s. de tre månaderna eller i varje fall de första två månaderna efter första utbildningen böra användas så effektivt som möjligt för att ytterligare utbilda soldaten. Första tjänstgöringen måste sålunda kompletteras med effektivt genomförda repetitionsövningar, och jag är mycket glad över att erfar, att man inom värnpliktskommittén också ägnat ett betydande arbete åt ett förslag om att den första repetitionsövningen i varje fall skall ske i stridsförband och att sedan repetitionsövningarna över huvud taget — jag känner inte närmare till hur man tänkt sig saken — skulle utformas såsom en komplettering till den första utbildningen.

Därmed kommer jag in på frågan om gruppchefutbildningen, och det är klart att jag måste lyssna med mycket stort intresse till de vittnesbörd, som här förts fram av de civila sakkunniga inom värnpliktskommittén, som haft att ta del av de militära myndigheternas omdömen och som, det förutsätter jag, givetvis ägnat de militära myndigheternas utlåtanden all den kritiska granskning som i ett fall som detta kan vara nödvändig.

Jag säger att jag är mycket känslig för de omdömen, som här kommit till uttryck, nämligen att nio månaders tjänstgöring icke är tillräcklig för att skapa en duglig gruppchef, men jag tillfogar, att det ju sedan i första hand gäller att undersöka, huruvida vi kunna använda icke bara de nio månaderna, som vi ha till vårt förfogande, utan de tolv månaderna för att få dugliga gruppchefer, och då säger jag mig omedelbart, att det ligger mycket nära till hands att man resonerar på följande sätt.

Om vi utbilda gruppchefer, alltså så-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

dana värnpliktiga som få en bättre utbildning än andra, kan det ju mycket väl tänkas, att dessa kunna krigsplaceras utan den omskolning, som förlägges till den tredje övningen efter första tjänstgöringen, alltså till den s. k. efterutbildningsövningen. Hur skulle det vara, om vi toge denna efterutbildningsövning för gruppchefernas del och lade den till de nio månaderna? Vi skulle följaktligen få tio månaders tjänstgöring för dessa gruppchefer och därefter två repetitionsövningar, vilka utfördes på ett sådant sätt, att de verkligen ytterligare ökade ledarförmågan och soldatskickligheten hos dessa gruppchefer.

Jag känner mig kanske något besviken över att inte värnpliktskommittén velat redan nu ta upp en sådan tankegång, utan på denna fråga lagt detta ensidigt kvantitativa betraktelsesätt, att bara man lägger till två månader — det kostar visserligen 7 miljoner kronor — så när man ett resultat. Ja, mina damer och herrar, 7 miljoner kronor äro ganska mycket pengar även för försvarets del, och jag kan inte komma ifrån att detta kvantitativa betraktelsesätt innebär en alltför bekväm metod.

Jag kanske i detta sammanhang får lov att säga några ord till herr Ewerlöf med anledning av de mycket intressanta uppgifter, som han lämnade beträffande det sätt på vilket värnpliktskommittén arbetade. Han säger att värnpliktskommittén låtit militärer med olika kvalifikationer för uppgiften sammanställa en tabell, vilken visade sig ge vid handen, att det skulle behövas 17 $\frac{1}{2}$ månader för att på ett tillfredsställande sätt utbilda gruppcheferna.

En sak som jag skulle vilja att värnpliktskommittén ägnade särskild uppmärksamhet vid de fortsatta utredningarna är uttalandet, att man icke med en nio månaders tjänstgöring kan utbilda soldater på mer än ett vapen. Jag har diskuterat denna sak med många värnpliktiga ute vid förbanden. Jag minns särskilt ett sådant tillfälle — det var för övrigt på Dalregementet, om det kan intressera de närvarande senatorerna från Dalarna — då hela värnpliktskon-

tingenten var samlad. De värnpliktiga hade legat inne åtta månader, och jag frågade dem, hur många vapen de hunnit lära sig på denna tid. Svaren blevo givetvis olika. En kunde tre vapen, men en sade, att han kunde åtta vapen — han hette för övrigt Johansson — och det väckte självfallet uppseende bland de närvarande högre militärerna. Givetvis är detta ett undantagsfall, som inte på något sätt kan åberopas såsom normerande för vad man kan lära de värnpliktiga under den första tjänstgöringen, men jag vågar bestämt påstå, att med en effektiv utbildning går det att lära de värnpliktiga att hantera tre vapen. Den förenkling av vapenutrustningen, som man för närvarande arbetar på inom armén och som innebär att man strävar efter att använda ett mindre antal vapen, utgör just ett led i strävandena att åstadkomma större effektivitet i utbildningen.

Vidare talade herr Ewerlöf om min- och sprängjtjänsten. Han säger att chefen för armén i sin rapport beträffande värnpliktsutbildningen även har snuddat vid min- och sprängjtjänsten och förklarat att det är mycket beklagligt, att de värnpliktiga icke kunna få en fullständig utbildning i min- och sprängjtjänst. Men en fullständig utbildning i min- och sprängjtjänst, mina damer och herrar, det är någonting som man knappast kan säga att ens en officer får, och man måste faktiskt i det avseendet sätta målet mycket måttfullt, om man över huvud taget skall kunna tänka sig att nå det.

Herr Ewerlöfs resonemang gick emellertid ut på följande. När värnpliktskommittén hade granskat den militära önskelistan på vad som behövdes på utbildningsschemat, kom den till att gruppchefsutbildningen skulle behöva 72 dagar mer än den tid de värnpliktiga i allmänhet hade, och sedan minskades detta ytterligare till 60 dagar. Men då hade ju värnpliktskommittén inte räknat med de möjligheter som stå till buds att öka effekten av utbildningen inom de nio månaderna. Om man får ett bättre resultat inom de nio månaderna, kan det ju hända, att de 60 dagar, som man vill

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

lägga till, kunna minskas till 40 eller 30, och kanske man skulle kunna komma dit hän — vilket jag för min del skulle hålla för sannolikt — att man skulle kunna få en effektiv utbildning på tio månader att räcka till för gruppcheferna.

Herr Gränebo sade, att om vi icke sörja för att den åldersklass, som rycker in nu den 30 maj, får förlängd tjänstgöring för gruppcheferna, så blir luckan för stor; herr Ewerlöf anförde samma motiv för det förslag som här motionsledes har framförts, och herr Elon Andersson underströk samma synpunkter. Till detta vill jag säga, att det finns inte något som helst hinder, att vi, när utredningen av värnpliktsfrågorna har nått till mera definitiva resultat, då det gäller sättet att komplettera första tjänstgöringen med repetitionsövningar, ägna särskild uppmärksamhet åt den kompletterande utbildningen av de gruppchefer som nu icke ha fått den längre tjänstgöringen, alltså de, som ha ryckt ut nu på våren, och de, som nu rycka in: åldersklasserna 1947 och 1948. Det finns inte något som helst hinder för att vi ägna uppmärksamhet åt detta, när vi äro på det klara med hur vi skola disponera repetitionsövningarna, med den relativa frihet som vi nu anse nödvändig att tillämpa vid disponerandet av repetitionsövningarna för att komma i takt, sedan vi under åren efter kriget kommit i otakt. Med denna relativa frihet, som det förefaller mig att Kungl. Maj:t och riksdagen äro ense om, skulle vi mycket väl kunna ordna den saken, och herr Ewerlöfs omdöme, att vi icke kunna taga tillbaka vad som förlorats, står sig alltså inte. Det är väl inte något hinder, att de gruppchefer, som gå ut nu eller nästa år och som icke fått de två månader extra, som värnpliktskommittén vill ge dem, inkallas sedermera i anslutning till en repetitionsövning, om Kungl. Maj:t och riksdagen skulle bli ense om att kräva en förlängd tjänstgöring av dem.

Jag kan således inte förstå vad som tycks vara det mest väsentliga argumentet här, att vi inte skulle kunna utbilda dessa gruppchefer, om inte riksdagen nu

i början av deras tjänstgöring beslutar att de skola ligga kvar kvar två månader längre än andra värnpliktiga. Men jag är mycket angelägen om att, ifall det blir nödvändigt att avkräva den delen av värnpliktsklassen de ytterligare uppoffringar, som en förlängd tjänstgöring medför — vilket jag alltså betraktar som sannolikt — man då skall göra det på sådant sätt, att statsmakerna känna, att vi få valuta för pengarna och att de värnpliktiga själva känna att de göra någon nytta.

Därmed kommer jag över till de brister, som ovillkorligen vidlåda det nu framlagda förslaget och som nyss med mycket beaktansvärd öppenhet erkändes av herr Elon Andersson. Det är först att denna förlängning med två månader, som alltså inträder när den ordinarie rekrytklassen rycker ut, måste hos de värnpliktiga som skola bli kvar skapa en känsla av kvarsitteri, som för dem kommer att kännas mycket obehaglig. Vidare har man faktiskt inte riktigt klart för sig, vad man skall göra med dem under dessa två månader, när de skola sitta kvar, ty de ha ju ingen trupp, och det är ju fråga om gruppchefer, som skola utbildas till att föra trupp. Då är det väl rätt besynnerligt att man icke skulle avsluta själva utbildningen med det kraftprov som ligger i att föra trupp. Detta är enligt min mening ett mycket allvarligt fel i det förslag som här har framkommit. Det är därför som jag anser, att detta förslag icke ger valuta för pengarna. Däremot skulle detta förslag komma att binda regeringens händer — och även riksdagens — på ett sådant sätt, att jag måste betrakta det som ytterst olyckligt, om riksdagen nu skulle följa det förslag som det sammansatta utskottet har framfört.

Som jag redan har anfört, syssla vi för närvarande med en utredning rörande hela värnpliktsystemet. Värnpliktskommittén har för närvarande under behandling det förslag om ett nytt system för repetitionsövningarna för att komplettera första tjänstgöringen, som är under utarbetande av chefen för armén. Detta förslag kommer att bli så

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

dyrt, att jag vågar säga, att om vi nu få ett beslut, som knappast kan anses tillfredsställande men som kostar 7 miljoner kronor, skulle allt detta innebära en sådan ökning av försvarskostnadernas ram, att jag allvarligt tvivlar på möjligheten att fritt kunna pröva genomförandet av det förslag, som jag hoppas att den fortsatta utredningen av värnpliktsfrågan skall leda till. Jag menar, att om riksdagen binder Kungl. Maj:ts händer med 7 miljoner kronor enligt ett förslag som jag måste finna underhålligt, är detta en så stor summa, att jag misströstar om möjligheten att kunna förverkliga de repetitionsövningar, som efter mitt sätt att se äro ofantligt mycket viktigare, emedan det där verkligen gäller att finna en ny, modern form för att komplettera den första tjänstgöringen. 7 miljoner kronor äro inte småpengar. Det förslag till förstärkning av flygvapnet, som riksdagen nyligen godkänt, medför en ökning av årskostnaderna, som ligger ungefär i den storleken, och därför kan jag inte rimligen betrakta saken så, att 7 miljoner kronor äro någonting som jag kan få till skänks av riksdagen för att använda på det eller det sättet utan att riskera att jag kan få lov att göra nedskärningar på andra håll, där dessa nedskärningar kanske skulle kunna bli ytterligt skadliga.

Det är därför jag inte bara ber att få uttrycka den förhoppningen, att denna kammare skall följa reservanternas förslag, utan riktar en mycket allvarlig vädjan till kammarens ärade ledamöter att icke följa ett förslag, som skulle binda statsmakternas händer och som kanske skulle kunna leda till att den fortsatta utredningen rörande värnpliktsutbildningen slås i spillror, så att vi icke kunna genomföra den utbildning som vi anse vara den bästa möjliga, när vi ha kunnat pröva denna sak tillräckligt grundligt.

Herr EWERLÖF (kort genmäle): Herr talman! Jag skall söka att på dessa sex minuter i korthet bemöta vad som nu anförts från statsrådsbänken.

Det förefaller som om statsrådet ansåg ett genomförande av krigsförbandsvisa repetitionsövningar, utgöra en anledning att motsätta sig utskottets förslag. Naturligtvis har värnpliktskommittén, när den bedömde hur systemet med denna förlängning av gruppchefernas tjänstetid skulle komma att verka, tagit all hänsyn till det resultat som man kan förvänta av dessa krigsförbandsvisa övningar. Vi kunna icke se det så, att här är fråga om ett både—eller, utan här är fråga om ett både—och. När statsrådet skjuter kostnadsfrågan i förgrunden, vet jag inte riktigt vad det är statsrådet åsyftar. Jag kan ju nämna, att den siffra, vi ha tillgänglig för merkostnaden vid övergång till ett fullt utbyggt system med repetitionsövningar krigsförbandsvis i förhållande till ett fullt tillämpande av det nu gällande årsklasssystemet, är 2,1 miljoner kronor om året. Detta är således kostnadsskillnaden mellan det nu gällande systemet, och det system vi planera.

Jag kan inte finna, att det är möjligt att taga upp något av vad statsrådet sagt från den utgångspunkten, att det skulle finnas utsikter att klara den ökade gruppchefsutbildningen genom andra arrangemang än det nu föreslagna. Vi kunna icke klara den med en hänvisning till de krigsförbandsvisa övningarna, som ju ha en helt annan uppgift, inte med ett slopande av omskolningsövningen, som erfordras för gruppchefernas överförande till annan sysselsättning inom krigsorganisationen. Vi äro i själva verket nere i botten, när vi komma ned till att det behövs minst dessa två månader för att få den komplettering som behövs. I det fallet står vårt förslag på precis samma linje som befälsutredningen, som vid en konfrontation med kommittén för några dagar sedan befanns ha precis samma krav på utbildningstidens längd för gruppcheferna som den som nu ligger till grund för utskottets förslag.

Känslan av kvarsitteri under de övergångsår, då den förlängda utbildningstiden skulle förläggas efter första tjänstgöringen, torde väsentligen motvägas av de premier, som skulle utgå. Vad beträff-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

far anmärkningen att gruppcheferna under den förlängda tiden inte skulle ha någon trupp att föra, är det mycket vanligt inom det militära, att de som öva få utgöra trupp åt varandra, och i detta fall räknar man med en fullt tillfredsställande befälsutbildning med en tillämpning av detta system.

Herr statsrådet **VOUGT**: Herr talman! Jag vill bara med anledning av vad som yttrades av herr Ewerlöf be att få något precisera det ekonomiska resonemang jag nyss förde.

Det är ju väl bekant för första kammaren, eftersom vi nyligen ha haft två stora debatter om detta, att i nuvarande årskostnader äro kostnaderna för repetitionsövningar i full omfattning icke inräknade och icke heller i nästa budgetårs. Jag måste alltså av riksdagen begära åtskilliga miljoner för nästa budgetår för att få repetitionsövningar i full utsträckning enligt den gamla ordningen. Sedan säger herr Ewerlöf, att det förslag som man nu arbetar med skulle kosta ytterligare 2,1 miljoner. Då är det redan en ganska stor summa, som jag måste komma och begära hos riksdagen, och det måste ju i hög grad besvara riksdagen, regeringen och mig, om jag samtidigt står inför det tvånget att på grund av det beslut som nu skulle fattas i 1949 års värnpliktsdags elfte timme, nästa år begära 7 miljoner kronor extra på tilläggsstat. Det är i det läget, som jag känner mycket stora bekymmer för följderna av ett förslag, som skulle innebära, att riksdagen nu ger Kungl. Maj:t beskedet att ta upp ytterligare 7 miljoner kronor nästa år.

Herr **ANDERSSON, ELON** (kort genmäle): Herr talman! Försvarsministern satte i fråga möjligheten, att man genom inspråktagande av de vanliga repetitionsövningarna skulle kunna fullständiga den gruppchefsutbildning, som enligt vår mening blir ofullständig under nio månader. Jag tror att det resonemanget inte är alldeles hållbart. En gruppchef kan inte anses vara i mindre

behov av repetitionsövning i sin tjänst än en vanlig soldat. Om de krigsförbandsvisa repetitionsövningarna genomföras, komma de att i kanske ännu mer påfallande grad än nu få formen av en repetition av förut inlärd kunskaper och färdigheter, och att behovet av en sådan repetition skulle vara mindre för en gruppchef än för en soldat har jag svårt att tänka mig. Jag kan således inte tänka mig en tillfredsställande lösning genom det av försvarsministern antydda systemet, att man som komplettering till gruppchefsutbildningen skulle begagna sig av repetitionsövningarna men därmed göra det omöjligt för gruppcheferna att få den repetition i sina färdigheter och kunskaper som en vanlig soldat bör äga.

Herr statsrådet **VOUGT**: Jag beklagar mycket, om jag uttryckte mig litet dunkelt även i denna punkt. Jag menade inte så som herr Elon Andersson tycks ha uppfattat mig, utan jag menade, att om vi få dessa stridsförbandsvis genomförda repetitionsövningar och ta ut dem för gruppcheferna, kunna vi kanske tänka oss att för deras utbildning i anslutning till dessa övningar på ett praktiskt sätt taga i anspråk även den tredje månaden, d. v. s. omskolningsmånaden, om vi nämligen finna, att det inte är nödvändigt att omskola gruppcheferna utan att de kunna reda sig utan omskolning.

Herr **LUNDGREN**: Herr talman! Ordföranden i 1948 års värnpliktskommitté liksom representanter för sammansatta stats- och andra lagutskottet har redan mycket utförligt framhållit de skäl som ha varit avgörande för utskottets beslut att tillstyrka värnpliktskommitténs förslag att provisoriskt förlänga utbildningstiden för värnpliktiga, vilka uttagits till gruppchefer, med 60 dagar, och jag har därför icke någon anledning att åter upprepa vad som sålunda anförts, men jag tillåter mig dock att ytterligare få framföra några synpunkter på det nu föreliggande problemet.

Det finns, herr talman, icke någon an-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

ledning att nu närmare behandla fjolårets enligt min uppfattning mycket olyckliga och sakligt dåligt motiverade förslag att minska första utbildningstidens längd från i 1941 års värnpliktslag fastställda 12 månader till 9 månader. Den frågan är ju för ögonblicket icke aktuell, men det kan dock i detta sammanhang vara värt att erinra om vad 1941 års försvarsutredning anförde i fråga om första utbildningstidens längd. Enligt denna försvarsutredning erfordrades en första utbildning av 15 månader för att skapa krigsdugliga förband, men av praktiska och ekonomiska skäl måste denna tid sänkas till 12 månader. Försvarsutredningens förslag godtogs av dåvarande statsrådet och chefen för försvarsdepartementet och tillstyrktes av sammansatta stats- och andra lagutskottet, som ansåg att Kungl. Maj:ts förslag i denna del, enligt vilket de värnpliktiga i allmänhet skola vara pliktiga att fullgöra första tjänstgöring om 12 månader samt två repetitionsövningar och en efterutbildningsövning om vardera en månad, syntes med hänsyn till samtliga på frågan inverkan- de omständigheter vara väl avvägt. Riksdagen godtog ju också Kungl. Maj:ts proposition.

Av vad jag nu sagt framgår alltså, att därest endast militära skäl skulle vara avgörande, borde tiden för första tjänstgöringen vara längre än ett år, men att sociala skäl, tillgången på kvalificerat utbildningsbefäl och kaserner m. m. nödvändiggjorde att den begränsades till 360 dagar.

Under den tid som förflutit, sedan riksdagen fattade beslut enligt det förslag som framlagts av 1941 års försvarsutredning, hava inga sakliga skäl kunnat anföras för förkortning av utbildningstiden, möjligen med undantag för den minskning, som av organisatoriska orsaker företogs av 1947 års riksdag och som innebar, att första utbildningstiden sänktes till 11 månader. Fordringarna på de värnpliktiga hava icke minskats sedan 1941, snarare ha de krav, som man måste ställa på såväl den enskilde som truppförbanden, sedan denna tid ökat. Enligt de militära myndigheternas upp-

fattning föreligger icke någon möjlighet att på den tid som är anslagen till första utbildning hinna skapa krigsdugliga förband. Detta framgår tydligt av chefens för armén rapport rörande utbildningsresultaten under utbildningsåret 1948—1949. När statsrådet och chefen för försvarsdepartementet vill göra gällande, att denna rapport visar, att de 9 månaderna äro tillräckliga för första utbildningen, har däremot jag svårt att läsa ut något sådant ur rapporten. Jag skulle vilja rekommendera dem av kammarens ledamöter, som äro intresserade för detta problem, att närmare taga del av denna rapport; den är ju offentlig handling, så att det möter intet hinder att vem som helst kan läsa den.

Statsrådet talar om att man har gjort en sammanställning i betygsform av resultatet av militärbefälhavarnas slutinspektioner och att man där kommit till ett slutresultat, i poäng räknat, som håller sig något över 2 — omkring 2,5 — på de flesta militärområden. Detta ansåg han innebära, att resultatet skulle vara tillfredsställande. Man har nämligen följande skala: 0, undermåligt; 1, dåligt; 2, tillfredsställande; 3, gott och 4, fördömligt. Man har emellertid icke på något håll kommit upp till ett gott utbildningsresultat, och detta talar väl närmast för att statsrådets tolkning av chefens för armén rapport icke skulle vara riktig.

Om man alltså, herr talman, icke har möjlighet att inom den nu fastställda utbildningstiden nöjaktigt utbilda meniga värnpliktiga, finnes det ännu mindre möjligheter att inom samma tid utbilda värnpliktiga, vilka skola tjänstgöra såsom gruppchefer. Gruppcheferna måste icke endast besitta större personlig färdighet och större kunskaper än sina underlydande och därför få en god soldatutbildning, utan de måste också behärska alla de vapen som ingå i gruppens utrustning. Vanliga värnpliktiga kunna inom den nu fastställda utbildningstiden, som herr Ewerlöf framhållit, icke utbildas inom alla grenar. Därtill kommer att gruppcheferna — vilket herr Ewerlöf också underströk — måste erhålla ut-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

bildning i min- och sprängtjänst. Den bristfälliga utbildningen på detta område kommer säkerligen att orsaka onödiga förluster inom den egna truppen. Därjämte måste gruppcheferna utbildas så, att de kunna föra verkligt befäl. Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet talade om att han i resonemang med värnpliktiga hade funnit en värnpliktig på Dalregementet, som var så utbildad, att han kunde inte mindre än åtta olika vapen. När det är fråga om militär utbildning, gäller det emellertid inte bara att lära in en sak; den skall också nötas in, så att en soldat liksom en gruppchef kan handla automatiskt. Han skall vara så drillad — om jag får använda det uttrycket — att han i fält kan automatiskt behärska det tekniska för att kunna tänka på det taktiska.

Jag skall inte gå in, herr talman, på de rapporter, som äro avgivna av de olika militärbefälhavarna. Jag vill bara understrika, vad en militärbefälhavare säger, chefen för sjätte militärområdet, säger, nämligen att »de värnpliktiga, som bibringats (förberedande) befälsutbildning, torde icke med nuvarande utbildning kunna anses användbara som gruppchefer i fält.» Denne militärbefälhavare säger vidare, och det kan jag ju anföra gentemot vad statsrådet och chefen för försvarsdepartementet nyss sade, att det icke finns möjlighet att under repetitionsövningarna utbilda gruppchefer. Såsom herr Elon Andersson framhöll skola ju också gruppcheferna då tjänstgöra såsom befäl för att de skola få tjänstgöra på de befattningar, där de skola vara placerade i krig, och få övning på dessa befattningar. Enligt chefens för armén sammanfattning äro årets värnpliktiga, som utbildats till gruppchefer, icke vuxna sina uppgifter i krig. De kunna vid krigsorganiserade förband endast tjänstgöra såsom föregångsmän. Detta medför givetvis en försämring av de mobiliserade förbandens kvalitet.

Jag skall efter att ha framfört dessa allmänna synpunkter ytterligare beröra ett par detaljspörsmål.

Herr Norman, utskottets ärade ordförande, grundade sitt avslagsyrkande

huvudsakligen på två skäl. Han medgav först, att utskottet inte egentligen hade ingått på en saklig prövning av frågan, och han grundade avslagsyrkandet på dels att man inte borde föregripa en pågående utredning, dels konstitutionella skäl.

Det är rätt egendomligt med ett sådant skäl — herr Ewerlöf har ju redan varit inne på den tanken: Det finns ingenting som hindrar, att man provisoriskt under pågående utredning minskar utbildningstiden, men det finns absolut inte någon möjlighet att under en pågående utredning öka utbildningstiden! Det verkar väl ändå något inkonsekvent. Sedan har ju utskottets ordförande liksom herr Forslund mycket starkt understrukit de konstitutionella, de formella synpunkterna på detta problem. Det kan då vara skäl i att erinra om vad 1948 års riksdag beslöt i ett ganska analogt fall och vad vi ha beslutat i år, när vi behandlade fjärde huvudtiteln. Då fick Kungl. Maj:t fullmakt att inkalla vissa värnpliktiga till repetitionsövningar och fick då även fullmakt att överskrida vissa reservationsanslag. Huvuddelen av kostnaderna för repetitionsövningarna liksom huvuddelen av kostnaderna för de värnpliktiga gruppchefernas tjänstgöring kommer emellertid att belasta förslagsanslaget, de s. k. öresanslagen, d. v. s. mathållningsanslagen, avlöningsanslagen, kasernutredningen och allt vad de heta. Det är endast en mycket liten del av anslagen, som belastar reservationsanslaget, det är huvudsakligen vad som avser övningsammunition. Det behövs alltså inte, herr talman, såvitt jag förstår någon ändring genom riksdagsbeslut för att Konungen skall få överskrida dessa förslagsanslag. Skulle det däremot behövas för ammunitionen, bör ju Kungl. Maj:t begära fyllnadsanslag, men jag föreställer mig, att ammunitionsåtgången för denna speciella utbildning är ganska liten, så att det näppeligen skulle behövas av den orsaken.

Jag skall kanske ytterligare beröra en enda detalj, som närmast rör utskottets formulering av bestämmelsen om denna ökade tjänstgöring. Enligt utskot-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

tets förslag skall armén tilldelad värnpliktigt som uttagits till underbefäl, enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar, fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst sextio dagar. Det är kanske småaktigt att anmärka på utskottets formulering, men nog hade det varit språkligt sett bättre, om utskottet skrivit, att »värnpliktigt är skyldigt att tjänstgöra under ytterligare högst sextio dagar».

Jag ser att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet fortfarande är kvar här i kammaren, och det må kanske därför vara mig tillåtet att ta upp ett problem, som vi ha haft tillfälle att diskutera här tidigare i kammaren — jag skall ta det mycket kortfattat.

Under remissdebatten tillät jag mig framhålla, att disciplinen inom armén enligt min uppfattning försämrats under de senaste åren. Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet förklarade då, att möjligen hållningen hos de värnpliktiga blivit sämre, men han bestred att så skulle vara fallet i fråga om disciplinen. Han yttrade därvid bland annat: »Varken från militär eller annan myndighet finnes något omdöme, som tyder på detta.» Det förefaller dock som om statsrådet redan före denna tidpunkt borde fått belägg på att det rådde mindre goda disciplinära förhållanden åtminstone på vissa håll. Uttryck härför har man i de ofta påkommande s. k. matstrejckerna.

Nu har chefen för armén i sin redogörelse för utbildningsresultaten framhållit i fråga om disciplinen, att denna varit godtagbar så länge de värnpliktiga stått under utbildningsbefälets direkta inflytande, men sedan fortsätter han: »Den plikt känsla, som tar sig uttryck i fullgörandet av skyldigheterna även utan övervakning, har däremot icke blivit allmänt befast. Lämnas soldaten på egen hand i t. ex. spanings- och bevakningstjänst samt under mörker, karakteriseras hans uppträdande i allmänhet av tveksamhet och handfallenhet.»

Det hade varit önskvärt, att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, som gärna uppträder och har enskilda samtal med de värnpliktiga,

inte endast ville inskränka sig att höra på eventuella klagomål utan även måtte inskräpa betydelsen av en god disciplin. Om disciplinen icke finns och verkligt inläres under fredstid, är det föga utsikter att krigsmakten skall hålla under krigets påfrestningar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till det sammansatta utskottets förslag.

Herr **HERLITZ**: Herr talman! Det kan ju inte undvikas att jag begär ordet efter det uttalande, som herr Forslund för en stund sedan gjorde här i kammaren. Vad han sade grep mig naturligtvis i allra högsta grad. Han försäkrade för sin personliga del, att han alltid varit beredd och fortfarande är beredd att följa min mening i konstitutionella frågor, och det föll till och med några antydningar därom att han härutinnan tyckte sig vara ett språkrör för kammarens mening i det hela. Det där stämmer inte fullt med mina erfarenheter av resultaten av mina insatser tidigare här i kammaren, men det inkasseras med ödmjuk tacksamhet såsom ett löfte angående framtiden och ett löfte för i dag.

Den fråga, som han nu ställde till mig, var huruvida det verkligen gick för sig att ta upp spörsmålet om gruppchefsutbildningen, fastän vi redan hade beviljat de anslag, som det här gäller. Herr Forslund såg riktigt denna fråga mot bakgrunden av det utomordentligt dunkla stadgandet i riksdagsordningens § 63. Det säger helt enkelt, att »bliva kamrarna ej, efter den behandling ovan är nämnd, om ett beslut ense, skall frågan — — — anses hava för den riksdagen förfallit». Detta stadgande anses ju utgöra grunden för detta som vi hålla styvt på, att sedan en fråga en gång har behandlats vid riksdagen, får den inte tagas upp igen.

Vad detta nu egentligen innebär och hur det skall tolkas har varit åtskilligt omstritt. Men jag tror inte jag behöver gå in på de kinkiga sakerna, därför att den fråga, som ställts för oss i dag, tycks mig utomordentligt enkel. Vad som föreslås av såväl utskottet som reservan-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

terna är nämligen antagandet av vissa förordningar angående de värnpliktigas utbildningstid. Vari skulle då hindret ligga för att dessa förordningar toges upp till behandling nu? Jo, herr Forslund menade tydligen att hindret skulle ligga däri, att vi redan ha anvisat de anslag, tack vare vilka dessa förordningar skola kunna bringas till tillämpning; vi ha beviljat anslagen för de värnpliktigas avlöning, övningar, mathållning och vad det allt är för slags anslag. Sedan vi en gång ha beslutat om anslagen, skulle vi alltså vara förhindrade att komma med några sådana ändringar.

Herr Forslund, så kan det inte förhålla sig. Det förekommer ideligen, att riksdagen först har anvisat ett anslag och att det sedan i något helt annat sammanhang kommer upp frågan om en författning, vars tillämpning just påverkar det ifrågavarande anslaget. Låt oss ta ett enkelt exempel. Vi bevilja ideligen avlöningsanslag på de olika huvudtitlarna, och så uppkommer i något helt annat sammanhang en fråga om fastställande av statens avlöningsreglemente eller ändringar i detta. Eller vi ha beviljat anslag för någon viss sorts bidrag eller ersättningar eller dylikt; det kan ofta förekomma att ändringar i de författningar, som reglera dessa bidrag eller ersättningar, komma i ett annat sammanhang. Saken blir naturligtvis litet annorlunda, ifall det anslag, som tidigare beslutats, är så litet att det inte räcker till att fylla de nya behov, som uppkomma genom författningsändringen. Men det förhållandet föreligger ju inte här, annat än möjligen på någon liten fullkomligt oväsentlig punkt, därför att det är fråga om förslagsanslag. Därför bortfaller detta problem helt. Jag kan sålunda inte alls finna, att det föreligger något som helst hinder.

Jag vill tillägga, herr talman, att där-est detta hinder förelåg för utskottet, så begriper inte jag med vad rätt reservanterna likaledes ha ansett sig kunna tillstyrka en förordning rörande dessa ämnen. Att man här skulle göra någon skillnad mellan sådant som är föreslaget av Kungl. Maj:t och av motionärer, kan jag

inte finna någon grund för i riksdagsordningen.

Herr FORSLUND (kort genmäle): Herr talman! Min utomordentliga uppskattning av den föregående ärade talaren förpliktat mig att framföra ett tack för att han har lämnat ett svar. Jag skulle nog gärna vilja vara elev hos honom och ha tillåtelse att opponera, men eftersom jag inte är det, får det väl vara nog för i dag endast med en liten vänlig hemställan till professor Herlitz, att han för jämförelse i sitt resonemang tar och läser bevillningsutskottets betänkande nr 42, som behandlades förra lördagen, varvid utskottet i ett ärende nästan analogt med detta kommit till liknande resultat som det jag här nu har pläderat för.

Herr NORMAN: Herr talman! Herr Lundgren refererade mig som om jag skulle ha sagt, att utskottet inte ingått på någon saklig prövning av denna fråga. Jag hoppas att det stenografiska referatet skall utvisa, att jag inte gett ett så dåligt betyg åt mig och kamraterna i utskottet. Min mening var i varje fall att understryka, att vi inte ha känt oss ha någon direkt anledning att inom utskottet diskutera själva principfrågan, om det allmänt föreligger ett behov av en bättre utbildning för gruppcheferna. Jag tror nästan att jag kan säga, att vi utgingo ifrån att det är mycket betydelsefullt, att gruppcheferutbildningen blir så god som möjligt. Men vi stannade vid att överväga, huruvida det var lämpligt att nu förorda ett provisorium beträffande utbildningstidens längd eller att icke förorda ett sådant provisorium.

Nu fick jag det intrycket av herr Ewerlöfs anförande att den saken var klar inom värnpliktskommittén, att man där hade grundligt diskuterat problemen och kommit fram till dessa två månaders längre utbildning — det enda som inte är definitivt bestämt som förslag från dess sida var, under vilken del av utbildningsmånaderna som dessa

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

skulle förläggas, före eller efter den utbildning som de andra mannarna ha. Det är ju ganska naturligt, att en utredningsordförande, som har kommit till vissa bestämda uppfattningar om saker och ting, menar att frågan därmed är klar. Men inte fick jag det intrycket av diskussionen i utskottet, att värnpliktskommittén hade så definitivt bestämt sig. För det första kanske det är skäl att understryka vad som litet mera i förbigående har kommit fram i denna diskussion, att värnpliktskommittén inte är enig om detta förslag, utan det föreligger reservationer från två ledamöter. Med en av dessa ledamöter ha vi i utskottet haft förmånen att samarbeta, och av det resonemang, som vi där hade, kom jag till den uppfattningen att många frågor ännu återstå att diskutera inom värnpliktskommittén. Jag styrktes i denna uppfattning, när jag hörde det ordskifte, som pågick mellan departementschefen och de två ledamöterna i värnpliktsutredningen.

Nog är det många synpunkter utöver dem, som skulle motivera detta förslag, som kunna diskuteras och som jag tror behöva diskuteras i detta sammanhang, innan man tar slutlig ståndpunkt. Och även om värnpliktskommittén nu är så bestämd i sin uppfattning som dess ordförande här menade, så är det ju många som skola yttra sig över dess förslag, innan det kommer till riksdagen. Jag har således fått en bestämd uppfattning att frågan inte alls är så nära den definitiva lösningen som det framgick av herr Ewerlöfs anförande, och denna debatt har stärkt mig i den uppfattning, som jag fick inom utskottet, att vi inte här böra fatta ett beslut, som griper in i de olika diskussioner, som behöva föras om detta spörsmål innan vi äro färdiga att ta en bestämd ståndpunkt.

Jag är för min del inte riktigt på det klara med om det är alldeles säkert att förslaget om dessa nio månader är den riktiga lösningen av frågan. Herr Lundgren var inne på det spörsmålet och underströk, hur felaktigt beslutet var i föl. Ja, aktualiseras den frågan — som den naturligtvis måste göra, när vi skola

på ett mera definitivt sätt lösa dessa problem — kommer ju också gruppchefsutbildningen i ett läge, som inte är precis detsamma som nu. Ty om vi skulle utöka övningstiden, blir det inte längre fråga om att vi skola lägga på de två månaderna — då kanske det räcker med en månad och så vidare. Jag tycker att det här finns många oklara problem, som motivera att riksdagen icke provisoriskt tar ståndpunkt till detta spörsmål.

Att kostnaderna också voro ett motiv har jag redan understrukt. Herr Ewerlöf framhöll mycket riktigt, att kostnaderna inte få vara avgörande i en för riket så livsviktig fråga, men jag undrar, om det är alldeles säkert, att vi av dessa sex å sju miljoner få ut det resultat, som vi önska få ut. Herr Boman var inne på frågan om att premierna nog äro för små och till och med betydligt för små. Men om vi endast skulle fördubbla dem, äro vi genast upp i ett belopp av 1,5 miljoner, och den frågan kommer säkerligen upp, när vi slutgiltigt skola behandla denna sak.

De mannar, som det nu gäller, äro kanske redan inkallade till tjänstgöring eller bli det inom några dagar. De ha allesamman nu klart för sig, att de ha sin nio månaders värnpliktstjänstgöring framför sig. Skall en del av dem få ytterligare två månaders tjänstgöring, så är jag ju inte alls säker på att de utgifter, som läggas ned därpå, komma att ge det resultat, som man önskar. Jag tror att det är riktigtast att vi nu inte ta någon ståndpunkt till frågan, utan låta den först ytterligare belysas ur olika synpunkter för att sedan komma igen i ett mera definitivt utrett skick.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Herr Norman menade att man nu inte skulle fatta något beslut i fråga om gruppchefsutbildningen, bland annat av den anledningen, att det kunde tänkas att den första utbildningstiden för de värnpliktiga behövde utökas. Jag är, herr talman, personligen av den uppfattningen, att första utbildningstiden, när den

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

nu fastställts till nio månader, är för kort, men den frågan är ju inte nu aktuell. 1948 års värnpliktsutredning har fått direktiv att arbeta på grundvalen av en första utbildning av nio månader och sammanlagt tolv månaders utbildning. Under sådana omständigheter bör man icke av den anledningen att sakliga skäl tala för en längre första utbildning avstå från att fatta ett beslut om att avhjälpa den brist, som ligger däri, att vi inte kunna utbilda gruppchefer.

Herr EWERLÖF: Herr talman! Jag beklagar, att jag inte lyckades bättre i mina bemödanden att försöka ställa till rätta för reservanternas värdet av deras skäl att kommitténs slutliga förslag i ämnet borde avvaktas. Jag tyckte att det var rätt naturligt att här angiva, hur det slutliga förslaget i ämnet med all säkerhet kommer att se ut. Efter detta borde ju reservanternas betänkligheter vara hävda i den mån de eljest äro positivt inställda till saken.

Jag vill understryka, när jag nu ser närvarande en medlem av kommittén som haft avvikande mening, att jag inte stått här och gett några utfästelser med avseende på kommittén i dess helhet utan endast antytt, efter vilken linje kommitténs majoritet avser att utforma det slutliga förslaget.

Utskottets ordförande sade nu, att det inte bara var kommitténs slutliga förslag man borde avvakta utan mycket annat. — Vad han därvid räknade upp gjorde på mig intryck av hinder som jag tyvärr måste hänföra till de obotfärdigas.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande del av den av herr Norman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig

finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Norman begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande del av den av herr Norman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr Ewerlöf begärde rösträkning verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 53;

Nej — 76.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna C och D.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten E.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Vid denna punkt ha herr Carlsson i Bakeröd och jag avgivit en reservation, vari vi anslutit oss till de motioner, som avgivits i första kammaren av herr Ivar Persson m. fl. och i andra kammaren av herr Hansson i Skegrie m. fl., nämligen att skördeuppehållet för värnpliktiga jordbrukare måtte utsträckas till tre veckor. Det betyder ganska mycket för inbärgningen av skörden, att de värnpliktiga jordbrukarna kunna få skördeledighet under skördeti-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

den. Det är knappt med arbetsfolk på landsbygden, och det är ju under dessa tider ganska viktigt att vi få skörden väl inbärgad. Det är ofta svårt för många jordbrukare att skaffa arbetskraft när de värnpliktiga äro inkallade till tjänstgöring.

När dessa frågor behandlades vid förra årets riksdag, yrkades från det parti, jag tillhör, att för värnpliktiga jordbrukare skulle medgivas ett skördeuppehåll av två månader. Från militärt håll ansågs det, att om detta undantag medgäves, bleve det svårt att bedriva en effektiv utbildning av de värnpliktiga, och med anledning därav beslöt riksdagen medgiva en skördeledighet under endast 14 dagar. Nu har emellertid, när värnpliktsfrågan varit föremål för ytterligare utredning, även frågan om skördeledigheten prövats på nytt. Från vissa jordbrukarorganisationer och även allmänna institutioner har framhållits, att det är nödvändigt med en skördeledighet för jordbrukarna, men att två veckor äro en väl knapp tid.

Sveriges lantbruksförbund yttrar t. ex., att om ett två månaders skördeuppehåll för värnpliktiga jordbrukare vore svårt att förena med effektiv militärutbildning, det föreslagna gemensamma sommaruppehållet för alla värnpliktiga syntes vara den för ögonblicket lämpligaste lösningen. Den föreslagna tiden vore emellertid för kort för att uppehållet skulle kunna tjäna avsett syftemål. Redan vid ett genomgående gynnsamt skördeväder vore ett 14 dagars skördeuppehåll otillräckligt. Upphållet borde därför fastställas till fyra veckor. För att ge önskad effekt borde detta uppehåll i sin helhet förläggas till skördetiden. På samma sätt har även Riksförbundet Landsbygdens folk uttalat sig. Förbundet anser, att ett 14 dagars uppehåll är alltför kortvarigt.

Arbetsmarknadsstyrelsen har också ansett det vara alldeles för litet med ett skördeuppehåll av 14 dagar. Styrelsens yttrande sammanfattas på följande sätt: »Därest ett skördeuppehåll av två månader för värnpliktig jordbrukspersonal, vilket för jordbruket vore både önskt

vårt och ändamålsenligt, icke kunde ordnas på ett ur såväl militär synpunkt som jordbrukssynpunkt godtagbart sätt, syntes ett för alla värnpliktiga gemensamt kortare skördeuppehåll under den första tjänstgöringen i allt fall erforderligt. Styrelsen kunde emellertid icke tillstyrka ett så kort skördeuppehåll som 14 dagar utan finge av tidigare anförda skäl föreslå ett uppehåll av minst tre veckor. Det förefölle styrelsen som om ett övningsuppehåll av tre veckor icke skulle behöva medföra så mycket mer besvärande komplikationer ur utbildningssynpunkt än ett uppehåll av 14 dagar.»

Nu ha militärerna, framför allt arméchefen, uttalat att en längre skördeledighet än 14 dagar skulle avsevärt försämra utbildningsmöjligheterna, därigenom att de värnpliktiga under detta uppehåll skulle glömma bort åtskilligt av vad de hade lärt sig. Men det är väl att driva den saken alltför långt. Man får ju inom andra områden ge dem som utbildas en eller annan ledighet på såväl 14 dagar som längre tid utan att utbildningen blir lidande därav. Jag kan därför inte finna militärernas skäl tillräckligt bärande i detta avseende. Och för övrigt, om man drar ut konsekvenserna, hur skulle de värnpliktiga kunna komma ihåg vad de lärt, då de efter slutad utbildning flera år senare inkallas för militärövningar? Då skulle de väl ha glömt bort det mesta av vad de lärt. Men jag kan mycket väl förstå, att det kan vara andra skäl, som kunna medföra olägenheter. Det kan sålunda icke vara lämpligt, att de icke-jordbrukare, som icke skola delta i skördearbetet, få alltför lång ledighet under sommaren, då de kanske icke kunna få sysselsättning.

Både militärt och organisatoriskt kan det således kanske bli vissa olägenheter. Dock synas de inte vara större än att de kunna övervinnas, om man ökade denna ledighet med ytterligare en vecka. Man har i motionerna på grund av de erinringar mot detta förslag, som gjorts tidigare, inte sträckt sig längre än att man har begärt en ledighet av tre veckor, och det ha reservanterna nu anslutit sig till. Jag kan inte se, att detta från militär

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

sida borde medföra alltför stora svårigheter, men säkerligen skulle det för skördearbetet och för jordbruket betyda åtskilligt, om ledigheten förlängdes till tre veckor.

Med anledning därav, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid denna punkt avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Ivar Persson, Tjällgren* och *Lars Andersson*.

Herr NORMAN: Herr talman! Här ha vi en sådan där besvärlig avvägningsfråga, där värdefulla synpunkter framförs för både den ena och den andra uppfattningen.

Värnpliktskommittén har ju ganska noga undersökt detta spörsmål, närmast med tanke på huruvida det skulle gå att lösa det med en längre ledighet än vad som nu diskuteras, men har kommit till det resultatet, att man knappast kan sträcka sig längre än till två veckor utan att konsekvenserna bli rätt så ogynnsamma.

Inom utskottet har vi haft stor förståelse för jordbrukarnas önskemål i det här fallet — det är ju inte bara ett egoistiskt önskemål för jordbrukarna, utan ett intresse för hela landet — men vi ha inte kunnat komma till något annat resultat än att förordna, att riksdagen stannar vid den ståndpunkt som intogs i fjol, alltså ett skördeuppehåll på 14 dagar, med iakttagande av de olika möjligheter som finnas att göra detta uppehåll så värdefullt som möjligt och med tillämpning av det förslag i denna riktning som värnpliktskommittén har framlagt.

Det är olika skäl som ha motiverat vår ståndpunkt.

Det är först tanken på alla de värnpliktiga, som inte komma att ägna sig åt skördearbetet under ledighetstiden och som således också skulle få sin värnpliktstid förlängd, då ju ledigheten skall ligga utom de nio månaderna.

Det är också en kostnadsfråga, som inte är så oväsentlig. Vår föredragande gjorde en liten utredning, som självfallet icke är alldeles säker, men som visar åt

vilket håll det pekar. Han kom till det resultatet, att en veckas uppehåll skulle kosta omkring 700 000 kronor på grund av att de värnpliktiga under skördeuppehållet skulle ha kvar sina vanliga förmåner — avlöning, portionsersättning, familjebidrag etc. Detta skulle ytterligare öka kostnaderna i ett läge, då varje hundratusental kronor som man kan slippa ge ut har ett stort värde.

Trots de sympatier som vi ha för önskemålet om längre skördeuppehåll ha vi därför som sagt inte kunnat komma till något annat resultat än att föreslå, att de nu gällande bestämmelserna bibehållas.

Jag hemställer om bifall till utskottets yrkande i det här avseendet.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågasvarande punkten hemställt samt vidare på bifall till den av herr Gränebo och herr Carlsson i Bakeröd vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *förste vice talmannen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten E, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den av herr Gränebo och herr Carlsson i Bakeröd vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppsesning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. vissa ändringar i valutalagen.

Då emellertid herr *förste vice talman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 37.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten F.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. vissa ändringar i valutalagen.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 8 april 1949 dagtecknad proposition, nr 206, som hänvisats till

bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att dels antaga vid propositionen fogat förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350), dels ock medgiva, att Kungl. Maj:t finge meddela förordnande som avsåges i 1 § valutalagen i överensstämmelse med det förslag till förordning om ändring i valutaförordningen den 25 februari 1940 (nr 97), som fogats vid statsrådsprotokollet den 1 april 1949.

Enligt det förstnämnda författningsförslaget skulle valutalagen, vilken gällde till och med den 30 juni 1949, äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1950.

I förslaget till förordning om ändring i valutaförordningen den 25 februari 1940 (nr 97) voro 1, 13 och 20 §§ så lydande:

(Gällande lydelse:)

1 §.

I denna — — — svenskt mynt.

Såsom bosatt här i riket anses enligt denna förordning, i vad angår fysisk person, svensk medborgare med fast bostad i Sverige, så ock utlänning, som haft fast bostad i Sverige sedan den 25 november 1939. Juridisk person skall anses vara bosatt i det land, där styrelsen har sitt säte eller, om styrelse icke finnes, där huvudkontoret är beläget.

13 §.

Här i riket bosatt, som gentemot utlandet äger rätt att kräva betalning eller som ådragit sig betalningsskyldighet gentemot utlandet, må ej medgiva anstånd med eller uppskjuta betalningen eller träffa avtal om betalning annorledes än med vanliga betalningsmedel *med mindre det följer av handelsbruk eller annan sedvänja eller eljest be- tingas av omständigheterna.*

Ej heller — — — liknande åtgärder.

(Föreslagen lydelse:)

1 §.

I denna — — — svenskt mynt.

Såsom bosatt här i riket anses enligt denna förordning, i vad angår fysisk person, svensk medborgare med fast bostad i Sverige, så ock utlänning, som haft fast bostad i Sverige sedan den 1 januari 1947. Juridisk person skall anses vara bosatt i det land, där styrelsen har sitt säte eller, om styrelse icke finnes, där huvudkontoret är beläget.

13 §.

Här i riket bosatt, som gentemot utlandet äger rätt att kräva betalning eller som ådragit sig betalningsskyldighet gentemot utlandet, må ej medgiva anstånd med eller uppskjuta betalningen eller träffa avtal om betalning annorledes än med vanliga betalningsmedel, *såvitt ej annat följer av handelsbruk.*

Ej heller — — — liknande åtgärder.

(Gällande lydelse:)

20 §.

Lika med — — — försök därtill.

Ang. vissa ändringar i valutalagen.

(Föreslagen lydelse:)

20 §.

Lika med — — — försök därtill.

Vad i 19 § är stadgat angående straff för den som uppsåtligen genom oriktig uppgift förskaffar sig rätt eller tillstånd, som avses i nämnda paragraf under 3), skall äga tillämpning jämväl beträffande den som uppsåtligen genom oriktig uppgift försöker skaffa sig sådan rätt eller sådant tillstånd.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 310 av herr *Mannerskantz* och den andra inom andra kammaren under nr 397 av herr *Edström* m. fl. I dessa motioner hade hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen, med avslag å motionerna I: 310 och II: 397, måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition, dock att 24 § förslaget till förordning om ändring i valutaförordningen den 25 februari 1940 (nr 97) skulle hava den ändrade lydelse, som i utlåtandet angivits.

Reservation hade anförts av herrar *Wiberg* och *Nordenson*, vilka på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå de föreslagna ändringarna i 1, 13 och 20 §§ valutaförordningen.

Herr **NORDENSON**: Herr talman! Till detta utlåtande ha herr *Wiberg* och jag fogat en reservation. Vi reser vanter kunna helt ansluta oss till vad utskottet säger i fråga om angelägenheten att komma till fria förhållanden på valutamarknaden, och vi äro också ense med utskottet om nödvändigheten att föra en sådan politik, att man kommer till bättre balans. Vi ha vidare den uppfattningen, att det i nuvarande läge är nödvändigt för myndigheterna att ha medel i sin hand att reglera valutahandeln, och vi

biträda därför förslaget om valutalagens prolongering.

Men när det gäller utformningen av valutaförordningen kunna vi inte följa utskottet helt. Kungl. Maj:ten har här föreslagit en hel del ändringar i förordningen, som samtliga äro att betrakta som skärpningar av den hittills gällande lagstiftningen. Vi mena, att dessa bestämmelser ingripa så utomordentligt djupt i de enskilda medborgarnas och i näringslivets rörelsefrihet, att man här måste gå fram med en mycket stor försiktighet. Det är särskilt på ett par punkter, som vi anse, att man i propositionen går längre än som kan anses oundgängligen nödvändigt.

Man har i 1 § föreslagit, att förordningen skulle få tillämpning för alla personer här i landet, som inflyttat före den 1 januari 1947. Hittills har gällt bestämmelsen om inflyttning före den 25 november 1939. Det har rätt tvekan om denna ändring även från riksbankens sida, och man har också kommit fram till att man här måste räkna med att kunna lämna dispenser i mycket stor utsträckning för att inte skada vår utrikeshandel. Då sålunda de ansvariga myndigheterna äro medvetna om att man här rör sig på ett mycket ömtåligt område, ha vi ansett det riktigare att inte vidta någon ändring.

Likartat är förhållandet i fråga om 13 §, där man skärper bestämmelserna och gör dem väsentligt mera kategoriska än de hittills varit. Man har också där varit medveten om och framhållit, att man kan möta mycket svårbedömliga fall,

Ang. vissa ändringar i valutalagen.

och ansett, att dispensrätten måste användas i stor utsträckning. Vi mena, att när förhållandena äro så pass ömtåliga, bör man även här undvika att göra lagstiftningen alltför hård.

Slutligen har man i 20 § föreslagit, att även försök till överträdelse av förordningen skulle straffas. Där kommer man i konflikt med en princip, som varit gällande i allmänhet för vår lagstiftning, nämligen att kriminalisering av försök till brott icke bör äga rum. Vi ha ansett, att man borde hålla fast vid denna tankegång och sålunda inte här införa en sådan bestämmelse, så mycket mera som det inte har förebragts särskilt starka skäl härför.

På dessa grunder ha vi yrkat avslag på ändringarna av dessa tre paragrafer.

Jag skall, herr förste vice talman, tilllåta mig att till detta mitt yttrande foga en allmän reflexion. Vi få ju här i riksdagen gång på gång förslag om förlängning av gällande kristidslagar, och som regel innebära förslagen också skärpningar. Detta är ägnat att inge mycket allvarliga betänkligheter. Det är i allmänhet så, att dessa skärpningar föreslås av de organ — kriskommissioner eller andra institutioner — som handha kristidsregleringarna. Det kan ju vara rätt naturligt, att dessa vilja ha ökade befogenheter, ty deras arbete blir på det sättet ofta förenklat. Men det är angeläget, att regeringen inte utan vidare godtar sådana yrkanden och framför dem till riksdagen, utan på allvar sovrar och tillser, att man inte lagstiftar strängare än som kan anses oundgängligen nödvändigt.

Vi vilja alla komma ifrån krislagstiftningen, men då måste vi se till, att vi inte skärpa den år för år, utan snarare försöka lätta på den och, om det är nödvändigt att behålla den, åtminstone nöja oss med att ha kvar den i den utformning som den fått. Vi måste se till, att vi inte komma *in i*, utan att vi komma *ut ur* den paragrafdjungel som kristidslagstiftningen hotar att bli. Jag vill således särskilt understryka angelägenheten av att regeringen visar en stark återhållsamhet och försiktighet när det gäller prolunga-

tion av kristidslagarna och framför allt när fråga är att skärpa dem.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr SUNDVIK: Herr talman! Det framhålles allmänt, att valutakontoret handhaft sina grannliga uppgifter på ett tillfredsställande sätt. Också reservanterna ha betonat, att så har varit förhållandet, men valutakontoret har givetvis under sin handläggning av dessa ömtåliga ärenden funnit, att vissa ändringar i valutalagen äro behövlige för att stävja mindre nogräknade personers valutatransaktioner och affärsmetoder.

Under senare tid ha ju framträtt tendenser till spekulation med den svenska kronan, vilka varit ägnade att motverka valutamyndigheternas strävan att ta hem intjänade utländska valutor. Men när valutabehållningen i vårt land är så svag som den är, är det av vikt, att myndigheterna kunna ta hem så mycket valutor som möjligt.

Beträffande 1 § här, som det är fråga om att skärpa, vill jag framhålla, att om de personer, som ha bott här i landet sedan år 1947, finna med sin fördel förenligt att vistas och bedriva sin verksamhet här i landet, då är det väl inte mer än riktigt, att de i detta avseende jämställas med övriga svenskar. Det blir för dem en del lindringar, men också i vissa fall skärpningar.

Utskottet har vid behandlingen av denna fråga funnit, att det överensstämmer med våra intressen, att lagstiftningen ändras i enlighet med vad Kungl. Maj:t har föreslagit, och jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med de ändringar, som föranledes av ett bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 december 1946 (nr 766) med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 8 april 1949 dagtecknad proposition nr 208, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 december 1946 (nr 766) med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning;

2) lag angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv; samt

3) lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning;

dels ock medgiva, att riksbanken finge för tiden från och med den 1 juli 1949 till och med den 30 juni 1950 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill gäve anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

I förslaget till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning hade 1 § följande lydelse:

Riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst tretusenfemhundra miljoner kronor.

I samband med förevarande proposition, i vad densamma rörde den föreslagna lagen om riksbankens sedelutgivning, hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren un-

der nr 311 av herrar *Velander* och *Mannerskantz* och den andra inom andra kammaren under nr 398 av herrar *Hagberg* i Malmö och *Edström*. I dessa motioner hade hemställts, att riksdagen för sin del måtte antaga följande lydelse av § 1 i Kungl. Maj:ts i proposition nr 208 framförda förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning:

Riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst tretusentvåhundra miljoner kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet hemställt, att riksdagen måtte

A) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört i fråga om utformningen av den allmänna ekonomiska politiken;

B) med bifall till Kungl. Maj:ts proposition i denna del antaga de vid propositionen fogade förslagen till

1) lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 december 1946 (nr 766) med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning; samt

2) lag angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv;

C) med bifall till Kungl. Maj:ts proposition i denna del samt med avslag å de likalydande motionerna I:311 och II:398 antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning;

D) medgiva, att riksbanken finge för tiden från och med den 1 juli 1949 till och med den 30 juni 1950 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill gäve anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

I motiveringen till punkten A hade utskottet anfört bland annat:

»Ett övertvinnande av de svårigheter, som framträtt på utrikeshandels områden, ställer stora krav på exportindu-

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

striens förmåga till anpassning efter de ändrade internationella konkurrens- och marknadsförhållandena. De fortsatta ansträngningarna att öka exporten och bereda den de mest gynnsamma avsättningsmöjligheter böra, såsom fullmäktige framhållit, bedrivas med den utgångspunkten, att någon förändring av kronans yttre värde ej äger rum. Lika viktigt som det enligt utskottets mening är, att den ekonomiska politiken inom landet handhaves så, att kostnadsnivån i varje fall icke ytterligare ökas, lika viktigt är det, att stabiliseringssträvandena icke utsätts för ett tryck utifrån. Detta skulle bli fallet, om ensidiga åtgärder beträffande växelkurserna vidtoges av vårt land, åtgärder som visserligen kunna åtminstone på kort sikt synas exportfrämjande men samtidigt skulle fördyra vår relativt stora import.

Mot bakgrunden av det anförda torde det stå klart att tiden ännu icke är inne att upptaga frågan om lättnader i de regleringar och övriga restriktiva åtgärder inom det ekonomiska området, på vilka den hittills uppnådda balansen i så hög grad vilar. Den ekonomiska politiken måste därför målmedvetet fullföljas efter de av statsmakterna tidigare uppdragna riktlinjerna. Å ena sidan måste alltså ansträngningarna inriktas på att öka produktion, export och sparande, och å andra sidan måste — i syfte att hålla efterfrågan inom ramen för de tillgängliga resurserna — investeringar, import samt statliga och kommunala utgifter begränsas. Av särskild vikt är att inkomststabilisering och budgetöverbalansering vidmakthållas. Genom att fortsätta på den inslagna vägen blir det möjligt att uppnå det uppställda målet, en naturlig ekonomisk balans med bevarat penningvärde.»

Vid förevarande punkt hade reservationer avgivits

1) av herrar *Andersson* i Örnsköldsvik, *Fröderberg* och *Schmidt*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade;

2) av herrar *Wiberg* och *Nordenson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort

lyda så, som i denna reservation angivits;

3) av herrar *Näsgård* och *Persson* i Norrby, vilka ansett, att utskottets yttrande bort avfattas på sätt berörda reservation visade.

Därjämte hade vid punkten C av utskottets hemställda reservation anförts av herrar *Wiberg* och *Nordenson*, vilka under hänvisning till vad som anförts i motionerna I: 311 och II: 398 samt i deras reservation vid punkten A i utskottets hemställda yrkat, att riksdagen i anledning av likalydande motionerna I: 311 och II: 398 måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning med den ändringen, att 1 § erhöles följande lydelse:

Riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst tretusentvåhundra miljoner kronor.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A.

Herr ANDERSSON, AXEL: Herr talmann! Det skulle givetvis ligga frestande nära att försöka ge uttryck åt sina tvivel om att den ekonomiska politik, som vi ha fört här i landet under de senaste åren, har ägt den fasthet och den framsynthet, som hade varit högeligen önskvärda och som enligt vår mening skulle ha medfört, att vi i dag skulle ha befunnit oss i ett avsevärt bättre läge än vi nu tyvärr göra. Jag tror emellertid, att kammaren i riksdagens elfte timma inte är intresserad av att ta upp en debatt om den saken, utan säkerligen menar att man — inte minst i det vackra högsommarvädret — helst bör låta bli att tala om den snö som föll i fjol. Man kan också peka på att i det utskottsutlåtandet, som nu föreligger, ägnas det egentliga intresset endast åt det aktuella ekonomiska läget och åt den närmaste framtiden, medan man alldeles underlåter att snegla något tillbaka i tiden.

Utskottet hänvisar inledningsvis till sitt utlåtande nr 11 öngående granskningen av riksbankens och riksgäldskontorets förvaltning. Redan där ville utskottet konstatera, att en viss lättnad i spänningen mellan varutillgång och varuefterfrågan inträtt. Vi hade, såsom det i andra sammanhang mer än en gång har påpekats, nått fram till den efterlängtdade balansen. I sitt nu föreliggande utlåtande tillägger utskottet, att en försiktigare konjunkturbedömning i samband med vissa nedåtgående tendenser på världsmarknaden ytterligare gynnat utvecklingen mot en förbättrad balans i vår samhällsekonomi. Denna utskottets uppfattning förefaller minst sagt optimistisk, och säkerligen kom vår förnämste auktoritet — eller i varje fall en av våra förnämsta auktoriteter — på det här området det verkliga förhållandet mycket närmare, då han förklarade, att vi »närmast oss någonting som liknar balans», och dessutom tillade, att detta någonting i främsta rummet hade uppnåtts med tillhjälp av åtskilliga artificiella åtgärder.

Någon fastare grund att stå på lära vi alltså inte ha, hur gärna vi än skulle vilja tro det, och detta gör naturligtvis att utvecklingen måste följas med den allra största uppmärksamhet, så att alla nödvändiga åtgärder komma att vidtas i god tid. Vi ha haft en olycklig vana att vara ute i allra sista stund. Visserligen kan ordspråket »bättre sent än aldrig» vara trösterikt, men den största framgången brukar följa den som i tid ser om sitt hus.

Den i detta sammanhang mer än alla andra oroande faktorn utgör vår export, som även enligt utskottsmajoritetens mening råkat in i en återvändsgränd. Majoriteten ger emellertid ej någon närmare anvisning om hur vi skola komma ut ur den gränden. Den nöjer sig med att påpeka, att ett övertinnande av svårigheterna ställer stora krav på exportindustriens förmåga att anpassa sig efter de ändrade internationella konkurrens- och marknadsförhållandena. Exporten bör därför, tillägger man, beredas de mest gynnsamma avsättningsmöjligheter.

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

På vilket sätt detta gynnande skall ske går utskottsmajoriteten icke närmare in på. Endast på en enda punkt är den fullt klar. Detta gynnande, förklarar man, måste ske utan att någon förändring av kronans yttre värde äger rum. Detta uttalande är synnerligen märkligt. Då man med all säkerhet kan utgå ifrån att utskottet inte menar, att en större konkurrenskraft — med bortseende från vad som kan vinnas genom rationaliseringar och dylikt — skall uppnås genom en allmän lönesänkning eller liknande kostnadsminskande åtgärder för industrien, får väl detta närmast tydas så, att man har accepterat riksbanksledningens försäkran, att avsättningsssvårigheterna, åtminstone vad det gäller massa och trävaror, icke, eller i varje fall icke i främsta rummet, bero på våra höga priser, utan helt enkelt på att marknaden i de viktigaste länderna, främst Amerika och Schweiz, är mättad och att man där först måste konsumera sina stora lager, innan någon större efterfrågan kommer att inträda. Vi skulle alltså enligt den meningen bara ha att vänta och se. Visserligen gör utskottet ett litet medgivande om att de höga priserna kunna ha verkat exporthämmande, men fäster i varje fall inte något större avseende härvid.

Uppgifter från andra håll stämma emellertid icke med denna uppfattning om situationen. Tvärtom ha tidningarna under den senaste tiden innehållit åtskilliga rapporter om att behovet av de varor som vi ha att sälja är betydande på olika håll. Hade vi också bara lämpliga priser att erbjuda varorna till, skulle säkerligen försäljningar komma till stånd. Ett faktum är vidare att andra länder öka sin export, detta icke minst på marknader, där vi ha varit väl inarbetade. Sydamerika utgör ett typiskt exempel. Här har Sverige tidigare gjort stora ansträngningar för att komma in på marknaden, och vi hade också i hög grad lyckats, innan omsvängningen kom. Nu håller emellertid alltsammans på att spolieras. En kännare av förhållandena i denna del av världen, direktör Ragnar Sundén, uttalade sig häromdagen i ett

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

föredrag inför Svenska institutet enligt ett tidningsreferat på följande sätt: »Personligen har jag ett bestämt intryck av att andra länder hålla på att ta loven av oss i Latinamerika. Den optimism och de stora framtidsförväntningar som präglade stämningen omedelbart efter vapenstilleståndet ha i rätt hög grad förflyktigats. Att andra länder hålla på att ta loven av oss i Latinamerika gäller inte endast Förenta staterna. Det gäller även, och detta är märkligare, England, Kanada, Schweiz, Belgien och nu på sistone även Frankrike. Den mycket omskrivna engelska exportoffensiven har i hög grad tagit sikte på Latinamerika. England bedriver en målmedveten kommersiell penetrering, som anpassar sig efter handelns förändrade former. Mer i tysthet, men kanske ännu effektivare ha schweizerna arbetat. Den schweiziska exportoffensiven synes målmedvetet ha tagit sikte på att erövra de forna tyska positionerna. Det är inte tu tal om att till denna konkurrens snart kommer att sluta sig den tyska. Bizonien har redan avtal med Argentina, Colombia, Chile och Uruguay. De offererade priserna äro i vissa fall sådana att de måste bereda de svenska tillverkarna en hel del bekymmer.»

Dylika fakta borde göra det uppenbart för oss att det inte finns någon annan lika verksam utväg att på nytt göra våra exportindustrier konkurrenskraftiga än ett nedskrivande av kronans värde.

Man hade också ett intryck av att bankoutskottet i sitt förut omnämnda utlåtande nr 11, som diskuterades här i kammarerna för halvannan månad sedan, var på väg mot en sådan uppfattning. Utskottet konstaterade där, att det dittills funnits välgrundad anledning att ej genomföra någon nedskrivning av kronans värde, men det fanns liksom underförstått, tyckte man, att tiden härför när som helst kunde vara mogen. Tydligt har man dock nu låst sig fast vid den gamla uppfattningen. I det nu föreliggande utlåtandet är man som sagt mycket bestämd i sin mening. Det höjdes dock i utskottet röster även bland ma-

joriteten företrädare, att man här borde skriva något försiktigare, då det kanske till sist ändå skulle bli ofrånkomligt att verkställa denna nedskrivning.

Enligt folkpartiets uppfattning, till vilken glädjande nog också högern och bondeförbundet anslutit sig, är tiden för denna operation redan inne. Vi kunna inte riskera att vår export mer eller mindre fullständigt stoppar upp. Redan nu är det bekymmersamt nog, men vi kunna vara övertygade om att konkurrensen undan för undan skärpes. Vid en nyligen avslutad ekonomisk konferens i Edinburgh framhöll den engelska finansministern Cripps att den engelska nationen måste arbeta ännu mycket hårdare för att kunna bemästra situationen, och förre utrikesministern Eden har understrukit detta med att förklara att England nu överallt har att möta en ständigt hårdnande konkurrens.

Vad som i det stycket gäller för England gäller i lika hög grad för oss, ja, till och med i högre grad, eftersom Englands läge torde vara något bättre än vårt.

Utskottet anför som enda skäl för sitt ståndpunktstagande beträffande växelkurserna, att ensidiga åtgärder från vår sida visserligen skulle synas exportfrämjande, dock bara på kort sikt, men samtidigt fördyra vår relativt stora import. Detta är för utskottet så avskräckande, att utskottet säger ett oåterkallligt nej. Naturligvis kan detta om importen också vara riktigt, men i vår bekymmersamma situation lära vi knappast komma ifrån att ta den risken. Det är för övrigt inte så alldeles säkert att risken är så stor som utskottet vill göra gällande. Det föreligger nämligen goda skäl att antaga att vad vi förlora på kronans nedskrivning går tillbaka till oss genom de på senaste tiden inträffade och alltjämt pågående prissfallen på världsmarknaden. Även här kan alltså vad utskottet i annat sammanhang anför om »vissa nedåtgående tendenser på världsmarknaden» återopas. Hur som helst komma priserna på även för oss mycket begärliga varor inte att ha något större intresse för oss, om en oklok

politik lamslår vår export och vi alltså inte längre ha några pengar att köpa de där begärliga varorna för.

Det yttrades i går här i kammaren, att det ansågs olämpligt att återropa tidningsartiklar här i riksdagen. Tydligt menade talaren att sådana artiklar ofta äro så pass ovederhäftiga att de inte ha något större bevisvärde. Som tidningsman kände jag mig inte nämnvärt träffad av denna kritik, eftersom de återopade två artiklarna voro skrivna av en filosofie licentiat respektive en generaldirektör. Däremot tror jag att det kan vara ganska berättigt att återropa vad en erfaren tidningsman skriver, framför allt om denne erfarne tidningsman är bankoutskottets ärade ordförande, som enligt ett citat som jag såg i en tidning i morse — jag har inte sett originalet — visserligen försvarade utskottets inställning, men också antydde att den kunde tyda på att vi äro inne på en högfärdens väg. Det talades också för några dagar sedan här i kammaren — jag tror det var herr Forslund som nämnde det i samband med debatten om flyget — att vi hade varit benägna att visa alltför stort högmod; vi hade inte insett att vårt land egentligen är ganska litet. Jag tror att man bör understryka den synpunkten. Vårt land har inte den storleken att vi kunna sätta oss på våra höga hästar, utan jag tror att en blygsamhet inte bara skulle vara klädsam i det här sammanhanget, utan också synnerligen lönsam. Det är kanske onödigt att dessutom ånyo återropa ett gammalt ordspråk, nämligen det som talar om att högmod ofta går före fall.

Herr talman! Jag vill till sist understryka vad som i folkpartiets reservation säges, då man påpekar att en anpassning av kronans yttre värde på den ena eller andra vägen är en nödvändig förutsättning för en tillräcklig ökning av den svenska exporten. Endast på detta sätt kan steg för steg en utvidgning av importen av livsviktiga varor möjliggöras och därmed det svenska näringslivets utveckling främjas.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av underteck-

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.
nad och herrar Fröderberg och Schmidt avgivna reservationen.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN:
Herr talman! I stort sett äro vi väl kanske ganska ense om vårt sätt att betrakta de penningpolitiska problemen.

Med anledning av att den senaste talaren dock i fråga om en del åtgärder och deras resultat påstod, att dessa resultat hade uppnåtts »med artificiella medel» skulle jag vilja fråga vad som menas med »artificiella medel». Är det t. ex. artificiellt att höja räntan? Är det artificiellt att riksbanken tillgriper reglerande åtgärder på penningpolitikens område? Är det artificiellt att depreciera valutan? Är det artificiellt att man genom den ena eller andra åtgärden inskränker investeringarna eller ingriper på arbetsmarknaden eller att man beslutar om handelsavtal med andra makter? Jag menar att det ena som det andra är lika artificiellt eller lika litet artificiellt. Om en åtgärd medför ett önskat resultat så får det väl sägas vara en åtgärd som har varit nyttig, och då kan den väl inte sägas vara artificiell. Därför tror jag inte att man bör ta sådana ord i munnen, ty de äro som en bumerang, som kommer igen till den som har slungat ut den.

Vi ha ju diskuterat det här problemet en gång förut i år, i samband med riksbankens decharge. Det är inte så särskilt mycket nytt som utskottet och dess reservanter nu ha att komma med. Det är en sak som inte är ny men dock sägs på ett annat sätt än förut, nämligen allt vad som sägs beträffande devalveringen av kronan. Beträffande den saken uttryckte sig framför allt utskottet, men även reservanterna, mycket försiktigt i början av riksdagen. Man erkände att problemet fanns, men man tyckte att det var så ömtåligt, att man inte borde tala alltför högt om saken. Nu däremot äro alla borgerliga partier ense om att nu kan man köra fram till stora trappan, nu skall devalveringen ske, och enligt folkpartiet skall den ske så fort om möjligt.

Innan jag går in på den saken skulle

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

Jag vilja göra ett par randanteckningar särskilt till högerens reservation. Högerreservanterna säga: »En skenbar jämvikt har visserligen nu åvägabragts, men den har vunnits till priset av att näringslivet och arbetsmarknadens parter i viktiga hänseenden berövats sin rörelsefrihet och att den ekonomiska verksamheten inriktats på en nivå, som är lägre än den som kunnat uppnås inom ett friare system.» Men om man vänder på bladet och läser i samma reservation finner man följande: »Så länge rubbningen av den samhällsekonomiska balansen beror på att köpkraften är för stor i förhållande till varumängden, vilket obestridligen är karakteristiskt för dagsläget, måste den aktiva penningpolitiken bedrivas efter restriktiva linjer.» Jag tycker det ena strider mot det andra. Om högern är så ledsen över att det har uppstått en viss bundenhet så skulle den inte samtidigt yrka på restriktioner.

Det där erkännandet som högerreservanterna göra i den mening jag först citerade får väl sägas vara ett uttryck för att friheten inte alltid är något som är att ta på hyllan; den är inte någonting som man i vilken situation som helst kan räkna med som befintligt. Man kan tycka att det nuvarande läget är krisartat, men jag tror att det i vilket läge vi än befinna oss alltid finns spänningar både inom staterna och mellan staterna, spänningar som man måste möta just med vad högern här kallar för restriktioner. Vad är friheten? Högern säger att näringslivet och arbetsmarknadens parter ha berövats sin rörelsefrihet. Ja, det är sant att man har måst ingripa både på det ena och på det andra sättet, men i fråga om lönerna och priserna har det dock inte varit fråga om något tvång; speciellt i fråga om lönerna har det ingåtts överenskommelser mellan regeringen på ena sidan och arbetsmarknadens parter på den andra. Och när det har gällt lönerna har högern i allmänhet varit missnöjd över att dessa inte ha kunnat låsas fast på en lägre nivå och med starkare restriktioner än som i själva verket har varit möjligt. I alla tidigare valutadebatter här i riksdagen

har herr Nordenson angripit regeringen framför allt för att lönerna ha stigit. Jag kan inte förstå annat än att han med dessa uttalanden har givit på hand att regeringen under alla förhållanden inte har gått alltför hårt fram i fråga om våld på friheten.

Högerreservanterna yttra som sagt också att »den ekonomiska verksamheten inriktats på en nivå, som är lägre än den som kunnat uppnås inom ett friare system». Vad menas med »en lägre nivå»? Jag har faktiskt inte kunnat översätta herr Nordensons skrivi här — det är kanske herr Wiberg som har skrivit det, men jag skulle tro att herr Nordenson är verbalinspirerad, så att han vet vad orden betyda. Vad menas med en lägre nivå? Jag tycker att högern genomgående har givit uttryck åt den uppfattningen, att nivån är för hög. Om allting skulle bli alldeles fritt — och de använda uttrycken skulle väl kunna ge ett visst fog för att det är någonting sådant man har i tankarna — så skulle situationen säkert bli ännu svårare än den är för närvarande. Om löner och priser finge stiga hur som helst, så skulle vi få en större import och en mindre export, så vi äro inte alldeles på den säkra sidan om vi följa högerdeklarationen.

Det talas också om de arbetsföra åldrarnas tillbakagång. Ja, en sådan tillbakagång kan konstateras. Vi måste beklaga att utvecklingen för närvarande och under de närmast följande åren kommer att gå därhän, att de gamla bli allt flera och de unga relativt sett färre. Men förr eller senare ändrar sig även den proportionen, och för dagen ha vi dock en viss motvikt i det stora antalet utläningar som befinna sig i landet och som väl huvudsakligen äro människor just i de arbetsföra åldrarna. Vi ha just nu 180 000 utläningar i landet, därav inte mindre än 120 000 skandinaver, och dessa utläningar utgöra ju ett visst tillskott till det antal unga människor som erfordras och varigenom en viss kompensation erhålles. Detta tillskott är inte tillräckligt, det jämnar inte ut befolkningsbalansen, men det ger dock en viss hjälp. Det är ju egendomligt, detta tal

om att läget här i vårt land är så dåligt i jämförelse med andra länders, att vi måste tillgripa alla möjliga åtgärder, och speciellt en depreciering av kronan. Det visar sig ju att andra länders människor i stegrat antal invandra till Sverige. Under det sista året ha inte mindre än 33 000 utlänningar invandrat till Sverige, och av dessa voro inte mindre än två tredjedelar danskar, norrmän och finnar, så det är inte bara flyktingar som ha kommit hit, utan huvudsakligast människor som ha rest hit för att söka arbete. En och annan har kommit av politiska skäl också, men de flesta ha kommit hit därför att arbetsmarknaden här är bättre än i Danmark, Norge och Finland. Om läget vore så dåligt som det sägs, skulle våra grannar inte strömma hit. Det kan naturligtvis anföras åtskilliga andra synpunkter på detta problem. Det hör kanske inte till dagens resonemang, och jag vill inte fördjupa mig i det, men jag tycker att saken behöver påpekas.

Det som är det väsentligt nya i reservanternas resonemang är frågan om devalveringen. Det är egentligen beklagligt att vi skola behöva stå här i riksdagen emot varandra och diskutera denna sak, ty det är ju någonting som man skall bedöma efter förnuftsgrunder och inte efter politiska grunder.

Ja, om man renodlar begreppen, så äro förnuft och politik inte samma sak, utan ofta motsatta begrepp.

Alla de borgerliga partierna sätta nu sitt hopp till devalveringen. Jag tycker inte att detta riktigt hör samman med den sakliga granskningen av dagens ekonomiska läge. Märkvärdigt nog är det i folkpartiets reservation som man särskilt starkt trycker på att kronan bör skrivas ned. Jag säger märkvärdigt nog, ty folkpartiets representanter ha förut varit lika försiktiga som vi när man har talat om denna sak, och den talare ur folkpartiet, som nyss hade ordet, var inte så påstridig som reservationen är, utan han gick över denna fråga litet lättare, och högern är i sin reservation ännu försiktigare.

Ännu i våras menade folkpartiet, att

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

om man skulle göra en devalvering skulle man göra det tillsammans med andra länder, närmast då de europeiska länderna. Nu är folkpartiet på det klara med att vi skola ta steget fullt ut, alldeles ensamma.

I bondeförbundets reservation står det att vi skola devalvera kronan inte för att kunna göra bättre affärer, utan bara för att återställa det läge som rådde före 1946, då vi skrevo upp kronan. Men det skall väl finnas någon anledning till att man företager en devalvering, och den anledningen skall väl vara att vi tack vare denna åtgärd skola kunna göra bättre affärer, så jag tycker inte att bondeförbundet heller är så slugt i alla situationer. Det är ju gott och väl att man återställer det läge som rådde före 1946, men det fanns väl ett skäl för den appreciering som då företogs, och faktiskt voro vi ense om den åtgärden, i varje fall högern, folkpartiet, bondeförbundet och socialdemokraterna; jag kan för resten inte minnas att kommunisterna hade någon avvikande uppfattning heller. Då voro vi dårar år 1946, måste väl bondeförbundarna mena, eftersom vi nu måste knäfalla och be om ursäkt för att vi vidtogo en så dum åtgärd som valutaapprecieringen. Man frågar sig varför läget så katastrofalt har förändrats till vår nackdel sedan dess. Jag skulle i det sammanhanget vilja understryka, att alla länder ha samma problem som vi. I alla länder funderar man på att vidtaga åtgärder för att förbättra köpkraften och handelsbalansen.

I folkpartiets reservation säges det att man måste återställa landets konkurrenskraft så fort som möjligt och att den frågan inte kan skjutas undan. Det läge som folkpartiet vill ändra på skulle alltså bero på att våra produktionskostnader äro för höga, vilket är detsamma som att våra arbetslöner äro för höga. Det är möjligt att vi ha sträckt oss längre än skinnfällan räcker, och det gäller inte bara arbetarna, som man i allmänhet pekar på i det här sammanhanget, utan också andra grupper. Boten borde då närmast vara att man sänkte alla löner i landet, inte bara för arbetarna, utan

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

också för tjänstemännen. Det tycker folkpartiet är uteslutet, den vägen kunna vi inte gå, och det anser jag också. Därför vända nu alla de borgerliga partierna gå den andra vägen och skriva ned kronan. Det är klart att detta är en utväg, om kronan är för högt värderad, men åtgärden lyckas inte annat än om resultatet blir att våra produktionskostnader bli lägre, d. v. s. om det svenska folket får sin levnadsstandard sänkt.

Om det skulle vara nödvändigt att våra svenska arbetare, tjänstemän och andra skulle få sin levnadsstandard sänkt via devalveringen och om de skulle taga ställning till saken alldeles opartiskt, så skulle de kanske lika gärna gå med på en lönesänkning som på en nedskrivning av kronans värde. Men är det någon som inbillar sig att arbetare och andra löntagare skulle finna sig i att man devalverade kronan, så att de finge sin standard sänkt? Nej, det är klart att de skulle komma att resa motstånd. Det skulle komma att bli löne- och prisuppskrivningar. Hela den nuvarande stabiliseringspolitiken skulle kullslås genom en devalvering, och jag skulle för min del ha mycket svårt att vara med om att vidtaga en sådan åtgärd just i den nuvarande ömtåliga situationen, där åtminstone regeringen har accepterat det kategoriska imperativet att läget skall vara orubbat.

Folkpartiet vill däremot åstadkomma en rubbning av det hela och bana nya vägar. Jag tror att det är omöjligt i dag att vandra den vägen.

Högern uttalar sig som sagt mera försiktigt beträffande en förändring av kronans värde. Högern säger, att en devalvering inte är tillräcklig, utan att det dessutom behövs en jämkning nedåt av löner och priser. Det är ju försiktigt den ena vägen, men oförsiktigt den andra, ty är det någon som tror att vi skola sänka dels kronans värde och dels lönerna i landet? Det är en utopi, som jag inte trodde att herr Nordenson, som ju dock är en realpolitiker, skulle falla för. Man kan ju säga sådant, men jag säger som man förr sjöng i en visa: Det är lätt att säga tulipanar, men att göra den är

svårare. Jag anser att läget i världen är så pass ömtåligt och så pass dunkelt för dagen, att det faktiskt inte går att bedöma det utifrån våra svenska förhållanden.

Motsvarande gäller också om Amerika. Man talar här i reservationen om att prisläget är i fallande i Amerika. Ja, för dagen är det så, men det kan lätt bli en annan tendens i morgon. Det kan lika lätt bli en inflation i Amerika som det kan bli ett prisfall. Det sägs att vi genom ett prisfall utomlands skola få kompensation för den höjning av importpriserna, som måste bli en följd av en devalvering av kronan. Men om det skall vara något värde med en devalvering så skall väl detta ligga i att importen inskränkes. Om priserna ute i världen falla, så att vi kunna importera lika billigt som förut, så blir det ju ingen sänkning av importen och antagligen ingen nämnvärd ökning av exporten heller.

Högern säger också att importpriserna ha sjunkit med 8 poäng men att de svenska exportpriserna ha sjunkit med 39 poäng. Ja, det ser ju ganska illa ut, men jag antar att massapriserna ingå i det material som dessa uppgifter äro byggda på, och massapriserna ha ju egentligen inte något med våra svenska valutaförhållanden att göra. Att de kanadensiska massapriserna äro så låga beror ju framför allt på att massafabrikanterna i Kanada inte behöva betala någonting för skogen. Rotvärdet är ju betydligt här i vårt land. Jag vill inte diskutera, om det är för högt, men jag har hört många — inte bara arbetare, utan även fabrikanter och skogsägare — som uttala den uppfattningen, att rotvärdet är alltför högt. Jag tror inte det går att få till stånd en utjämning i riktning mot de kanadensiska eller amerikanska massapriserna genom att man reviderar rotvärdet, men det kan ändå vara skäl i att undersöka hur det ligger till med den saken.

Men om vi under alla förhållanden skola devalvera kronan, så att våra massapriser komma i jämnhöjd med de amerikanska, få vi gå ganska långt.

Jag vill till slut för min del säga, att

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

man inte kan utesluta möjligheten av en devalvering. Detta uttalade utskottet redan i våras. Men jag tror att en ensidig devalvering, där Sverige ensamt beträdde den farliga vägen, skulle vara en kapitulation, som inte skulle vara nyttig vare sig för den politik som regeringen vill anbefalla eller för hela vårt näringsliv. Om vi komma i sällskap med ett flertal av Europas länder däremot, kan enligt min mening en sådan åtgärd beslutas utan svårare slitningar. Skola vi ensamma göra en devalvering, komma verkningarna på det svenska näringslivet att inte bara bli en ökning av vår export — vilket naturligtvis är gynnsamt — utan också en höjning av levnadskostnaderna, och hela den stabiliseringspolitik, som regeringen med möda har genomfört under de sista åren, kommer att rubbas.

Nu är det föga antagligt att det blir någon enighet om en devalvering i Europa. Man kan väl knappast räkna med en sådan åtgärd om inte stormakterna gå i spetsen. Frankrike är ju, som det upplystes här om dagen, ett svagt nummer. Frankrike har inte mindre än fyra olika värden på sin franc. Det kan ju tänkas vara en väg för Frankrike att gå, att man väljer ut något av de lägsta värdena på francen, om också inte det allra lägsta, men riksbankschefen Böök, som har närmare kännedom om dessa saker, försäkrade här om dagen att det inte finns någon förhoppning om att Frankrike skall gå den vägen; Frankrike kommer envist att försöka vidhålla den högsta värdering av francen som för närvarande tillämpas. Motsvarande gällor om England. En depreciering av pundet skulle ju strida mot hela den politik som England har fört. Inte heller småstaterna — Holland, Belgien och de andra — kunna väntas begiva sig ut på en sådan väg, om inte England och Frankrike gå i spetsen. Schweiz kommer säkerligen inte att gå med i en devalvering ens om de andra länderna gå den vägen. Skola vi då i Sverige ensamma ge oss ut i den leken? Ja, enligt folkpartiet skola vi göra det, och jag tror att även bondeförbundet anser att

det skulle vara en klok åtgärd. Jag tror för min del inte att en devalvering skulle vara förenlig med vår politik i övrigt. Den skulle verka i motsatt riktning. Enligt min uppfattning är det bättre att se tiden an. Jag erkänner att läget inte är det allra bästa, och jag tror att regeringen är beredd att diskutera alla åtgärder som kunna vidtagas och som med säkerhet kunna ge effekt. Regeringen har ju redan för många år sedan tillkännagivit sin avsikt att samverka med andra partier just på det ekonomiska området. I de borgerliga reservationerna sägs det inte mycket om den villigheten hos regeringen. Jag tror att boten, i den mån den finns — det är ju möjligt att den inte finns — bör sökas i samling, inte i politiska motsättningar.

På 1930-talet, när den stora krisen rådde, var läget för vår del ganska förmånligt. Det hette ju att allt vad vi sålde blev dyrt och allt vad vi köpte blev billigt. Nu är läget alldeles motsatt, åtminstone om man får tro reservationerna, så att allt som vi sälja blir billigt och allt som vi köpa blir dyrt. Det är ju tragiskt, men jag tror att även dessa svårigheter kunna ridas ut. Jag anser också att vårt folk kan ställas inför tvånget att göra offer. Jag tror inte vi få bita oss fast i de föreställningar, som finnas inte bara hos arbetarna, utan också inom andra grupper i landet, och som innebära att vi äro någon sorts Guds egendomsfolk, att vi alltid skola sitta i solen, men å andra sidan finns det ju ingen anledning för oss att föra någon radikal skuggpolitik och inbilla oss att vi alltid äro dåligt ställda.

Jag tror att det enda vi kunna ge vårt förord till här är att vi föra en realistisk politik och försöka diskutera oss fram, utan alltför sensationella åtbörder utåt, till en realistisk lösning av det utan tvivel svåra problem som föreligger.

Herr ANDERSSON, AXEL (kort genmäle): Herr talman! Bankoutskottets ordförande ställde den direkta frågan till mig, vad jag menade med *artificiell*

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

då jag talade om att någonting, som liknade balans, hade åstadkommit med artificiella hjälpmedel. Jag vill bara påpeka att jag citerade riksbankschefen, och jag trodde att han var en så stor auktoritet att man kunde göra det. Att det finns en annan balans än den, som vilar på en artificiell grund, framgår ju också av utskottets eget uttalande, där det står att man hoppas att genom att anlita dessa »artificiella» hjälpmedel så småningom komma fram till »en naturlig ekonomisk balans med bevarat penningvärde». Där ha vi alltså motsatsen till det artificiella, nämligen den *naturliga* ekonomiska balansen.

Herr Åkerberg sade också, att folkpartiet vill genom nedskrivning av kronan åstadkomma en standardsänkning. Det är tvärtom det rakt motsatta som folkpartiet åsyftar, och det sägs också klart och tydligt ifrån i vår reservation, att vi genom en nedskrivning av kronan hoppas uppnå en hög export och därmed också möjligheter att skapa en bättre levnadsstandard för det svenska folket.

Herr NORDENSON: Herr vice talman! Innan jag går in på behandlingen av de problem, som här föreligga, skall jag be att få göra en erinran om vissa omständigheter i det här ärendets handläggning, som jag anser vara mindre tillfredsställande.

När detta ärende liksom flera andra bordlades första gången här i kammaren förra lördagen, funnos handlingarna inte tillgängliga i tryck. Detta var i och för sig otillfredsställande, men så mycket mera beklagligt som meningen var att ärendet skulle behandlas som i går, d. v. s. en dag tidigare än vanligt. Ännu på måndagen, när ärendet bordlades för andra gången, fanns inte bankutskottets utlåtande tillgängligt för ledamöterna, utan det distribuerades först klockan 4 på eftermiddagen, således mindre än 24 timmar innan ärendet programenligt skulle behandlas i kammaren.

Genom talmannens tillmötesgående har behandlingen av ärendet flyttats tills i

dag, så att kammarens ledamöter ha fått litet mera tid att begrunda problemen, men jag måste bestämt påtala det otillfredsställande i vad som här skett. Det är naturligtvis en följd av den starka forcering som riksdagens arbete är underkastat på grund av bestämmelsen att vi skola vara klara den 1 juni. Om det skall bli möjligt att genomföra den reformen, så måste arbetet forceras mera i början av riksdagen, ty det är ytterligt otillfredsställande att vi i slutet av riksdagen skola få alla stora ärenden koncentrerade till en mycket kort tid med tätare plenidagar än vanligt. Ett sådant system måste medföra en allvarlig försämring i riksdagens behandling av ärendena.

Det är en hel rad frågor som behandlas i den proposition, som vi nu gå att taga ställning till. I vissa av dessa frågor har utskottet varit enigt, men i ett par andra ha olika meningar förts fram. Sålunda har det rått enighet om prolongationen av bestämmelserna om bankaktiebolagens inlåning. Vidare har man varit enig om att förlänga Kungl. Maj:ts rätt att utfärda bestämmelser om bankernas kassareserver, och likaså har man varit enig om att vilja befria riksbanken från skyldigheten att inlösa sedlar med guld.

Beträffande lagen om kassareserverna vill jag framhålla, att det har varit med en viss tvekan som jag för min del har biträtt utskottets förslag. Här har på samma sätt som i så många andra fall regeringen begärt skärpta bestämmelser, och man har anledning att ställa sig tveksam inför detta. Här gäller precis detsamma som jag påtalade nyss, när det gällde valutaförordningen, att regeringen synes vara alltför benägen att utan vidare befordra de krav på skärpta bestämmelser i krisförordningarna, som framställas av de olika kriskommissionerna, i stället för att iakttaga en viss reservation. Att jag för min del trots betänkligheterna har kunnat biträda utskottets hemställan beror på att utskottet har gjort en mycket restriktiv skrivning och framhållit att lagen måste betraktas som ett provisorium, som skall tillämpas endast där man inte på frivillig väg har kunnat uppnå önskat resultat, och att

man vid tillämpningen noggrant skall beakta de synpunkter som ha framförts från näringslivets sida.

Jag vill bara uttala en livlig förhoppning, att denna utskottets anvisning också måtte komma att följas.

Vad sedelutgivningen beträffar föreslår Kungl. Maj:t på begäran av riksbanksfullmäktiges majoritet, att gränsen för sedelutgivningen skall höjas från 3 200 miljoner till 3 500 miljoner kronor. Motiveringen för detta förslag är lika kort som otillfredsställande. Departementschefen säger bara, att det framgår av de uppgifter, som riksbanksfullmäktige lämnat, »att behov av en något vidgad sedelutgivningsrätt föreligger». Därmed anses saken klar; man skall höja gränsen.

Tidigare har man ju radikalt slungat över bord alla bestämmelser om realtäckning för sedlarna, men man har behållit bestämmelsen om en högsta gräns för sedelutgivningen. Nu kan man säga att även den gränsen i praktiken slungas, ty här säger man ju bara ifrån, att gränsen skall höjas, om det visar sig att det behövs mera sedlar. När man en gång satte en viss gräns för sedelkvantiteten var ju meningen den, att gränsen skulle tjäna som en stoppsignal för riksbanken, en anmaning till banken att, därest man närmade sig gränsen, vidtaga åtgärder i sådan riktning att sedelomloppet skulle minskas.

Om man nu slår in på den vägen, att man utan vidare höjer gränsen bara därför att ett behov därav inträder, så kan det ifrågasättas om det är någon mening med att över huvud taget ha någon gräns; man skulle ju lika gärna kunna nöja sig med att bestämma att riksbanken äger utgiva sedlar efter behov.

Det betraktelsesätt, som ligger bakom Kungl. Maj:ts förslag beträffande sedelutgivningen, innebär att man anser att det inte finnes något samband mellan sedelomloppet å ena sidan och efterfrågan på varor och tjänster i marknaden å den andra och att således sedelomloppet inte skulle ha något samband med prisutvecklingen. Riksgäldsfullmäktiges ordförande, herr Örne, har i sitt yttran-

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

de mycket kraftigt betonat att sedlarna i allmänhetens händer dock representera en köpkraft. Särskilt i tider, då man är obenägen att spara och gärna vill komma över varor, måste en stor sedelmängd utöva ett mycket starkt tryck på prisnivån och en minskning av sedelomloppet innebära en motsvarande lättnad på detta tryck. Det synes mig vara ganska svårt att komma ifrån, att ett samband här existerar, och att det är angeläget att man verkligen försöker hålla tillbaka sedelmängden.

Jag skulle också vilja fråga, hur det egentligen skulle gå om vi i vår lagstiftning över huvud taget skulle slå in på den vägen, att en lag som blir obekvämd för oss ändras utan att vi ens ha försökt att på allvar tillämpa den och se om det är möjligt att följa den. Situationen påminner mig litet om en händelse för många år sedan, när åttatimmarslagen hade antagits i de flesta länder. Jag var i Frankrike och kom till en fabrik, där man hade mycket att göra, och jag frågade om man hade något besvär av den nya åttatimmarslagen. Nej, svarade man, det ha vi inte alls, vi anmäla bara att vi ha bråttom, och så arbeta vi så mycket som vi behöva. Jag undrar vad som skulle sägas här i landet om man började behandla våra lagar och bestämmelser på ett lika lättvindigt sätt.

Jag tror således att denna gränssättning för sedelomloppet har en alldeles bestämd uppgift att fylla, nämligen att vara en varningssignal, en uppmaning till den sedelutgivande banken att iakttaga försiktighet och att vidtaga restriktiva åtgärder, och med hänsyn till denna betydelsefulla uppgift anser jag icke att man utan vidare kan göra den ändring som här är föreslagen. Jag yrkar på denna punkt bifall till reservationen.

Jag kommer så över till frågan om den ekonomiska politiken i allmänhet. Utskottet säger i sitt utlåtande, att vad det nu gäller är att öka produktiviteten, exporten och sparandet och att begränsa investeringarna, importen och de allmänna utgifterna. Detta säger emellertid ganska litet, ty utskottet anger praktiskt taget inte alls hur vi skola åstadkomma

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

denna önskvärda ökning av produktiviteten m. m., och inte heller anges det närmare, hur man skall utforma de önskade begränsningarna.

Man uttalar sin stora tillfredsställelse med att det har blivit en viss avspänning, en viss balans i det allmänna ekonomiska läget, och så deklarerar man: »Genom att fortsätta på den inslagna vägen blir det möjligt att uppnå det uppställda målet, en naturlig ekonomisk balans med bevarat penningvärde.»

Det är på den punkten jag måste anmäla en bestämt avvikande uppfattning; det är här som åsikterna verkligen på allvar gå isär. Vi ha inom övriga partier varit med på att det skulle åstadkommas ett stoppläge, vi ha varit med om pris- och lönestopp och andra åtgärder för att få, som det flera gånger har uttryckts, en andhämtningspaus i utvecklingen. En sådan paus är nådd, men, som det redan förut här har påpekats, den balans, som vi nu ha kommit till, är i själva verket icke en naturlig balans. Den är åstadkommen med en rad av restriktioner, regleringar och ransoneringar, med andra ord genom ett hårt tvång på människorna och näringslivet, och man har alltjämt under ytan en stark spänning på olika områden. Vi tro därför inte att man bara genom att fullfölja restriktioner och, som man nu tycks vilja göra på många områden, skärpa dem kan nå den naturliga balansen, utan vi mena fastmera att det nu gäller att begagna det tillfälliga jämviktsläge, som har uppstått, för att utifrån detta arbeta för att komma till en friare ekonomi. Det gäller att se till att i möjligaste mån kunna frigiva krafterna och att skapa en sådan jämvikt inom olika områden, att tillgång och efterfrågan någorlunda motsvara varandra, så att man kan överlämna åt den fria marknaden att bestämma prisbildningen. Det är detta som är vårt allt överskuggande problem: att komma tillbaka till en naturlig balans, där tillgång och efterfrågan i huvudsak motsvara varandra.

Herr Åkerberg har här menat, att vi ha accepterat den nuvarande balansen. Men skillnaden ligger däri, att vi anse

att uppgiften nu är att sträva efter att komma ifrån det nuvarande läget.

Vidare gjorde herr Åkerberg gällande, att jag mångfaldiga gånger skulle ha angripit regeringen för att lönerna stigit. Nej, herr Åkerberg, så orimliga anklagelser har jag inte utkastat, ty vi ha alla varit ense om att man inte skulle binda lönemarknaden genom någon lagstiftning, utan den skulle hållas fri. Jag har endast beklagat, att lönerna i vissa fall ha tagit väsentliga språng uppåt, vilket har återverkat på prispbildningen och bidragit till att försämra vårt penningvärde.

Herr Åkerberg försökte att konstruera fram en motsättning mellan å ena sidan vårt tal om att det är nödvändigt att ha restriktioner och å andra sidan den omständigheten att vi klaga på dem. Förklaringen ligger i att vi ha accepterat tvånget att ha restriktioner för en övergående tid, men att vårt mål är att komma från dem.

Han undrade också, hur det kunde förklaras, att vi påstå att genom restriktionerna har vårt ekonomiska läge stannat på en lägre nivå. Det vill jag förklara med att dessa restriktioner utöva en mycket starkt hämmande inverkan på näringslivet. Gang på gang bli våra initiativ hämmade genom olika kontroller, som utövas mot näringslivet. Det beror bl. a. på de mycket långa dröjsmål med behandlingen av ärendena, som förekomma i kommissionerna. Jag kan nämna ett exempel för herr Åkerberg, som visar hur besvärande det kan vara med detta kommissionssystem. Vid ett tillfälle sysslade jag i mitt företag med en produktion, där vi hade att göra med inte bara industrikommissionen utan även livsmedelskommissionen och priskontrollnämnden. Det visade sig, att vi någorlunda snart kunde komma överens med var och en av dessa kommissioner, ty näringslivet har en viss vana att anpassa sig. Problemet uppstod därigenom, att kommissionerna inte kunde komma överens sinsemellan. De hade olika uppfattning om prissättningen på olika varor och bromsade under avsevärd tid vår tillverkning — d. v. s.

med den modifikationen, att när en tid gått satte vi helt enkelt i gång och överlämnade åt kommissionerna att komma överens bäst de ville. Det är sådant vi avse, när vi säga att kommissionerna hämma produktionen och att vi därigenom kunna hamna på en för låg nivå.

Jag skall inte fördjupa mig mera i herr Åkerbergs funderingar på detta område, men jag skulle vilja uttala en undran, hur den socialdemokratiska gruppen i denna kammare ställer sig till den boskillnad, som dess ledare har gjort mellan *politik* och *förnuft*. Jag undrar om inte herr andre vice talmannen, när han i kväll vandrar hem till sin lya och tar sitt förnuft till fånga, kommer till en åsikt, som är helt annorlunda än den han uttalat här i kammaren.

Jag vill framhålla ytterligare en sak. Det program, som lags upp för hela vår ekonomiska politik, medför inte bara stora olägenheter och stor stelhet, utan man kan också ifrågasätta, om det inte innebär en viss orättvisa. Vi ha fastslagit, att vi skola genomföra pris- och lönestoppet. Det innebär i realiteten att löntagarna, som utgöra ett mycket stort antal i vårt land, skola få behålla sin levnadsstandard oförändrad. Vi ha även genomfört en jordbruksreglering, där riktpunkten har varit att de, som äro sysselsatta i jordbruket, skola ha en oförändrad standard. Det kan vara fullt berättigat under en övergångstid, men om vi komma i ett läge med en försämrad konjunktur, som pressar hela det svenska näringslivet, frågar man sig, om detta är hållbart. Såvitt jag kan förstår blir det de övriga delarna av befolkningen, närmast näringslivet och de fria företagarna, som på grund av de hårda restriktionerna i form av priskontroll m. m. komma att få bära följderna av ett försämrat läge.

Detta synes mig inte vara fullt förenligt med rättvisans krav. Utveckla sig våra ekonomiska förhållanden i nedåtgående riktning och minskar vår produktion, bör levnadsstandarden rimligtvis sänkas över lag för *alla* medborgarklasser. Jag tror också att en alltför hård

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

pressning av näringslivet måste medföra ogynnsamma verkningar genom stagnation, på längre sikt en minskning av skatteunderlaget och därmed en rubbning av hela vår statsfinansiella balans.

Vi måste göra klart för oss, att det program, som vi hittills lagt upp, måste vara ett temporärt program, berättigat under ett övergångsskede, men som måste avlösas av andra linjer i fortsättningen. Det gäller att på olika områden försöka åstadkomma en ökad rörlighet och friare prisbildning. Det är dock i sista hand den fria prisbildningen, som åstadkommer att vi få den bästa produktionen. Därför tror jag att det är angeläget, att vi göra klart för oss, att den stabilitet, som vi hittills ha eftersträvat, inte är någon patentmedicin för framtiden. Nu måste vi kämpa för en ökad rörlighet.

Jag har velat understryka detta, därför att även inom grupper, som representera andra intressen än dem som stå mig nära, har man börjat komma till den uppfattningen, att denna stelhet i längden inte är lycklig och att det är nödvändigt att vi försöka återställa rörligheten. Det gäller inte bara priserna utan även löne marknaden.

Problemet är utomordentligt svårt. Man kan inte på rak arm draga upp några riktlinjer, men då det för närvarande på så många håll finns en känsla av att den hittillsvarande politiken inte räcker till, utan vi måste komma in på andra linjer, vore det värdefullt, om regeringen toge ett initiativ och försökte åstadkomma överläggningar mellan olika parter om detta problem. Jag tror att ett sådant initiativ skulle mötas med förståelse i många läger.

I detta sammanhang vill jag framhålla, att det har undrats över, att man inte hört något alls om de överläggningar, som under senare tid ha förts mellan regeringen och näringslivet. Dessa förhandlingar togos upp på nyåret, dels på en mera allmän basis, dels också inom speciella kommittéer för särskilda frågor. Förhandlingarna ha pågått ganska länge nu. Det vore mycket värde-

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

fullt om regeringen ville lämna något besked om resultatet och hur man ser på det arbete som där har utförts.

För att uppnå den rörlighet, som nu bör eftersträvas, måste vi verkligen släppa näringslivet och individerna fria, i den mån det finns någon möjlighet därtill. Vi ha på ganska många områden av näringslivet kommit i det läget, att det är balans mellan varutillgången och efterfrågan. Där bör priskontrollen upphävas, så att prisbildningen får ske fritt i marknaden. Näringsorganisationerna ha framfört önskemål om frigivande av vissa områden, och saken har varit föremål för behandling i priskontrollnämnden. Man har dock en stark känsla av att priskontrollnämnden där håller igen mycket hårt. Den är beredd att släppa kontrollen på mindre områden — gåslever, kaviar och andra sådana smärre artiklar lära nyligen ha lössläppts — men det hjälper inte i stort sett. Det är på mera centrala områden, som vi måste försöka få tillbaka friheten. Man får då inte vara alltför försiktig utan får verkligen taga litet djärva grepp. Det kan naturligtvis hända, att priserna på vissa områden kunna springa något i höjden att börja med, men oftast blir det endast övergående.

Alldeles säkert är, att priskontrollen i vissa fall hämmar prissänkningar. Det finns områden, där man antagligen, om man släppte priskontrollen, skulle finna, att den fria konkurrensen skulle sänka priserna. Anledningen till att företagarna inte spontant sänka priserna är, att de inte veta vad priskontrollnämnden kommer att säga. Om de sänka priserna, riskera de att priskontrollnämnden säger: »Jaså, ni sänka priserna. Då kan ni säkert sänka dem ytterligare.» Det är priskontrollnämndens bristande förståelse för näringslivet, som gör, att man här i själva verket får ett sämre läge än om nämnden visade litet större smidighet i handläggningen av ärendena. Det vore värdefullt om regeringen tog upp denna sak på allvar och strävade att skapa rörlighet, där en sådan kan åstadkommas.

Vi ha ett annat område, där man måste uttala sin förvåning över att regeringen vill prolongera de restriktiva bestämmelserna. Jag tänker på frågan om vinststeriliseringen och bolagens aktieutdelning. Jag skall inte gå djupare in på den frågan, eftersom den kommer att behandlas vid höstsessionen, men jag kan inte underlåta att erinra om att när den lagen tillkom, sades det ifrån på ett mycket uttryckligt sätt både av regeringen och framför allt av utskottet, att denna lag måste vara temporär och upphöra att gälla, när den fastställda löptiden gick ut. Det kan förtjäna nämnas, att för närvarande många företag ha en stor lagerhållning, särskilt av råvaror, för att vara säkra på att kunna upprätthålla driften, och att de därför ha ett stort behov av penningmedel och till följd därav blivit nödsakade att låna pengar för att kunna betala in till riksbanken de medel, som skola steriliseras där.

Det allvarligaste är emellertid att en prolongation av lagen rakt mot de uttryckliga utfästelser, som gjorts vid dess tillkomst, skulle skapa en oerhörd osäkerhetskänsla inom näringslivet. Man måste där få en nedslående känsla av att ett uttalande från regeringens eller riksdagens sida, hur uttryckligt det än är, i praktiken är mycket litet värt. Man finge en känsla av att de makthavande hellre vilja binda människorna än ge dem frihet. Det måste skapa en deprimerande stämning hos dem, som skola arbeta i det produktiva livet.

Jag kommer så över till den mycket viktiga frågan om den svenska kronans devalvering. En av våra viktigaste uppgifter är ju att bygga upp en valutareserv, ty en sådan möjliggör för oss att på ett helt annat sätt än nu inrikta vår utrikeshandel på sådana länder, där vi kunna köpa billigast. Detta uppbyggande måste ske genom en ökad export, och man frågar sig då, vad som kan göras för exporten. Det säges praktiskt taget ingenting om det i propositionen eller utskottsmajoritetens utlåtande. Man frågar sig därför, hur frågan ligger till i den kommitté, där regeringen resonerar

med representanter för näringslivet om åtgärder för en exportoffensiv. Det skulle även här vara av stort värde, om regeringen ville meddela något om vad som har åstadkommit.

Såsom det tidigare har påpekats, talas det i utskottets utlåtande om att det ställes stora krav på exportindustriens förmåga av anpassning, men sedan säger man ingenting om hur den skall ske utan nöjer sig med att endast avböja devalveringen. Jag tror att man måste ta mycket mera allvarligt och grundligt på det här problemet.

Herr Andersson har här deklarerat folkpartiets ståndpunkt, att man såsom främsta medel skulle tillgripa en nedsättning av vår valuta. Folkpartiet diskuterar knappast några andra alternativ. Man påpekar, att det är omöjligt att genomföra en allmän lönesänkning, och hamnar i slutsatsen att devalvering är det främsta medlet.

Herr Andersson gjorde gällande, att den meningen hade bitratts av både bondeförbundet och högern. Där måste jag anmäla en något avvikande uppfattning. Vi ha samma ståndpunkt, som vi tidigare intagit, nämligen att en devalvering visserligen kan komma i fråga, men att vi inte omedelbart äro beredda att tillgripa den åtgärden. Vi vilja i stället intaga en i viss mån avvaktande hållning, men vi uttala också, att vi anse att i ett visst läge kan det bli nödvändigt att vidtaga denna åtgärd.

Den försiktighet, som högern här iaktar, beror på att vi anse att en devalvering helst bör ske samtidigt med motsvarande åtgärder i andra länder. Men vi vilja också bestämt framhålla, att man för att verkligen få till stånd en effektiv exportoffensiv inte bara bör tillgripa devalveringen utan även bör göra en inventering av alla möjligheter som finnas för att gynna exporten. Därvidlag måste en konstnadsänkning bli en av de viktigare uppgifterna.

Det är alldeles klart, att en lönenedsättning är en utomordentligt svår och ömtålig sak. Utan att ingå på den frågan kan man konstatera, att det finns även andra vägar, på vilka man kan åstad-

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

komma en sänkning av kostnaderna. Ett sätt är att öka produktiviteten, räknat per timme och man och maskinenhet. Det har här framhållits, att det finns en viss tendens till minskad effektivitet på arbetsmarknaden, och det kan naturligtvis göras en hel del för att öka densamma. Enligt uppgift har den frågan varit föremål för överläggningar mellan regeringen och representanter för näringslivet. Man kan också öka arbetstiden, och en av de viktigaste möjligheterna är naturligtvis att, i den mån det behövs, insätta dubbla skift. Det har alltmer blivit ett önskemål hos de svenska arbetarna att få bort de dubbla skiften, men i ett läge som det nuvarande kan det ifrågasättas om man inte bör vädja till de svenska arbetarna att underkasta sig den olägenheten för att få till stånd en höjning av produktionen per maskinenhet för att därmed sänka våra produktionskostnader.

Jag har här bara antytt några vägar, på vilka man kan komma fram till en billigare produktion. Jag tror att vi måste använda alla möjligheter som stå till buds för att erhålla en större export. Att enbart tillgripa devalveringen är, såvitt jag förstår, att välja det minsta motståndets väg. Vi böra nog innan vi tillgripa den åtgärden åtminstone försöka även andra vägar.

I detta sammanhang vill jag nämna en siffra, som säger rätt mycket om produktiviteten hos oss jämfört med andra länder. Medan man räknar med att våra enheter för massproduktion arbeta omkring 250 arbetsdagar per år, räknar man enligt uppgift i Kanada med 350 arbetsdagar för motsvarande maskiner.

Vi kunna, såsom jag nyss nämnde, givetvis komma i ett sådant läge, att en devalvering blir nödvändig, om vi skola kunna behålla vår ställning på exportmarknaden. Det blir en av riksbankens och regeringens allra viktigaste uppgifter att följa utvecklingen på detta område och att i samråd med näringslivet försöka komma fram till en bedömningsgrund för hur man skall förfara. Jag tror att om man kommer dithän, att man finner det nödvändigt att företaga

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

en devalvering, bör åtgärden ske med stor snabbhet.

Om jag till sist, herr talman, skall sammanfatta mina önskemål, äro de att vi skola föra en ekonomisk politik, som leder till att de restriktioner, som vi ha nödgats tillgripa, snarast möjligt avvecklas och att vårt ekonomiska liv erhåller en fri och naturlig balans. Det är möjligt att detta kommer att kräva uppoffringar av oss och att vi för någon tid måste sänka vår levnadsstandard. Men i så fall skola vi säkert kunna ta igen den sänkningen senare. Om en sänkning blir nödvändig, gäller det att vidtaga åtgärder snabbt, så att den blir hastigt övergående, och att se till, att den drabbar alla medlemmar i samhället så lika som möjligt.

Jag yrkar, herr talman, bifall till den av herr Wiberg och mig avgivna reservationen.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN (kort genmäle): Herr talman! Herr Nordenson försäkrade, att han inte hade angripit regeringen för att den inte hade sänkt lönerna eller hindrat dem från att stiga. Det försökte han bevisa genom att säga, att det var hans uppfattning, att riksdagen inte skulle fatta några beslut rörande lönerna utan att de skulle regleras i den öppna marknaden.

Jag tror visst, att herr Nordenson har den uppfattningen, men inte förty har han angripit regeringen. Han har tydligen ansett, att regeringen har någon mystisk förmåga att utan riksdagsbeslut reglera lönerna uppåt och nedåt. Jag har uppfattat det så, att herr Nordenson menar, att herr Erlander bara skulle behöva höja eller sänka tummen för att herr Strand skulle besluta det ena eller andra beträffande lönerna. Vi veta ju alla, att LO i själva verket har mycket bestämda uppfattningar om lönesättningen. Jag tror visserligen inte att herr Erlander och Wigforss ha behövt knäfalla för herr Strand för att få LO att gå med på lönestoppet, men inte tror jag att det har gått endast genom att höja och sänka tummen.

Beträffande restriktionerna sade herr Nordenson, att vi äro anhängare av dem, medan högern vill ha bort dem. Högerens uppfattning tycker jag inte är så originell, ty regeringen har samma inställning. Jag skulle inte tro att finansministern här kan stå upp och säga, att regeringen vill ha kvar restriktionerna. Han vill ha dem kvar så länge de göra nytta, men inte längre.

Herr Nordenson tyckte vidare att jag skulle göra ett allvarligt försök att komma till klarhet om skillnaden mellan förnuft och politik — när jag kom hem i kväll, skulle jag för mig själv klargöra sammanhanget. Nej, herr Nordenson, jag behöver inte gå hem för att göra det. Jag kan redan nu säga, att jag inte anser att all politik är förnuftig. Särskilt tycker jag att de borgerligas politik varit oförnuftig, när de urgera en motsättning till regeringen på grunder, som inte ha med verkligheten att göra. Herr Mogård återgav för mig ett citat av gamle Keynes: »Economics is a very dangerous science.» Man skulle kunna utfylla detta uttalande om att ekonomi är en farlig vetenskap med att säga, att den också är en farlig politik. Allra farligast blir det när man blandar ihop de båda sakerna utan att de ha något samband. Det uttrycket tycker jag att herr Nordenson och övriga borde ha tänkt på, innan de skrevo sina reservationer.

Herr NORDENSON (kort genmäle): Herr talman! Jag tror inte att någon här i kammaren misstänkt mig för att ha sagt, att lönerna skola bestämmas av herr Erlanders tumme. Alla ha nog varit ense om att lönerna skulle få bestämmas genom fria förhandlingar på arbetsmarknaden.

Om jag har angripit regeringen i lönefrågan, har det bestått i att jag riktat angrepp närmast mot finansministern för att han vid tidigare tillfällen uttalat sig på ett sätt, som av arbetarna kunde tolkas såsom en direkt uppmaning att framställa krav på höjda löner, och det skedde strax efter det att vi alla med finansministern i spetsen hade enats om

att vi skulle försöka hålla tillbaka lönerna. Detta är vad jag gjort på den punkten.

Vad beträffar restriktionerna är det inte så orimligt att säga, att det i ett visst läge kan vara nödvändigt att tillgripa dem för att man skall kunna behärska situationen, men att man gör till sin uppgift att snarast möjligt försöka åstadkomma sådana förhållanden, att man kan undvara restriktionerna. Jag kan inte inse, att det innebär någon motsägelse. Däremot vill jag säga, att det finns en skillnad mellan oss och regeringen så till vida, att vi verkligen strävat att så mycket som möjligt komma tillbaka till friare förhållanden på marknaden, medan vi numera veta, att finansministern har den uppfattningen, att vi på väsentliga punkter skola behålla restriktionerna. Vi hoppas emellertid alla, att han skall medverka till att vi på *några* områden skola kunna få bort dem.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN (kort genmäle): Herr talman! Jag har inte herr Nordensons tidigare uttalande beträffande lönerna här tillgängligt så att jag kan ge belägg för mitt påstående, men jag måste ännu en gång försäkra, att detta uttalande av herr Nordenson inte bara har inskränkt sig till något anförande som herr Wigforss har hållit, utan det har varit angrepp mot regeringen, därför att lönerna ha stigit.

Det skola vi inte slåss om nu. Men nog har hela högerresonemanget i dessa penningpolitiska frågor varit ett angrepp mot regeringen därför att arbetarna drivit upp sina löner, något som regeringen ju inte har något ansvar för.

Herr NORDENSON (kort genmäle): Detta är, herr andre vice talman, möjlig politik — men det är inte förnuft!

Herr NÄSGÅRD: Herr talman! Det börjar bli litet enformigt med dessa penningpolitiska diskussioner två gånger

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

varje värriksdag, utan att man kommer något längre. Även om herr Åkerberg muntrar upp diskussionen en smula genom mer eller mindre roliga referat av reservationerna, så blir det hela rätt torrt.

Jag skall för min del inskränka mig till en deklaration i anslutning till vår reservation. Vi ha där sagt, att vid de fortsatta ansträngningarna att uppnå ekonomisk jämvikt även bör tagas under övervägande frågan om en justering av 1946 års uppskrivning av kronvärdet. Utskottsmajoriteten utesluter från början denna möjlighet att förbättra jämvikten. Den klagar över de rykten om en förestående krondevalvering, som vunnit »en viss spridning såväl utomlands som i Sverige». Det tjänar nog mycket litet till att beklaga sig över dessa rykten, sedan den amerikanska Marshallorganisationen direkt uppmanat Sverige att återföra kronan till det lägre värdet från tiden före apprecieringen.

Vidare säger utskottsmajoriteten, att de fortsatta ansträngningarna att öka exporten och bereda den de mest gynnsamma avsättningsmöjligheter böra bedrivas med den utgångspunkten, att någon förändring av kronans yttre värde ej äger rum. Det är mycket kategoriskt skrivet, och om det är lika kategoriskt menat, så skulle alltså manipulationen med kronan 1946 inte få rättas till, hur prisnivån i den övriga världen än må utveckla sig.

Nu har utskottets ärade ordförande i dag mjukat upp det uttalandet åtskilligt och går för sin del så långt att han säger, att han mycket väl kan vara med om att diskutera en återgång till det förra yttre kronvärdet under förutsättning att det inte sker ensidigt. Nu kom ju inte utskottets ordförande med i utskottsdiskussionen i år om valutan. Han ryckte inte in förrän i allra sista stund. Det kan ju vara anledningen till att utskottets yttrande blev så formulerat som det blev. Vi från bondeförbundet hade för vår del även denna gång i huvudsak velat ansluta oss till utskottets ståndpunkt. Vi ha förut sagt, att när det är besvärligt bör man åstadkomma en så bred

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

front som möjligt. Med detta kategoriska uttalande av utskottet kunde vi emellertid inte vara nöjda med utlåtandet. När utskottet förra gången skrev om riksbanksfullmäktiges ställning till kronvärdet, yttrade utskottet att bankofullmäktiges hållning syntes ha varit välgrundad. Däri inlade åtminstone jag den betydelsen, att det *ditintills* inte funnits möjligheter att återgå till 1946 års kronvärde.

Av vad vi hört här i dag tycks det föreliggande åtskilliga nyanser i uppfattningen. I samtliga tre borgerliga reservationer förordas en återgång till det gamla kronvärdet, men medan folkpartiet skriver på ett sådant sätt, att man får den uppfattningen att det egentligen tycker att rätta tiden därför borde varit inne för länge sedan, så skriver högern att man nog ännu måste se tiden an, och herr Nordenson har ju i dag strukit under detta betydligt kraftigare än vad som är angivet i reservationen. Vi bondeförbundare ha för vår del hyst det förtroendet till bankofullmäktige, att vi uppmanat dem att vid lämplig tidpunkt ta frågan under övervägande.

Nu frågade herr Åkerberg under diskussionen här, om det inte fanns något skäl för uppskrivningen 1946, och han säger att vi ju alla voro ense om den. Ja, jag har hört att frågan föredrogs i utrikesnämnden, och det gjordes antagligen inga invändningar där. Uppskrivningen 1946 var väl betingad av regeringens och riksbankens oro för prisutvecklingen i Amerikas förenta stater. Så har åtminstone jag föreställt mig det, och det är många andra som tolkat det så också. Man var rädd att prisstegringen där skulle fortplanta sig till vårt land. Fastän importen först blev billigare genom uppskrivningen, inträdde dock snart en prisstegring även på importvarorna, och uträkningen att höjningen av kronan skulle motverka inflationstendenserna slog slint. Varutillgången ökade nog, men priserna fortsatte att stiga, och den lössläppta importfloden tömde snabbt vår valutareserv. De ledande trodde i det längsta att allt skulle ordna sig, och så hamnade

vi till sist i den snårskog av regleringar, som vi nu måste dras med.

Vi ha sagt i vår reservation, att även om inflationstendenserna numera bragts under bättre kontroll, torde restriktiva åtgärder inom det ekonomiska området fortfarande vara nödvändiga. Vi vilja inte göra gällande att man kan avskaffa restriktionerna under nuvarande förhållanden, utan vi måste fortsätta med den hårda ekonomiska politiken ännu en tid. Men vi säga också, att målet för penningpolitiken bör vara att genom ökad produktion och ökat sparande snarast möjligt söka uppnå en naturlig ekonomisk balans med bevarat penningvärde, så att restriktionerna kunna avvecklas.

Nu gjorde sig herr Åkerberg en smula lustig över ett uttalande i vår reservation, därför att han bara föredrog en del. Han läste upp vad vi ha skrivit om att »en växelkursanpassning som medel i konkurrensen på de internationella marknaderna bör visserligen inte förekomma». Vi ha fortsatt den meningen omedelbart och sagt, att »å andra sidan synes vårt land icke i nuvarande läge ha anledning att ytterligare försvåra exporten genom att vidhålla 1946 års apprecieringsbeslut».

Jag tycker inte att man nog kraftigt kan trycka på att detta beslut var ensidigt. Vi frågade väl ingen då, antar jag. Men nu vill herr Åkerberg att vi skola fråga alla möjliga länder. Det kan hända att det är nödvändigt att hålla mycket goda kontakter, innan man ger sig in på en förändring av växelkurserna, men det är föga troligt, enligt vad experterna anse, att England skall depreciera pundet. Sakkunnigt bankfolk menar, att pundet ligger avsevärt lägre gent emot dollarn än vad kronan gör och skulle göra det även om vi återginge till 1946 års växelkurser.

Vidare talas det alltid om prisnivån inom landet och hur den skulle påverkas om man förändrade växelkurserna. I England har man säkerligen anledning att vara mycket försiktig på denna punkt. Det lär vara så att Englands import från Amerika i mycket stor utsträckning består av livsmedel och lik-

nande varor, medan Sverige huvudsakligen importerar maskiner, oljor o. d., som egentligen inte direkt påverka den allmänna prisnivån. Det viktigaste i nuvarande situation är att prisrörelserna i Amerika äro nedåtgående. Alla rapporter tyda på det, och därmed torde det finnas utsikter att vi nu skulle kunna återföra kronvärdet till 1946 års nivå utan att det kanske alls skulle få någon inverkan på vår prisnivå. Vi behöva inte tala om någon standardförsämring av den orsaken. Det kanske snarare blir en standardförsämring om vi genom att vägra att begagna oss av denna lättnad försvåra vår export ytterligare under lång tid.

Om vi ta ett sådant exempel som trämassan, har priset fallit som bekant varit mycket kraftigt i Amerika. En viss standardtyp betalades för bara ett och ett halvt år sedan i Amerika med 600 kronor per ton, men är nu nere i 360 kronor per ton. Det är klart att en höjning av priset genom en växelkursändring på 16 eller 17 procent inte skulle vara tillräcklig, men den skulle säkert vara en stimulans i fortsättningen. Och på samma sätt är det med många andra exportvaror.

Till sist skulle jag som en mycket väsentlig synpunkt vilja framhålla, att om vi lyckades uppnå penningpolitisk jämvikt gent emot dollarn, skulle vi ha frihet att köpa våra varor där de äro billigast, och det skulle göra åtskilligt, när det är fråga om att förse oss med nödvändiga varor. Jag har, herr talman, belägg för att vi ha fått betala ända upp till 30 procent mera för varor i exempelvis Holland, därför att vi inte ha kunnat köpa samma varor i Amerika. Jag tror därför att vi ha mycket att vinna, om vi kunna genomföra en växelkursförändring.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till herr Perssons i Norrby och min reservation.

Herr DOMÖ: Herr talman! Bankoutskottets utlåtande om penningpolitiken och, som det heter i en rubrik, »utform-

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

ningen av den allmänna ekonomiska politiken» brukar vara ett intressant aktstycke och förorsaka långvariga debatter. Nu tycks det ha blivit så, att debatten om den politik som rekommenderas är så pass enahanda, att man framför allt fäster sig vid om det kommer in något nytt i resonemanget. Därför har också debatten rört sig framför allt om växelkurserna. Jag ber om förlåtelse, om jag nu ett ögonblick går tillbaka till en del andra ting, som det hittills inte så mycket talats om.

Genom utskottsutlåtandet tränger någonting av den gamla melodien »Hurra vad vi är bra!» Och vad vi ha det bra! Men samtidigt urskiljer man en del osäkerhetstoner, som göra att man litet närmare granskar och tänker över vad utskottet egentligen kan mena.

Jag vill här anknyta till ett citat ur en skrivelse från fullmäktige i riksbanken, därför att det är en grund för vad jag sedan skall komma till. Riksbanksfullmäktige skriva: »Den inre och yttre balans, som sålunda i viss mån uppnåtts eller kan förutses, är i övervägande grad bestämd av på olika punkter i det ekonomiska livet insatta regleringar och övriga åtgärder, såsom investeringskontroll, importreglering, priskontroll, lönestabilisering och beskattning. Innebörden härav är, att den rådande jämvikten i huvudsak vunnits därigenom, att efterfrågan på såväl konsumtions- som investeringsområdet icke tillåtits göra sig gällande i större omfattning än vad som svarar mot de tillgängliga resurserna.» Sedan kommer slutsatsen: »Den uppnådda jämvikten är därför labil och kan icke bliva bestående på längre sikt — därest icke regleringsekonomien skulle göras permanent — utan en väsentlig ökning av produktionen och sparandet.»

Då är frågan: Skall regleringsekonomien behöva bli permanent? Fullmäktige säga att man riskerar att den blir permanent, om inte tillräcklig produktion och tillräckligt sparande erhållas. Det är den stora frågan, herr talman — vad som är så svårt att bedöma i dagens läge är just på vilken punkt i utvecklingen vi nu befinna oss. Jag sätter

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

ett frågetecken när det gäller konstaterandet i vilken grad vi ha lyckats erhålla den erforderliga produktionsökningen, och jag konstaterar, att vad man velat nå i fråga om frivilligt sparande, har man inte kommit till. Det måste alltså föreligga ganska stora vanskligheter i fråga om den politik som föres, såvida riksbanksfullmäktige ha rätt i sin uppfattning.

Det är tre saker, som den nuvarande ekonomiska politiken bygger på, nämligen regleringarna — som jag nyss berörde — överbalanseringen av budgeten och fastheten i växelkurserna. Dessa saker ha också strukits under i det utlåtande, som vi i dag ha att behandla.

Jag vill först beröra överbalanseringen. Den utnyttjas nu av regeringen ungefär som ett surrogat för det sparande, som skulle vara en av huvudförutsättningarna för att man inte skulle bli bunden av den inaugurerade politiken. Inom högern ha vi för vår del ansett att frivilligt sparande, åstadkommet genom en annan skattepolitik, vore att föredraga. Nu är ju ett surrogat alltid bättre än ingenting — åtminstone *kan* det vara så beskaffat — men jag tror inte att det tvångssparande som man erhåller genom budgetens överbalansering kan ersätta det vanliga frivilliga sparandet.

Sedan beror det ju framför allt på hur den användes. Det har sagts så mycket därom i dag, att jag inte närmare skall gå in på den saken. Jag vill bara som hastigast sätta ett frågetecken när det gäller det bestämda påståendet, att överbalanseringen såsom sådan är en i alla situationer nödvändig och tillräcklig faktor för att få det rätta greppet om läget. Jag har ingenting emot att man söker åstadkomma en så god överbalansering som möjligt. Men här få naturligtvis vägas mot varandra värdet av en viss grad av överbalansering — och där tror jag inte att vi ha några magiska procenttal att gå efter eller någon viss summa — och olägenheterna av de åtgärder, med vilka man åstadkommer överbalanseringen. I all synnerhet bör en sådan avvägning ske i ett läge, där konjunkturförändringar skymta.

Jag tror att det är skäl till mycket noggranna övervägningar i vilken grad man bör överbalansera budgeten och med vilka medel detta bör ske. Jag instämmer på den punkten med vad nationalekonomen herr Bertil Ohlin framhöll i andra kammaren i februari i fjol, att när det gäller att bekämpa inflationen måste man fasthålla vid att budgetöverskottets roll är begränsad. Och i vad herr Petrén sade i denna kammare i vintras förra året, att han inte kunde inse att man i fråga om överbalanseringen av budgeten är bunden vid ett fixt tal, utan att man bör ta hänsyn till de olägenheter som måste följa med varje särskild skatt.

Jag har velat göra dessa erinringar och citat av uttalanden på grund av de resonemang, som nu föras i den allmänna politiska debatten.

När det sedan gäller frågan om växelkurserna har jag i stora drag samma uppfattning, som herr Nordenson här gjort sig till tolk för. När man talar om att även högern *numera* skulle ha den uppfattningen att en växelkursjustering är ett av de medel, som snart kan behöva användas för att komma fram till den balans vi önska uppnå, så är detta oriktigt — högern har ingalunda ändrat mening. Jag vill vid detta tillfälle konstatera, att vi *hela tiden* ha inrangerat växelkursernas fastställande, penningpolitiska åtgärder och en hel del annat som faktorer i ett komplex, som vi måste överväga att taga i bruk då så erfordras. Men det kan hända att det har funnits en viss olikhet i uppfattningarna, och det är kanske särskilt fallet nu, därför att det förefaller som om på visst håll växelkurserna betraktas såsom något slags patentmedel, som kan råda bot för de påfrestningar, som vi nu ha råkat ut för på grund av den ekonomiska politik som är förd. Folkpartiet har ju sinne för patentmedicin, och jag tror att även regeringen har förkärlek för patentmedicin på det ekonomiska området. Men jag anser det nödvändigt att bestämt förklara, att när vi rekommendera ett övervägande av en förändring av växelkurserna såsom ett medel att klara situatio-

nen, anse vi att samtidigt därmed måste sättas in andra åtgärder, som komplettera växelkursförändringarna.

Jag vill i detta sammanhang säga ytterligare en sak, som jag tror är viktig: Man bör inte i förväg tala alltför mycket om dessa saker, inte heller söka få till stånd en allmän opinion i frågan. Ty om det är någonting, som bör kallt och noggrant i första hand övervägas i ekonomiska kretsar och med beslutsamhet sättas i verket utan alltför mycket dryftande, så är det just åtgärder som hör ihop med förändringarna i växelkurserna. Hela detta område lämpar sig inte för propaganda och opinionsbildning. Men därmed är inte sagt att man inte skall dryfta och debattera verkningarna av sådana åtgärder och anföra skäl för och emot.

Det är dock så många olika omständigheter förknippade med avgörandet av denna fråga, att jag för min del inte säger, att ju förr växelkursändring sker desto bättre är det. Värdet av dessa förändringar är nämligen beroende på hurudant läget är i det ögonblick då de skola genomföras och i vilket sammanhang de sättas in. För min personliga del måste jag emellertid hålla före att det är omöjligt att i längden kunna behålla den överkurs på den svenska kronan, som vi, låt mig säga i hastigt mod, fastställde 1946.

Herr Åkerberg talade om att vi gjorde det i fullt samförstånd. Det är rätt så till vida att det från de olika politiska grupperna inte gjordes något direkt motstånd. Men de överläggningar som hölls hade ju mest karaktären av informationer hur riksbanken och regeringen sågo läget. Det var planer upprättade av dem att genomföra denna åtgärd, och mot detta ansågo vi oss inte kunna göra invändningar. Vi förutsatte, åtminstone jag personligen, att man skulle utnyttja växelkursförändringarna på det sättet som då var det naturliga, nämligen genom att ta ut det mesta möjliga av exportpriserna, och att växelkursförändringarna samtidigt skulle följas av en sådan inre ekonomisk politik att den åsyftade effekten skulle nås.

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

Jag måste konstatera, herr talman, att så skedde inte.

Jag tycker vidare att det är naturligt, att lika väl som man 1946 gjorde växelkursändringarna ensidigt för att tillföra oss vissa fördelar, så måste man vara beredd att när ett annat läge inträffar lika resolut kunna återgå till den gamla pariteten eller komma i närheten av den. Det faktum att vi 1946 ändrade växelkurserna kan således inte få anföras som skäl för att vi inte nu skulle kunna ändra kurserna tillbaka; ett sådant betraktelsesätt kan jag inte dela. Vid övervägandet av olika åtgärder för att möta de svårigheter, som vi ha framför oss och för övrigt redan nu känna av i ganska hög grad, menar jag att vi måste vara beredda att snabbt tillgripa en växelkursförändring som ett medel att för det svenska folkhushållets del komma undan dessa svårigheter, även om en sådan växelkursförändring icke skulle ske samtidigt med att övriga stater i Europa ändrade sina växelkurser. En växelkursförändring kan emellertid inte betraktas såsom ett medel, som ensamt kan klara våra svårigheter, utan en eventuell kursförändring måste förenas med en del andra kompletterande åtgärder.

Det kanske inte är anledning för mig att yttra mycket mer i denna sak. Jag vill dock säga ett par ord med anledning av vad herr Åkerberg här yttrade, när han påstod att vi väl vore ganska eniga i fråga om de penningpolitiska åtgärderna. Inte äro vi eniga — högern har i mycket olika uppfattning mot herr Åkerbergs parti. Läget är väl snarare det att åtminstone den meningsriktning, som jag företräder och som står i opposition på denna punkt, finner majoritetsförhållandena för närvarande vara sådana att vi ingenting kunna göra. Vi måste avvakta och se vad den politik, som föres här i landet, leder till. Det föreligger ett parlamentariskt läge med en stark majoritet, som genomför en viss politik. Vi kunna naturligtvis göra våra invändningar och kräva ändringar, men sedan vi gjort det, är det enda vi kunna göra att avvakta. Der är heller ingen anledning för oss att i varje ögonblick

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

komma med egna förslag och säga till majoriteten, att så och så skulle vi ha gjort i stället i detta fall. Vi ha försökt att skissera upp vår ekonomiska linje. Den har inte blivit godkänd. Vi ha icke vikit från vår uppfattning men måste inskränka oss till att avvakta och se hur det kommer att gå.

Herr Åkerberg sade att vi nu befinna oss i ett läge, där det gäller för alla att hjälpa till och att man inte får vara bunden av ena eller andra linjen utan måste föra en realistisk politik. Ja, herr Åkerberg, den uppfattningen delar jag till fullo. Men jag är rädd för att det just är regeringspartiets bundenhet i den nuvarande ekonomiska politiken, som är det olyckliga. Det vore önskligt att vi kunde komma ut på friare vatten och finge närmare överväga de olika vägar, som kunna utnyttjas för att komma ur de nuvarande svårigheterna.

Tyvärn måste jag sluta mitt anförande med att säga att det föreliggande utskottsutlåtandet, som skulle visa vägen framåt när det gäller den ekonomiska politiken, icke löser från bundna uppfattningar utan tvärtom binder. Det är därför som det från oppositionsgrupperna spontant har uttalats i debatten och i reservationerna, att man vill komma fram till friare överväganden. Man vill komma ifrån den politik, som tyvärr binder oss alltför hårt.

Herr BERGVALL: Herr talman! Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk många minuter, men vissa yttranden som ha fällt i den föregående debatten ge mig anledning att framföra några reflexioner.

Jag vill då börja med att konstatera, att på några punkter äro vi, såvitt jag förstår av vad som har sagts här i kammaren i dag och av vad som finns tryckt i utskottsutlåtandet, fullkomligt ense. Vi äro ense om att vi under den senare tiden i fråga om den inre balansen haft en lycklig utveckling, så att risken för en inflationsartad utveckling och prisstegringar i dag är väsentligt mindre än vad den var för något år sedan.

Tyvärn måste vi konstatera, såsom har poängterats från bankofullmäktiges sida och som väl ingen heller bestrider, att denna balans är labil och vilar på upprätthållande av en hel serie regleringar, som herr Åkerberg inte vill kalla för »artificiella», men beträffande vilka nog vi andra, däri inbegripet flertalet av hans partikamrater, ha en mycket stark känsla av att de äro artificiella.

Vi äro alltså ense om, skulle jag tro, att det är ganska klen beställt med den yttre balansen. Balansen på utrikeshandels område lämnar åtskilligt övrigt att önska, och utsikterna på detta fält ha blivit mörkare dag för dag. De äro väsentligt mörkare i dag än vad de voro för något år sedan.

Vi äro väl också på det klara med — inte heller därom torde någon meningskiljaktighet råda — att den starka nedgång, som vi ha sett i våra valutareserver och som har rubbat och begränsat vår handelspolitiska rörelsefrihet och våra möjligheter att köpa där vi vilja, för med sig en serie obehagliga konsekvenser. Vi tvingas att köpa dyrare än om vi kunde köpa på valfri marknad. Vi kunna inte utnyttja exempelvis det amerikanska priset på vissa varor, utan vi måste köpa dessa varor på marknader där vi få betala ett mycket högre pris än om vi kunde göra våra inköp i Förenta staterna. Jag behöver bara hänvisa till det exempel som gavs i fråga om bomull under gårdagens subventionsdebatt.

Vi äro väl också eniga om att denna hårda åtstramning på utrikeshandels område, som nästan har lett till en uppstoppning i vissa fall av importen av de maskiner och den utrustning som behövs för en fortgående rationalisering av vår industri, måste medföra att de välståndsskapande krafterna i vårt samhälle hållas tillbaka och att vi därigenom ha mindre chans att åstadkomma den höjning av vårt ekonomiska välstånd, som ju är det gemensamma målet för våra strävanden.

Så långt undrar jag om inte alla vi som sitta i denna sal äro tämligen ense, oberoende av politisk åskådning. Måhända anser man från regeringshåll, att jag

målar i alltför mörka färger, men andra kunna säkerligen med minst lika stort skäl säga, att jag målar i alltför ljusa färger och att situationen i själva verket är åtskilligt mörkare än vad jag utmålar den.

Under sådana förhållanden uppstår emellertid frågan, hur vi skola komma ur det läge, vari vi nu befinna oss. Därvidlag måste jag konstatera, att både herr Nordenson och herr Domö i sina anföranden ha gjort uttalanden som ställa saken alldeles på huvudet.

Det har antytts både från herr Nordensons och från herr Domös sida, att folkpartiet för att klara det som för närvarande är det besvärligaste problemet, nämligen utrikeshandelsproblemet, bara skulle ha ett enda universalmedel att rekommendera. Jag antecknade herr Nordensons yttrande mycket noga på den punkten. Han poängterade speciellt, att det var ett enda medel, som folkpartiet enligt hans uppfattning hade att erbjuda, nämligen valutadepreciering. Nu kanske jag kan finna en förklaring till hans uttalande på den punkten i det klagomål, som han framförde i början av sitt anförande över att utskottets utlåtande hade kommit så sent, vilket väl får tolkas så, att herr Nordenson inte har hunnit läsa folkpartiets reservation. På s. 19 i reservationen andra stycket sista raderna står nämligen: »Eftersom en reduktion av produktionskostnaderna genom en allmän lönesänkning torde vara utesluten förtjäna i främsta rummet följande två förutsättningar för en ökning av den svenska exporten uppmärksamhet.» I närmast följande stycke diskuteras stabiliseringspolitiken, nödvändigheten att få bort övererrörligheten på arbetsmarknaden, som sänker produktionen, att dämpa överkonjunkturen, som minskar exportindustriens benägenhet att sälja sina varor till utlandet, och en del andra frågor. I därpå följande stycke i reservationen framhålles uttryckligen, att vi dessutom torde behöva tillgripa en reduktion av den svenska kronans yttre värde. Jag förstår inte hur detta kan berättiga det yttrande, som herr Nordenson fällde, nämligen att en depre-

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

ciering av kronan skulle vara det enda medel som folkpartiet hade att rekommendera. Så samvetsgrann som herr Nordenson är, tror jag, att han efter genomläsning av denna sida i folkpartireservationen utan vidare kommer att medge, att jag har rätt på denna punkt.

Vad vi i första hand måste göra för att komma ur de rådande svårigheterna är självfallet att öka vår produktion på de olika vägar som stå oss till buds. Vi måste vidare minska våra produktionskostnader genom utnyttjande av de möjligheter, som därvidlag stå oss till buds: rationaliseringar av olika slag o. s. v. Jag tror personligen inte på vare sig klokheten eller lämpligheten av att beträda lönesänkningens väg, ehuru det givetvis är möjligt och kanske till och med troligt att vissa överlöner, som pressats upp över gällande avtal, komma att försvinna vid en annan situation på arbetsmarknaden. Jag tror således inte att lönesänkningens väg är någon kungsväg, men jag är övertygad om att det finns mycket annat att göra.

Jag har, herr talman, inte kunnat komma ifrån den uppfattningen, att man efter apprecieringen 1946 begick ett stort fel i vår ekonomiska politik. Apprecieringen blev ett misslyckande, måste jag säga, därför att så som den lades upp från riksbanksfullmäktiges sida förutsatte den en bestämd ekonomisk politik från regeringen, som skulle hindra pris- och kostnadsnivån inom landet att stiga. Denna ekonomiska politik kom emellertid icke till stånd samtidigt eller ens i närheten av apprecieringen utan först långt senare. Apprecieringen, som säkerligen i och för sig kunde motiveras såsom förnuftig vid det tillfället, blev således ett misslyckande därför att den icke beledsagades av den ekonomiska politik, som uttryckligen angivits vara dess förutsättning. Detta är något som jag tycker att man bör komma ihåg i detta sammanhang.

Jag kan heller inte plåna ut ur mitt minne den utomordentligt tydliga minnesbild som jag har av hur man vid den tidpunkten sade, att det är självfallet, att om vi genomförde en appreciering och

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

det senare skulle visa sig att vi på grund av ändrade förhållanden eller andra omständigheter önskade gå tillbaka till det tidigare läget i fråga om kronkursen, så skulle vi självfallet göra det. Denna underton fanns åtminstone i hela den del av debatten om apprecieringen, som jag hade tillfälle att följa. I dag tycks man emellertid från deras sida, som inte vilja ta detta steg, glömma bort hela denna del av melodien.

Jag måste säga att såsom svårigheter-na ha hopat sig för vår export, såsom vår valutaställning inte bara gentemot Förenta staterna och Schweiz utan även gentemot andra länder har utvecklats, är det nödvändigt med krafttag på exportens område. Vid sidan av de åtgärder, som vi kunna vidtaga inom vårt eget lands gränser, tror jag att vi i det sammanhanget icke kunna undvika en krondepreciation. En nedsättning av kronvärdet — en återgång till den tidigare dollarkursen — får emellertid inte bli en åtgärd, som medför att man skjuter allt annat åt sidan. Det ligger i sakens natur, ty varje förnuftig åtgärd som man gör kan spolieras, om man samtidigt gör en hel del oförnuftigt. Det var ungefär det som skedde när man apprecierade kronan 1946 och glömde bort huvudförutsättningen. Skulle vi i dag gå in för en depreciation, böra vi inte göra om detta fel.

Jag skall inte tvista med herr Domö om vilken ställning högern intog på höstsidan. Jag tycker inte på något sätt att det är brottsligt, om högern skulle ha ändrat sin inställning. Det kan finnas fullgoda skäl för en sådan ändrad inställning. När emellertid herr Domö så emfatiskt påpekade, att högern intar en oförändrad inställning, kan jag inte underlåta att dra mig till minnes, vad statsminister Erlander en gång yttrade — jag tror det var den 4 november 1948, men jag måste här reservera mig för minnesfel i fråga om datum och ber herr Domö kontrollera saken. Statsministern yttrade, att det är en glädje konstatera, att socialdemokraterna, högern och bondeförbundet stå eniga mot folkpartiet på denna punkt. Det är möj-

ligt att jag gör mig skyldig till ett minnesfel i fråga om datum, men icke i fråga om yttrandets innehåll. Jag skall emellertid, som sagt, inte tvista med herr Domö om detta, ty mig intresserar det i allmänhet inte om folk ändrar mening, bara det sker med en förnuftig motivering. Den rätten tycker jag varje förnuftig människa måste ha, om han över huvud tillerkänner sig själv rätten att lära av erfarenheter och nytt kunskapsmaterial.

Jag vill tillägga i fråga om de inre problemen, att jag liksom flera av de föregående talarna är mycket rädd för den stela politik som föres inom landet. Låt mig ta ett enda exempel från ett område, som jag så gärna talar om att jag riskerar att bli tjugitig, nämligen från priskontrollens område. Det är där uppenbart, att man måste ha vissa spärrar när man befinner sig i en uppåtgående prisutveckling. Om man nämligen då toge bort dessa spärrar, skulle man råka ut för prishöjningar som i och för sig inte vore motiverade av kostnadsskal. Lika nödvändigt som det är att ha dylika spärrar när man befinner sig i en uppåtgående prisrörelse, lika farligt är det att när priserna äro i nedåtgående rörelse ha kvar gamla priser, som ligga över det faktiska marknadsläget. Det har nämligen den effekten att den, som upprätthåller ett högre pris än han egentligen behöver ta ut, känner sig i viss mån moraliskt försvarad därför att det är ett av en statlig myndighet satt pris. Man tvingas ändå förr eller senare att sänka priset, men det av den statliga myndigheten satta priset försenar denna sänkning. Jag skulle kunna anföra åtskilliga exempel på priser, som på detta sätt redan passerats av den pågående vikande prisutvecklingen.

Summan av det hela är emellertid att man måste vara ytterst försiktig om man i ett läge av fallande priser vill upprätthålla en priskontroll.

Hela priskontrollen befinner sig för övrigt i ett kuriöst läge efter gårdagens debatt i subventionsfrågan. Jag måste tillåta mig att i dag upprepa vad som sades i går, eftersom finansministern nu

är närvarande här. Jag erinrade i går om att enligt gällande direktiv för priskontrollen får ingen prishöjning medges på grund av omkostnadsökningar, förrän företaget i fråga går med förlust eller lämnar orimligt låg vinst. Statsrådet Lindberg — jag måste väl efter riksdagens beslut i namnfrågan säga statsrådet Lindberg, fastän det är så dumt — således statsrådet Kock-Lindberg redovisade här i kammaren den ståndpunkten, att om man toge bort de subventioner, som vi i går diskuterade, skulle de av dessa kostnadsökningar föranledda prishöjningarna få blomma ut i hela sin maximala storlek. Beror det på att regeringen har undersökt hur det ligger till med de företags bärighet, som det här gäller? Nej, jag tror uppriktigt sagt inte att man har anledning att antaga detta. Det beror i stället på något annat, som jag tycker är ganska genant för den svenska statsförvaltningen, nämligen att de direktiv, som för närvarande gälla för priskontrollnämnden, icke äro tillämpbara. Det hela skulle »gå i stå» ifall de tillämpades. De tillämpas heller inte i praktiken, och därför har det gått någorlunda hyggligt. Men det allra mest markanta är att konstatera, att man också från statsrådsbanken resonerar som om dessa direktiv vore rena nulliteten. Men är det så, kunde vi väl få slippa dem! Detta kan kanske sägas vara bara en renlighetsfråga, som inte spelar någon större praktisk roll. Men jag tycker att man bör sträva efter att ibland städa även för städandets egen skull.

Detta om priskontrollen var, som sagt, en liten fråga vid sidan om i detta sammanhang. En större fråga är naturligtvis att man, när man skall uppmuntra sparandet o. s. v., inte får vara så oerhört konservativ. Kanske skulle, herr finansminister, en skattesänkning trots allt kunna ge en viss stimulans åt sparandet och åt de produktiva krafterna inom olika grupper i vårt samhälle, som inte vore alldeles värdelös även i det sammanhang som vi diskutera i dag. Jag är emellertid på den punkten rädd för den socialdemokratiska regeringens konservativa politik, som i så stor ut-

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.
sträckning karakteriseras av orden »handla sent», att det ofta resulterat i att man handlat alltför sent.

Herr DOMÖ (kort genmäle): Herr talman! Herr Bergvall gjorde ett uttalande angående högerns förutvarande ställning i växelkursfrågan, till vilket jag måste be att få återkomma ett ögonblick.

Det är antagligen den omständigheten att herr Hagberg under debatten i andra kammaren har framhållit nödvändigheten av försiktighet i fråga om växelkurser och dylikt som har gjort, att man har dragit den slutsatsen, att högerpartiet skulle ta avstånd från en ändring av växelkurserna som en av de åtgärder som kunde och borde ifrågakomma. Herr Hagbergs inställning i fråga om växelkurserna framgår emellertid klart av att han i bankofullmäktige har reserverat sig mot bankofullmäktiges uttalande, att man skall söka befrämja exporten och finna god avsättning för våra exportvaror, men att utgångspunkten därvid skall vara, att någon förändring av kronans yttre värde icke äger rum. Herr Hagberg och hans suppleant togo i bankofullmäktige avstånd från detta uttalande.

Herr Bergvall är nu ordinarie ledamot men var till för ett par dagar sedan suppleant i bankofullmäktige, där han i den egenskapen hade yttrande- och reservationsrätt. Det skulle vara intressant att veta, vilken inställning herr Bergvall intog vid detta tillfälle då bankofullmäktige yttrade sig i denna fråga.

Jag vill även rikta en direkt fråga till herr Bergvall: Vill herr Bergvall ha till stånd en depreciering som en isolerad åtgärd i den ekonomiska politiken?

Herr NORDENSON (kort genmäle): Herr talman! Med anledning av herr Bergvalls yttrande om min tolkning av folkpartiets hållning vill jag påpeka, att det är två problem som vi ha att kämpa med på exportens område. Det ena problemet är att vi måste se till att vi ha tillräckligt med varor att sälja, och det

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

andra är att vi måste söka pressa ned priserna, så att de äro konkurrenskraftiga.

Det är riktigt vad herr Bergvall säger om att jag inte har gjort en tillräckligt tydlig distinktion i fråga om folkpartiets uppfattning angående varutillgången å ena sidan och kostnadsfrågan å andra sidan. I vad det gäller framskaffandet av varor, är det riktigt att folkpartiet har uttalat sig så, som herr Bergvall nyss citerade — partiet har framhållit önskvärdheten av en konjunkturdämpning, så att de varor, som framställas inom landet, inte uppslukas av den inhemska marknaden. Vad jag var inne på i mitt anförande var emellertid det problem, som har varit det centrala i debatten, nämligen nödvändigheten för oss att få till stånd sådana priser att vi kunna konkurrera på de utländska marknaderna. Hela valutaproblemet rör ju *priserna* och icke tillgången på varor. Det är när det gäller möjligheten att få till stånd sådana priser, att vi kunna konkurrera på världsmarknaden, som jag hävdar, att folkpartiet har antytt att en allmän lönesänkning skulle kunna vara till hjälp, men att folkpartiet, då man ansåg sig böra avstå från tanken på en lönesänkning, stannat vid att anbefalla en valutadepreciering såsom det medel som står oss till buds. Jag för min del gör gällande, att det även finns andra medel, som vi inte böra tappa bort i detta sammanhang.

I den meningen anser jag således, att folkpartiet har nöjt sig med att utpeka en enda lösning, medan jag hävdar att det finns flera.

Herr BERGVALL (kort genmäle): Herr talman! Om jag får börja med herr Nordensson konstaterar jag, att om han vill läsa igenom de av mig citerade punkterna i folkpartiets reservation, skall han där finna en mening, som direkt hänför sig till kostnaderna — det finns för övrigt flera dylika uttalanden i reservationen, men jag inskränker mig till att endast läsa upp denna mening och ytterligare en. Det står där: »Endast ge-

nom en dämpning av överkonjunkturen stimuleras företagen att anstränga sig till det yttersta för att åstadkomma en sänkning av kostnaderna.» Det rör sig således här om kostnadsproblemet och icke om varutillgången. Nästa mening lyder: »Den med konjunkturdämpningen följande förändringen på arbetsmarknaden tjänar också till att minska överrörligheten och öka de arbetandes intresse av största möjliga produktivitet», vilket uppenbarligen även det är en kostnadsfråga.

Vi skola emellertid inte tvista mera om denna sak. Reservationen finns ju tryckt i det utlåtande som ligger på kammarens bord, varför kammarens ledamöter lätt kunna ta del av den och läsa vad där står.

Herr Domö vill jag svara fullkomligt uppriktigt, att jag inte på rak arm erinrar mig, om jag var närvarande i riksbanksfullmäktige när frågan om en eventuell depreciering diskuterades. Jag har som suppleant inte varit en så flitig besökare av riksbanksfullmäktiges sammanträden som jag måhända bort vara. Men det har faktiskt varit omöjligt för mig att som suppleant delta i alla sammanträden. Jag vet bara, att jag personligen på ett tidigt stadium fick klart för mig, att en valutadepreciering var ofrånkomlig med hänsyn till den utveckling som kostnadssidan här i landet hade tagit.

Herr Domös andra fråga, om jag rekommenderar en depreciering av kronan såsom enda medel, måste vara rent retorisk efter det yttrande som jag här har hållit. Däri konstaterade jag ju, att vi uttryckligen ha angivit att olika möjligheter här måste komma till användning, både sådana, som ha med den inre stabiliseringspolitiken i vidsträcktaste mening att göra, och en återgång till den tidigare gällande kronkursen. Men jag måste säga, att jag är beredd att göra en depreciering i dag, därför att jag tror att man samtidigt håller på att i viss mån arbeta även på andra linjer. Jag har visserligen ofta en mycket stor misstro till regeringen, men min misstro är inte så stor att jag utan vidare

utgår ifrån att regeringen bara skulle lägga händerna i kors och efter en depreciering upphöra med det arbete, som har inletts på exportfronten genom samarbete med näringslivet o. s. v. Jag tycker visserligen, att det i den nuvarande politiken fattas en hel del åtgärder som jag skulle vilja ha med, men man måste i alla fall erkänna, att något dock görs i detta sammanhang.

Jag tror således på regeringens goda vilja. Alldeles oavsett om herr Domö gör det eller inte bör han väl i varje fall kunna tro på regeringens självbevarelse-drift, och den räcker säkerligen som drivmedel. Om utvecklingen ginge riktigt galet, skulle regeringen nämligen riskera att falla igenom och inte komma tillbaka.

Jag är således beredd att taga steget ut till en valutadepreciering. Men det betyder inte att jag prutar på min uppfattning, att en hel serie andra åtgärder äro nödvändiga samtidigt, av vilka de viktigaste torde vara acceptabla för regeringen och vissa andra för herr Nordenson. Vissa av de av herr Nordenson rekommenderade åtgärderna tror jag inte så mycket på, men jag tror mera på andra åtgärder.

Herr statsrådet **WIGFORSS**: Herr talman! Jag skall försöka att inte ta kammarrens tid i anspråk mer än vad som är nödvändigt.

Det är alldeles tydligt att vi här skulle kunna diskutera hela den allmänna ekonomiska politik, som har blivit förd och som möjligen kommer att föras, men jag tror att det skulle vara ganska litet lönande efter alla de diskussioner som vi redan ha haft. Jag kan därför instämma med herr Bergvall så till vida, att den fråga som vi diskutera i dag, nämligen om det kan finnas tillräckliga skäl för att skrida till en ändring av den svenska kronans värde, bara är en del av hela den ekonomiska politiken. Vi kunna diskutera den frågan relativt oberoende av om vi i övriga ekonomiska problem följa regeringens, folkpartiets eller högerens linje, om vi bara på en enda punkt äro

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.
eniga — men det är en avgörande förutsättning — nämligen om att fortsätta med stabiliseringspolitiken.

Det är alltså enligt min uppfattning fullständigt avgörande för den fortsatta diskussionen, huruvida man svarar ja eller nej på frågan om man vill fortsätta stabiliseringspolitiken eller inte.

Jag skall därför inte ta upp vad som har sagts om regeringens åtgärder på andra områden, inte ens herr Bergvalls uttalande om regeringens »konservatism», vilket jag förmodar var avsett som en oartighet. Jag vill säga herr Bergvall, att för mig är konservatism icke ett ord, som innebär något ogillande, lika litet som jag i ordet liberalism inlägger ett gillande omdöme. Det beror helt på under vilka förhållanden som man är konservativ eller liberal.

När det gäller växelkurserna tror jag för min del att det, om man nu över huvud taget skall ha några sådana där allmänna instinktiva reaktioner i den frågan, är bättre att ha en instinktiv konservatism än att ha den inställningen att man vill ändra växelkurserna bara därför att man för ögonblicket tycker, att de rådande besvärligheterna lätt skulle kunna avhjälpas genom en dylik åtgärd. Jag tror att detta är en uppfattning som råder i stort sett över hela världen, även bland sådana personer som herr Bergvall väl anser vara mera ekonomiskt förnuftiga och sakkunniga än de som sitta i den svenska regeringen. Detta sammanhänger med en gammal erfarenhet om att fasta växelkurser faktiskt äro till fördel, först och främst för den internationella handeln, men däri-genom också i stort sett för det enskilda landet.

Nu säger herr Bergvall, vilket ju kan synas ha ett visst fog för sig, att eftersom vi redan en gång ha ändrat växelkurserna 1946, böra vi inte nu vara så rädda för att ändra dem på nytt. Han tillägger, att när vi ändrade växelkurserna 1946, skedde det under en bestämd förutsättning, nämligen att vi skulle föra en, såsom jag förstår att han menade, återhållsam politik i fråga om inkomstutvecklingen. Detta var, sade herr Berg-

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

vall, förutsättningen för att höjningen av växelkurserna 1946 skulle ge det resultat som vi eftersträvade.

Jag har inte något minne av att vi voro överens om den saken. Det kan jag naturligtvis heller inte gärna ha, eftersom regeringen ungefär samtidigt med höjningen av växelkurserna och den svenska kronans värde genom dåvarande statsministern förklarade, att regeringen ansåg att ett visst utrymme förefanns för lönehöjningar. Huruvida den uppfattningen vid det tillfället var riktig eller inte skall jag inte nu diskutera. Om jag inte missminner mig har herr Bergvalls partiledare sedan uttalat sig i samma riktning, d. v. s. att det vid denna tidpunkt fanns utrymme för lönestegringar.

Men det är inte detta, som nu är den avgörande frågan. Om det år 1946 var riktigt att höja den svenska kronans värde, veta vi ju alla vilken anledningen till vårt beslut var. Vi voro då, höll jag på att säga, i minst samma besvärliga situation som vi ha varit i det följande. Redan då framgick det, att det fanns starka krafter som arbetade i prisstegrande riktning. En av de krafterna var stegringen av priserna ute på världsmarknaden. Vi skola inte glömma, att efter det första efterkrigsåret från 1945 och till början av 1946, då man i Förenta staterna genom att bibehålla pris kontrollen och regleringarna hade lyckats att hålla priserna någorlunda fasta, släppte man i Amerika på grund av den agitation för ett fritt näringsliv, som med all naturlighet satte in efter kriget, alla dessa restriktioner ett år efter kriget. Resultatet blev en mycket kraftig stegring av den amerikanska prisnivån, som dittills legat avsevärt lägre än den svenska stegringen.

Denna utveckling ledde till att vi frågade oss, om vi skulle låta de stigande priserna i Amerika verka på den svenska prisnivån och därigenom lägga hinder i vägen — ja, jag vill inte säga för en stabilisering, men i alla händelser för den återhållsamma politik i fråga om svenska inkomster, som vi ansågo var riktig att föra. Hade vi inte höjt

kronkursen — att vi gjorde detta anser tydligen herr Bergvall var ett misstag — är jag ganska övertygad om att prisstegringen i vårt land hade blivit en helt annan än den blev — vi hade ännu vid denna tid och ett stycke fram en oförändrad prisnivå — och vi hade kanske också befunnit oss i ett helt annat läge, när det gäller våra penninginkomster, än vi nu göra.

Jag vill tillfoga, att det inte är ett verkligt sakligt argument att säga, att därför för att vi höjde växelkursen 1946 ha vi anledning att sänka den nu. Att vi höjde den 1946 var beroende på det läge, som då rådde, och skola vi nu sänka den, måste det bli på grund av det läge, som nu råder, d. v. s. att skäl tala för att detta är det för det svenska näringslivet bästa.

På denna punkt har jag fortfarande en annan mening än den som uttalades av herr Bergvall. Den står närmare den som är företrädd av högern, därför att man tydligen på högerhåll har en känsla av att en depreciering kanske är det sista medlet man skall tillgripa, när det gäller att rätta till en besvärlig situation för det inhemska näringslivet, men framför allt därför att, såsom alla veta, vi ha denna dubbla situation, där det kan råda ganska stor enighet i fråga om våra priser i förhållande till dollarn, men däremot mycket delade meningar om huru läget i prishänseende och kostnadshänseende är i förhållande till de europeiska valutorna.

Jag skall inte här närmare utveckla vad jag redan har sagt i andra kamraren. Jag vill endast säga, att jag tror att det råder en ganska allmän mening bland dem som känna till förhållandena i Europa att de europeiska valutorna äro övervärderade gentemot dollarn och att det alltså föreligger ett läge, där vi förr eller senare väl få göra en justering. Att en sådan inte vidtagits är säkerligen beroende på överväganden, som också ha sin tyngd, och jag har ju ingen anledning att uttala någon mening om hur man gör i andra länder. Men därför att man på detta sätt kan förutse, att de europeiska valutorna, om inte något sär-

skilt inträffar beträffande dollarn, kanske inom en inte alltför avlägsen tid komma att ändra värde, bör man kunna motstå frestelsen att göra sig till företädare för en politik, där man stiger upp och säger: »Som ni se är det vi som driva på och gå i spetsen — regeringen släpar bara med som den gjort i många andra fall.» Jag tror inte man vinner så mycket i längden på att föra en sådan politik.

Vad är det då som gör, att vi i detta läge inte vilja företaga någon ändring i förhållande till de andra valutorna. Ja, det är därför att ännu inte några avgörande bevis kunnat anföras för att den svenska kronnivån så avviker från låt mig säga norsk, dansk, engelsk, belgisk, holländsk eller fransk valuta, och jag kan även nämna Bizonien — eller Trizonien — att det finns tillräckliga skäl att ta de risker, som äro förbundna med en generell sänkning av den svenska kronan gentemot andra valutor. Jag behöver inte nämna att om vi göra det, så kunna andra stater säga: Nu vilja vi konkurrera på samma villkor som förut — och därför skola vi också sänka värdet på våra valutor. Jag skall inte gå in närmare på den saken. Jag vill bara säga att kärnpunkten här är, att den påverkan, som en sänkning av kronans värde måste komma att ha på vår inhemska prisnivå, kommer att leda till en höjning av importpriserna. Och såvitt man vet är det fullständigt klart, att en sådan höjning skulle överstiga den gräns, där taket för statstjänarnas tillägg är genombrutet och där man nog kan säga, att hela den mödosamt uppbyggda fronten mot en allmän inkomsthöjning kommer att raseras.

Herr Bergvall kan säga, att det beror på att regeringen inte är energisk nog när det gäller att hålla löntagarna inom skrankorna. Jag vet nu inte om han tror att vi ha samma makt över jordbrukarna — i alla händelser får ju regeringen mindre hjälp, när det gäller att hålla emot på den punkten.

Jag tror att herr Åkerberg på denna punkt mycket träffande har klargjort situationen. Här ha vi en mycket stor och

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

mycket betydelsefull grupp av medborgare, som från sin synpunkt ha att avgöra, huruvida deras ståndpunktstagande för stabiliseringen är förenligt med en politik, som utan vidare leder till pristegring. Det finns ingen domare över oss. Jag vet inte var herr Bergvall skall finna någon domare, som kan säga, att detta är en så orimlig ståndpunkt från löntagargruppernas sida, att det måste vara uteslutet.

Under sådana förhållanden är, såvitt jag förstår, i nuvarande läge en allmän devalvering gentemot alla de andra valutorna inte tillräddlig.

Då återstår, det vet jag, möjligen att göra en devalvering endast gentemot dollarn. Det kan ske genom ett s. k. certifikatssystem, som innebär att dollarn får ett annat värde än det officiella, eller rättare sagt att de andra valutornas värde inte står i överensstämmelse med det värde, som vi tillmäta dollarn.

Reservanterna ha sagt, att vissa betänkligheter kunna uppstå på denna punkt. Jag skulle vilja tillägga, att det är ett sätt att skilja ut sig från de andra europeiska länderna, som naturligtvis kan övervägas i en verkligen mycket svår situation, där alla hänsyn få vika, även hänsynen till att vi ändå äro inlemmade i det europeiska samarbetet. Men det måste uppfattas såsom, jag vill inte säga en illojalitet, men såsom ett uttryck för att man inte riktigt värderar samarbetet med de andra europeiska länderna, om vi i det avseendet skulle gå vår egen väg.

Jag tror alltså att även den vägen är utesluten, men vi kanske inte behöva diskutera den saken, eftersom folkpartiets ståndpunkt, såvitt jag förstår och såsom den är uttryckt av herr Bergvall, innebär att vi skola göra en allmän devalvering gentemot alla valutor.

Jag har gentemot denna ståndpunkt hävdadt, att de skäl, som kunna anföras till stöd för en sådan åtgärd, måste vara så starka, att de uppväga de risker, som vi alla känna, när det gäller den fortsatta stabiliseringen. Var och en får göra sitt val som han vill, och jag säger ingenting om att folkpartiet följer den-

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

na linje. Men jag tycker att vi kunna begära, att man från den sidan kunde erkänna att det finns skäl även för den andra linjen och att regeringen därför också har rätt, när den säger, att vi icke vilja överväga en sådan allmän devalvering enbart för Sveriges vidkommande, så länge vi fortfarande hoppas att stabiliseringspolitiken skall kunna fortsätta.

Herr BERGVALL (kort genmäle): Herr talman! Jag vill börja med en liten småsak — när jag använde ordet *konserverativ* var det inte avsett såsom en oartighet, utan allenast såsom en karaktéristik.

Men jag skall inte mer bekymra mig om den saken, utan gå direkt över till det som jag tycker är huvudpunkten i invändningarna emot en devalvering, nämligen de risker som kunna finnas för prishöjningar. Finansministern tog ju upp denna fråga i sitt sista anförande.

Jag kan inte komma ifrån att man ser problemet alltför ensidigt. Tror man, att gemensamma ansträngningar på den inre fronten plus en devalvering skola kunna sätta oss i stånd att öka exporten och därmed ge oss ökad rörelsefrihet att köpa på lämliga marknader till billigare priser, ökade möjligheter att köpa rationaliserande maskiner o. s. v., kan ju detta inte sakna betydelse för de stora löntagargrupper, som finansministern talade om och som jag i likhet med honom anser utgöra en mycket betydelsefull grupp i samhället, vars intressen i allra högsta grad måste tillvaratagas. Ty det är möjligt, det tror jag inte finansministern kan utesluta, att den av honom förordade vägen kan leda till ett sämre resultat för dessa stora löntagargrupper än den väg, som rekommenderas från vår sida och som tar sikte på en ändring av kronkursen. Jag begär inte mera av finansministern än att han skall erkänna att detta är en fullkomligt öppen fråga. Han kanske så till vida har rätt, att en momentan effekt, som man räknar i några månader, kan för dem bli mera känn-

bar, om man går devalveringsvägen, ehuru även det är diskutabelt på grund av prisfallstendenser i utlandet o. d., som jag inte skall gå in på.

Uppenbart är emellertid att lösningen av detta problem på längre sikt inte är klar. Jag har ett tillräckligt stort förtroende för dessa löntagargrupper, vars insatser på det ekonomiska området jag skattar mycket högt, för att vara fullt på det klara med att de skulle vara beredda att diskutera dessa problem, som ingalunda äro så entydiga som finansministerns anförande gav vid handen.

Jag vill medge att också jag tror, att det fann ett visst utrymme för löneökningar år 1946. Men det hindrar inte riktigheten i mitt omdöme, att bankofullmäktige vid förslaget om appreciering förutsatte en hårdare ekonomisk politik på exempelvis investeringskontrollens område och på andra områden än den som regeringen kom att föra efter apprecieringen. Det går därför inte att framställa saken på det sätt som här har skett.

När finansministern säger, att han ingenting annat begär av oppositionen än att den skall ge det erkännandet åt regeringen, att dess ståndpunkt *kan* vara riktig, vil! jag framhålla, att det finns en stor skillnad mellan oppositionen och regeringen. Regeringen har inte blott rätten att ha en uppfattning, utan den har också makten att genomföra sin uppfattning. Oppositionens enda maktresurser ligga i att kritisera regeringens ståndpunkt, och därför måste vår kritik bli hårdare.

Herr statsrådet WIGFORSS: Herr talman! Jag vill påpeka för kammarens ledamöter, att herr Bergvall här talar om två ting. Han talar dels om utvecklingen på längre sikt och dels om det omedelbara läget.

Jag förnekar inte alls, att en justering av de europeiska växelkurserna vid en utveckling på längre sikt kommer att leda till att vi få lättare att köpa de varor, som vi behöva, och till billigare

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

priser. Men det hjälper oss inte i det ögonblickliga läget, då en prisstegring omedelbart kommer att inträda vid en devalvering gentemot de övriga europeiska valutorna. Vi kunna inte blanda ihop dessa båda problem. Vad det nu gäller är att ge svar på frågan, huruvida vi skola fortsätta på stabiliseringsvägen eller icke.

När herr Bergvall uttalar sina förhoppningar om hur löntagarna skola ställa sig till en devalvering, vet jag inte om han har några förbindelser med de löntagargrupper, som stå honom nära. Jag har faktiskt det intrycket — jag kan säga detta efter mycket långvariga och ingående förhandlingar med löntagarna — att om det föreligger någon skillnad i inställningen till frågan om prisstabiliseringen såsom villkor för lönestabilisering mellan de löntagargrupper, som uppenbarligen stå regeringen mycket nära, nämligen de som finnas inom landsorganisationen, och de som finnas inom exempelvis TCO och SR, så är det den, att tjänstemännens inställning är hårdare än den som kommer till uttryck inom landsorganisationen.

När herr Bergvall sedan vill dra upp en skillnad mellan regeringen och oppositionen skall jag gärna ge honom rätt däri, att regeringen kanske inte har lika stor anledning att gå så hårt fram mot oppositionen som oppositionen mot regeringen. Oppositionen har tydligen mycket mera att vinna än vad regeringen har. Men här finns också den skillnaden, och det skall man inte glömma, att regeringen har ansvaret för den politik, som föres. Och därför har regeringen kanske också en viss rätt att fråga oppositionen, om den är absolut övertygad om att hela detta sätt att riva upp frågan om den svenska valutans värde verkligen är den bästa metoden att gagna det svenska näringslivet, därest aktionen ändå inte kan leda till något omedelbart resultat.

Fråga är om inte den opposition, som herr Bergvall företräder, i detta fall har fattat sin uppgift såsom opposition mera med hänsyn till de inrikespolitiska än de utrikespolitiska förhållandena.

Herr BERGVALL (kort genmäle): Herr talman! Det sista var jag nog en smula förvånad över att få höra från finansministerns mun. Om emellertid finansministerns tankegång skulle vara riktig och alltså oppositionen borde avstå från att driva sin linje i denna fråga därför att den — som han uttryckte sig — inte omedelbart kan bli verklighet, så kan detta logiskt, såvitt jag förstår, bara betyda, att finansministern menar, att oppositionen bör tåga så snart det gäller en ömtålig fråga, om den inte är säker om att omedelbart kunna övertyga regeringen om det riktiga i sin ståndpunkt.

Jag tror icke att en sådan inställning skapar några förutsättningar för politiskt liv över huvud taget. Den omständigheten, att regeringen säger nej, kan inte få beröva oppositionen rätten att kritisera.

Finansministern gjorde i ett anförande i andra kammaren, som jag åhörde, en enligt min mening i och för sig riktigare distinktion. Han erkände det berättigade i att kräva en valutadepreciering, om man begärde dess genomförande omedelbart, men som diskussionstema ansåg han den däremot litet mera tvivelaktig. Den distinktionen har jag lättare att förstå än den han gjorde här i kammaren.

Vad sedan beträffar deprecieringens verkningar på längre och på kortare sikt, tror jag inte att resonemanget i mitt anförande riktigt låg så till som finansministern sade. Det är möjligt att det kan bli en tidsdifferens på några månader, men effekten av en valutadepreciering skall, i den mån den medverkar till en stark ökning av vår export, mycket snabbt yttra sig bland annat i ökad möjlighet att köpare draga sig bort från olika marknader, där man nu köper dyrt, till marknader, där man kan köpa billigare, och sålunda ge resultat *inte* inom en tidrymd, som man i vanliga fall kallar lång, utan på vad man brukar kalla kort sikt, även om det kanske inte blir alldeles momentant. Att deprecieringen sedan dessutom har en långsiktseffekt förringar ur min synpunkt inte dess värde.

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN (kort genmäle): Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av att herr Bergvall förklarade, att när bankofullmäktige år 1946 beslutade att appreciera kronan förutsatte de en besparingspolitik från regeringens sida, som den inte har fullgjort.

Jag vill utöver vad finansministern i det sammanhanget har anfört påpeka, att fullmäktige sedan dess gång efter annan haft tillfälle att uttala sig rörande den ekonomiska politik, som borde föras i landet, och att det vid alla dessa tillfällen har visat sig råda fullständig samstämmighet mellan bankofullmäktiges majoritet och regeringen. Den enda större konflikt jag kan erinra mig var den, som ledde till riksbankschefens avgång, men också i den frågan stod bankofullmäktiges majoritet på regeringens sida. Det gällde då en specialfråga, som knappast kan ha spelat någon roll i detta sammanhang.

Under alla förhållanden har herr Bergvall sagt att den besparingspolitik, som bankofullmäktige togo sikte på år 1946, sedermera har förverkligats, vilket väl i så fall antagligen skulle ha skett vid tiden för riksbankschefens avgång.

Herr STRAND: Herr talman! Med hänsyn till den långt framskridna tiden och det allmänna önskemålet att sluta detta plenum före middagspausen skall jag inte säga så många ord. Men det är några yttranden i debatten, som jag gärna skulle vilja ytterligare fästa uppmärksamheten på.

Herr Näsgård anförde det exemplet, att priserna på pappersmassan under de sista 18 månaderna hade sjunkit från 600 till 360 kronor per ton. Denna jämförelse verkar ju i och för sig ganska avskräckande, men den bör kompletteras med den upplysningen, att antagligen samma massa, som herr Näsgård talade om, år 1945 såldes för 330 kronor per ton. Priset hade alltså från 1945 till 1947 stigit med 270 kronor per ton.

I samband med apprecieringen av den svenska kronan gjordes från regeringens sida i varje fall ett försök att stabilisera

även exportpriserna på massan. Man räknade väl med att det på längre sikt skulle vara förnuftigt att hålla ett jämnare pris. De höga priser, som vår pappersmasseindustri fått ut, ha nämligen otvivelaktigt också dragit med sig höga kostnader. Både när det gäller råvaran och på andra områden har man naturligtvis varit villig att betala mera än man kunnat göra, om exportpriset hade varit jämnare.

Inom fackföreningsrörelsen känna vi oss icke på något sätt ansvariga för den kostnadsstegring, som kan ha uppkommit till följd av prisförhållandena på världsmarknaden. Löneökningen för arbetarna i massafabriken har nämligen med största sannolikhet icke tagit mer än högst 10 kronor per ton av den totala prisstegringen med 270 kronor per ton. Däremot är det naturligtvis riktigt, att råvaran har stigit ganska avsevärt i pris och att skogsarbetarna tack vare detta förhållande ha fått en del löneförbättringar.

Jag har velat säga detta, därför att jag känner ett behov av att understryka att det icke är den lönepolitik, som fackföreningsrörelsen — med eller utan regeringens goda minne — har fört, som varit orsaken till de ofantliga fluktuationerna i massapriset på världsmarknaden. Jag vet inte om situationen har varit likartad på andra områden, men skulle så vara fallet förmodar jag att man där får samma svårigheter som trävaruindustrien, och dem får väl näringslivet försöka att på något sätt komma över genom att anpassa sin kostnadsnivå till det nya prisläget. Hos arbetarna finns faktiskt ingenting att ta, det vill jag säga för den händelse man spekulerar i att kunna få ut något litet även på det hållet.

Under de senaste åren ha vi ju haft ganska täta ekonomiska debatter här i riksdagen. De ha kanske varit litet enformiga, men om man ser dem alla i ett sammanhang märker man ändå vissa ganska intressanta skiftningar. Jag skall inte här utan vidare yttra mig om huruvida detta beror på vad man har talat om tidigare här i dag, att det har funnits

mycket förnuft och litet politik i dessa debatter — det kan ju också ha varit tvärtom. Men ett faktum är att de borgerliga partierna, som ofta ha gått tillsammans, år 1946 voro besjälade av en mycket stor optimism inför den ekonomiska utvecklingen här i landet. De räknade utan tvivel på en mera fördelaktig utveckling än den, som vår försiktige finansminister ville hoppas på. År 1947 hade man i viss mån råkat i panik över den utveckling, som skett i fråga om vår utrikeshandel. Debatten fördes då uteslutande i den andan, att man klandrade regeringen för att den dröjt alltför länge med att införa de regleringar i fråga om utrikeshandeln, som man då ansåg nödvändiga. År 1948 samlade man sig om kravet på en obönhörlig stabilisering och försökte på alla sätt förmå regeringen att använda sitt inflytande på alla områden för att uppnå stabiliseringen. Under det hela låg nog också någonting sådant som nödvändigheten att få arbetarna med på en stabilisering av lönenivån. År 1949, alltså i dagens debatt, går det som en underström genom alla anföranden från borgerligt håll, att det är nödvändigt att man får större frihet på näringslivets område. Stabilisering till varje pris föregående år — större frihet till varje pris innevarande år.

Jag har redan tidigare sagt, att jag inte vill yttra mig om huruvida det är ekonomiskt förnuft eller mer eller mindre av politik, som går såsom en röd tråd genom debatterna under alla dessa år, men jag har själv faktiskt en liten känsla av att bakom det starka kravet på stabilisering föregående år låg en viss önskan att bringa regeringen i svårigheter inför valet 1948. Och i år är det kanske inte alldeles grundlöst att antaga, att kraven på större frihet också kunna rymma en liten politisk spekulation, så till vida att man tycker att regeringen alltid bör ha det så besvärligt som möjligt. I fjol klandrade man att den överbalansering, som kunde redovisas för tidigare budgetår, var alldeles för liten för att ha någon betydelse. Det var nödvändigt att försöka få till stånd en ytterligare över-

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

balansering. Och så kommo förslagen om ytterligare indirekta skatter. I år gör man stora ansträngningar för att på alla möjliga sätt omintetgöra denna överbalansering, som man inte tycker är nödvändig i samma utsträckning som tidigare. En del vill man använda till sänkning av de direkta skatterna, och ytterligare en del vill man ta till ökade subventioner på jordbrukets område.

Vi kunna i varje fall inom fackförningsvärlden inte se dessa ansträngningar uteslutande såsom förnuftsmässigt motiverade, utan vi anse dem också i någon liten mån baserade på andra spekulationer. Man har drivit en mycket stark propaganda för att köttet skall bli fritt. Inom Landsorganisationen resonera vi på det sättet, att om det finns ett underlag för att ge köttet fritt, så låt det bli fritt. Hela stabiliseringen på löne marknaden bygger dock på att vi gemensamt skola försöka hålla en stabil prinsnivå under år 1949, och därför vilja vi ha garantier för att det icke blir några prishöjningar, om kötttransoneringen slopas.

Jordbruksutskottets utlåtande om prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, som just i dag har delats i kammaren, visar att de borgerliga ha reserverat sig för en ytterligare höjning av mjölkpriset med 3 öre per liter. Man räknar inte med att denna höjning helt skall tas ut av konsumenterna, utan att den delvis skall finansieras genom ytterligare 38 miljoner kronor i subventioner till jordbrukarna. Man vill tydligen också här ta en del av vad som genom beslutet i fjol skall inflyta genom de indirekta skatterna.

Vi kunna får vår del icke uppfatta detta på något annat sätt än att man antingen inte menar allvar med stabiliseringen eller också att förnuftet i fjol inte funnit den riktiga vägen, utan att stabiliseringen medfört sådana svårigheter att man nu vill bli kvitt den för att se, om inte den större friheten kan ge bättre resultat. Är det inte politik i detta, måste det röra sig om felaktiga ekonomiska spekulationer i det tidigare framförda stabiliseringskravet.

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

Detta var, herr talman, vad jag hade att yttra.

Herr statsrådet WIGFORSS: Herr talman! Jag vill bara ge en kort replik till herr Bergvall.

Det är klart att man teoretiskt kan säga, att om vi ändra kronans värde kunna vi få en större export till dollarländerna, men huruvida vi genom en devalvering skulle kunna på kort sikt öka vår massaexport till Förenta staterna är så pass tvivelaktigt, att denna möjlighet väger ganska lätt mot den höjning av priserna, som uppenbart skulle bli en följd av den allmänna devalveringen.

Men jag begärde egentligen ordet för att förebygga ett missförstånd. Jag har inte ett ögonblick gått ut ifrån att oppositionen inte skulle få uttala sin mening. Jag har tvärtom, såsom herr Bergvall alldeles riktigt erinrar om, i andra kamraren yttrat, att om folkpartiets opposition klart ginge ut på att vårt läge nu är så svårt, att en omedelbar devalvering är det riktiga och att man är beredd att ta den, så skulle en del av min kritik mot folkpartiet bortfalla. Jag har dock fått det intrycket av folkpartiets reservation, att man icke är beredd att omedelbart, i detta ögonblick, kräva en devalvering.

Men jag medger gärna att diskussionen i denna fråga, även om man inte kräver omedelbar devalvering, kan föras på många olika sätt. Det är inte så att oppositionen tiger i andra länder. Men om vi tänka på den engelska diskussionen vågar jag säga till var och en, som har följt med denna diskussion, att den föres på ett annat sätt, utan den politiska aspekt vi ha i vårt land.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Andersson, Axel*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den motivering, som förordats i den av honom m. fl. vid punkten avgivna reservationen; 3:o), av herr

Nordenson, att kamraren skulle bifalla utskottets hemställan med den motivering, som föreslagits i den av herr *Wiberg* och honom anförda reservationen; samt 4:o), av herr *Näsgård*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den motivering, som påyrkats i den av honom och herr *Persson* i *Norrby* avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kamraren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Nordensons* yrkande.

Herr *Näsgård* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående bankoutskottets utlåtande nr 44 punkten A antager bifall till utskottets hemställan med den motivering, som förordats i den av herrar *Wiberg* och *Nordenson* vid punkten avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr *Näsgårds* yrkande i ämnet.

Sedan kamrarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröst-

ningen genom uppresning; och befanns därvid att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 44 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den motivering, som förordats i den av herrar Wiberg och Norden-son vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Pukterna B—D.

Vad utskottet hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Herr TALMANNEN yttrade: Jag hemställer att kammaren måtte besluta, att på föredragningslistan för sammanträdet om fredag skola bland två gånger bordlagda ärenden främst uppföras statsutskottets utlåtanden och memorial nr 176—179, jordbruksutskottets utlåtande nr 53 samt bevillningsutskottets betänkanden nr 44 och 47 i nu angiven ordning. Övriga ärenden torde uppföras i vanlig ordning, dock med iakttagande av att första lagutskottets utlåtanden nr

Ang. den allmänna ekonomiska politiken.

44 och 45 samt andra lagutskottets memorial nr 33 uppföras näst efter första lagutskottets memorial nr 43.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 338, till Konungen med förslag till ändrad lydelse av § 10 instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken.

Anmäldes och bordlades

utrikesutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till Europarådet;

bankoutskottets utlåtande nr 46, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning i fråga om förhöjt representationsbidrag till direktören vid riksbankens pappersbruk; ävensom

första lagutskottets memorial:

nr 46, med föranledande av kamrarnas beslut beträffande utskottets utlåtande nr 35 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 47, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 36 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden för avlönande av präster m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.39 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.